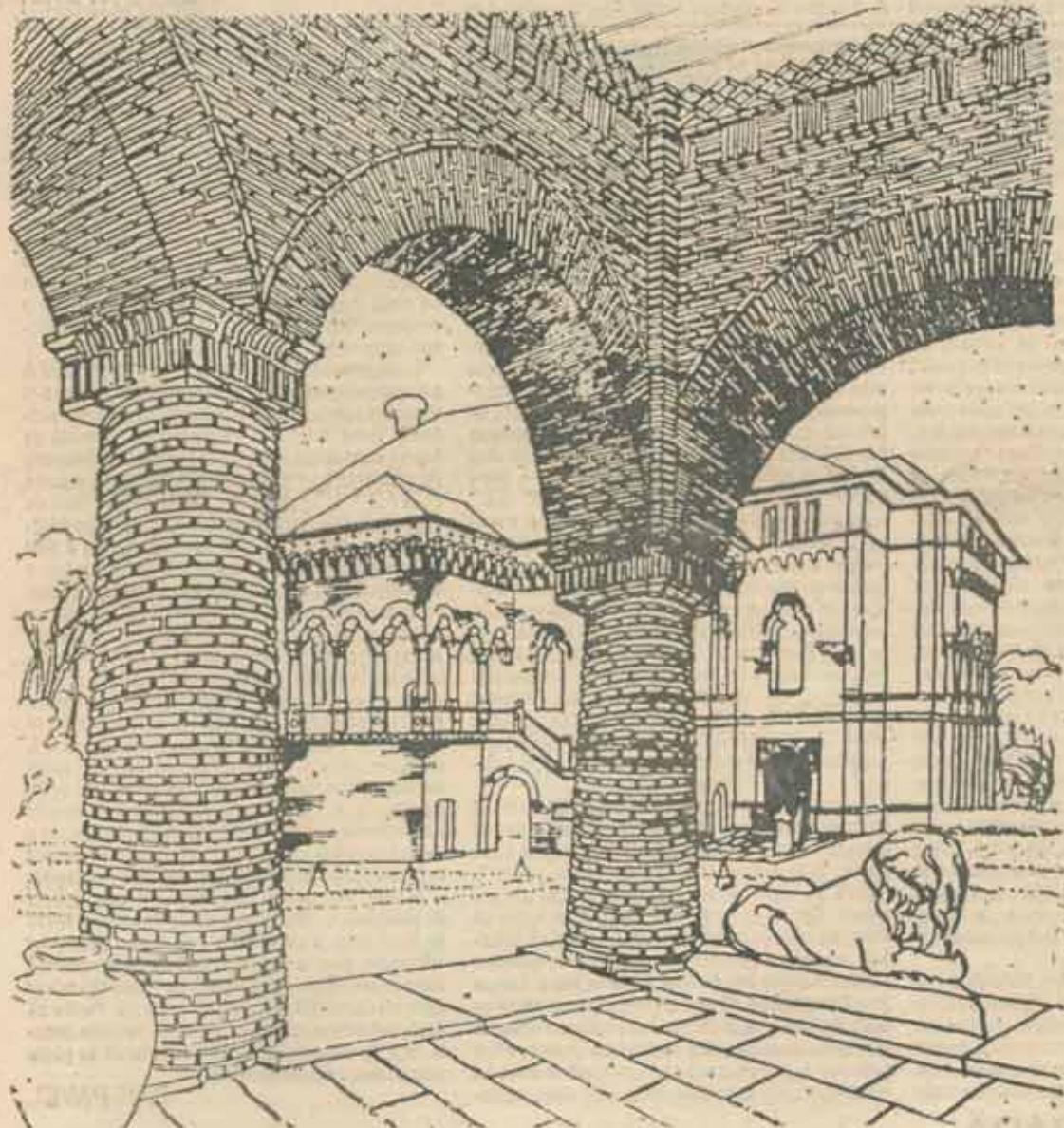

**PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • NR. 32 • 17 — 24 AUGUST 1991

Schiță de G.M. CANTACUZINO

Din sumar:

- **Interviu cu PRINCIPESA MARGARETA**, realizat de **GABRIELA ADAMESTEANU** • Mănăstirea Văcărești, între distrugere și reconstrucție — grupaj alcătuit de **MARIANA CELAC** • **PETRU CRETIA**: Despre dezbaterea politică • **ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ**: Putere și responsabilitate politică (III. De sub pălaria lui Caragiale)
- Opiniile și eseuri semnate de **CĂTALINA BUZOIANU**, **ANDREI CODRESCU**, **ELENA ȘTEFOI**, **CRISTIAN TEODORESCU**, **BEDROS HORASANGIAN**, **GEORGE VOICU**, **ALINA MUNGIU**, **DAN PAVEL** și mulți alții

Plimbându-mă în jurul mănăstirii Văcărești (...) m-am întrebat adesea care va fi aportul ancestralei noastre trude în organizarea viitorului românesc?

G.M. Cantacuzino (1934)

JURNALISMUL NU E DE AJUNS

Scurta vacanță parlamentară, dizolvată în presupusa vacanță a tuturor, pare că ne oferă șansa unei binevenite acalmii. O acalmie a virulentei vîroze politice, care din decembrie '89 ne-a imbolnavit, într-o măsură mai mare sau mai mică pe toti, metamorfozându-ne peste noapte în actorii... diletanți sau spectatorii figuranti ai unei uriașe — și reale — drame colective, ascunsă sub nelipsitele culori comico-tragice autohtone. O scură pauză vârteacă pentru posuiri irationale și orbiri partizane, care ne aruncă dintr-o extrema în alta a judecării acestui incredibil spectacol de paradoxe care este România post-totalitară și pre-nu se stie ce. O scură odihnă penitentă ură cetățenului de rînd, care nu înțelege nimic, dar acceptă totul. Un scurt repaos, maiales, pentru jurnalismul nostru devastator, care crede că înțelege totul și nu explică nimic; blindat în suficiență lui partizan, în mica lui putere de-o zi, jurnalismul acesta otoecuprinzător este portretul-robot al defectelor noastre de zi și de mai totdeauna: graba, orbirea, confuzia, și mai grav — autocriticismul exagerat, sentimentalismul balonic, labilitatea morală, și mult mai grav — lipsa de cultură politică, lipsa de cultură istorică, lipsa de perspectivă culturală.

Cu excepția a trei-patru analiști creditabili, ce ne oferă jurnalistică „post-revolutionară” î! Oare e normal ca ziaristi făcuți peste noapte, „de revoluție”, să manifeste aceleași servilism orb față de actuala putere ca pe vremea lui Ceaușescu? Oare e firesc ca fătuți pînă ieri tehnicieni sau maîstri să tragă de urechi în zare oficiale Departamentul de stat american în termeni care ne aduc aminte de proletcultismul anilor '41-'50 ori de „patriotismul” ultimelor două decenii? Oare e bine că fosti lătrători de serviciu de la „Săptămîna”, „Era Socialistă” etc. să improstește fără teamă și fără măsură în oamenii de elită ai ţării? Dar, iată, trecind de cicalătă-aperte a baricadei, oare e normal ca ziaristi cunoscuți să publice orice informație negativă, fără nici o minimă verificare, doar pentru că sunt de opoziție? Oare e firesc ca scriitori-ziaristi să se ocupe de numărul de costume ai ministrilor, ori de calitatea stofei cu care se îmbrăcă nomenklatura? Oare e bine că ziaristii „de bine” pun fără multă scrupule în circulație cele mai incredibile ipoteze securistice, complotistice, chiar mondiale, numai de dragul succesului, vădabilității, scandalului? Ce rămîne din totă această moree zilnică de hirile prostă de ziar? Cioburi fine, periculose de fine, de adevar, pierdute într-o masă enormă, periculos de enormă de făcătură, improvizație, vorbe.

A trebui să ne acordăm, măcar vara, dreptul de a ne smulge din vremelnicio evenimentului zilnic, din meschinăria interesului grobnic și să ne amintim, măcar în vacanță, că există principii mai înalte care guvernează toate nivelele existenței noastre, deci chiar și jurnalismul cel supus prin condiție „comandamentelor imediate”. Nu doar găna după ce se zice, ce se fură și ce se vinde, și nici măcar grija pentru limitele sau defectele proiectului Legii Audiovizualului ar trebui să ne frâminte, ci și atenția pentru codul moral, scris și nescris, al unei profesii care, mai mult decât să influențeze „oricum”, își alătură real în a modela benefici, responsabil, opinia publică. Ziaristii noștri au ofiat repede că în Occident presa reprezintă o putere în stat, dar n-au avut răbdare să alle și rigurile juridice care controlează această putere. Si pînă cînd aceste rigori vor intra în funcție și în presa dimbovițeană — care poate suporta încă pașnic un scandal moral și juridic cum e „România Mare” sau „Europa” — ziaristii noștri ar trebui să-și amintescă măcar în vacanță un „decalog” banal al proprii lor profesioni: o minciună mică năste o minciună mai mare; violența verbală încită la violență pur fizic; reava credință nu provoacă niciodată prin nici un miracol, buna credință în cititor; un adevăr ciuntit și o crîmă împotriva intregului adevăr; delojunea nu-i egală cu spovedania; servilismul noastră mai devreme sau mai tîrziu monștri totalitari; injuria nu e o formă nobilă de partizanat; criticismul, pessimismul devastator naște numai demoralizare și haos; amestecul de valori și criterii și la fel de rîu ca și lipsa acestora; incultura induce numai reacții inculte, un public incult, o putere politică imorală și incultă. Etc.

Măcar vara, măcar în vacanță, ar trebui să ne acordăm răgazul de a ne smulge din miopia cotidianului brut, din zgura opacă a imediatului, pentru a ne îngădui o înțelegere mai dețăsată și mai înaltă, o viziune mai vastă a fenomenelor care ne conduc și ne vîntură. Ar trebui să deschidem, din cînd în cînd, ochiul pineal al istoriei, cel care privește adinc în trecut și vede mai clar înainte. Ochiul pentru care ceea ce ni se întimplă acum nu e o simplă reacție brută de la o cîrtă prezentă la un efect imediat. Privirea pentru care drama României de azi nu e doar rezultatul ultimilor ani, sau a ultimelor două decenii, ci e produsul extrem de complex, extrem de contradictoriu, al unei istorii de secole, al unor anume tradiții politice autohtone, pe cît culturale și religioase, al unor condiționări geografice irevocabile, al unor constringeri externe, inconfundabile, al unor năvăuri și obiceiuri...

Un cult spontan al președintelui ţării, fie el fost credincios marxist-leninist, într-o ţară care tocmai scăpase de cultul impus al „parintelui patriei”. Un parlament ridicol, condus de foști demnitari comuniști, care reîtereză după un secol legea maioreșciană a „formelor fără fond”. O nouă nomenklatură care învață rapace năvăurile celei recent deronate. Un partid de guvernămînt mixind eficac pe principii ocult socialiste și populiste. O opoziție firavă, mai ales intelectuală; o studentime care tace sau emigrează; o clasă muncitoare care îndură orice și visează la trecutul paradis ceaușist. Un naționalism virulent, cu voie de la Putere, dar care intilnește asentimentul majorității. Un întreg popor care rînește cu dragoste-ură de occidentalizare, fără să donească să-și asume și riscurile sau defectele ei. O întreagă națiune care și descoperă încă o dată identitatea...

Pentru toate acestea și multe altele, e nevoie de instrumente fine, de metodologii complexe, de analize oprofundate, pentru care revista „22” își ține — acum ca intotdeauna — paginile larg desfăcute. Ea și canalul principal prin care Grupul pentru Dialog Social își avansează perspectivele integratoare și-și înțelege menirea modelatoare. Pentru toate acestea, jurnalismul nu e de ajuns. Si nici răgazul înădăudit de o vară...

MAGDA CARNECI

IMPORTANT

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (biblioteci și persoane particulare)

că posedă un stoc de numere vechi, editate în perioada 1990-1991.

Doritorii se pot adresa la telefonul 14.17.76.

Cum să puteți abona

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” trimițând pe adresa redacției:

Calea Victoriei 120,

sector 1, București

- un cec (money order)

în contul 47.218.1600030

- B.C.R. sector 1,

Str. Londra nr. 10.

Plata se face în dolari S.U.A.

ori în echivalentul

oricărei monede convertibile

la cursul oficial:

- zona europeană: 52 dolari anual, 26 dolari pe șase luni;

- zona americană și australiană: 62 dolari anual,

31 dolari pe șase luni.

Expedierea revistei

se face de către redacție.

În costul abonamentului

sunt incluse

și cheltuielile de expediere.

Se pot trimite

și cecuri personale.

Abonaților li se oferă, la cerere,

numere vechi ale revistei

și Raportul G.D.S.

cu privire la evenimentele

din 13-15 iunie 1990.

Stimați cititori,

În ciuda creșterii repetitive a prețului hârtiei, începând cu trimestrul IV 1991, prețul unui abonament pe 3 luni este de numai 175 lei (inclusiv și taxa de expediere) sau 100 lei pentru cei care pot rădica abonamentul direct de la redacție.

TALON

PENTRU ABONAMENT LA REVISTA „22”

Doreșc să mă abonez la Revista „22” pe o perioadă de 3 luni; rog să mi se expidă publicația d.v. pe adresa:

Numele..... prenumele

Locuința..... Jud.

Strada nr. cod poștal

Menționează că am expediat

la data de sumă de lei,

prin mandatul poștelui (telegrafic) nr. pe

adresa: Redacția Revistei „22”, Calea Victoriei nr. 120, 70.179 București, Of. poștal 22.

Rugăm pe cel interesați să expedieze la aceeași adresă talonul de abonament cu mențiunea:
Pentru Serviciul „Difuzare”.

OCHIUL DE LEMN

FALS ÎN ACTE PUBLICE

Stau de cele mai multe ori în fața televizorului ca tranșee. A te uită la produsele Televiziunii Române, a rezistă în fața micului ecran a fost și continuă să fie o luptă cu tine însuți, în primul rînd. Cu amestecul de tentații de sens contrar, tentația de a renunța, de a te da băta, de a ocoli și acacea să te protestezi imediat, de a reacționa pe loc. Ambile aceste reacții externe au făcut la noi istorie. Televiziunea a constituit motorul numeroase acțiuni de masă, a contribut decisiv la formarea sau îngroșarea unor mentalități și la adoptarea. Încet-necet, a unor atitudini. Poate că nu ne-am fi întâzăti de legătură de televiziune, poate că ar fi reușit să ne rămână ceva mai indiferență dacă ea însăși nu s-ar fi legat de noi, dacă rolul ei în acel decembrie și în acel iunie și de atunci începăce nu ar fi fost cel cunoscut. Am fost chemați la televiziune sau întâlniți în fața micilor ecrane – la acel campionat mondial al minciunii organizat în România – și acolo am rămas. Iar atâtăză televiziunea și actorii politici ai micului ecran se supără să-l vedem. Am mai spus-o: ei vor să ne uităm la ei îlăre să-l vedem, îl se pare firesc că micul ecran să le nu-i o fereastră deschisă, ci o fereastră – unică – zidă. Conform ideilor lor, televiziunii ar trebui să ne închidă ochii.

Dar întăză natura nu poate fi contrazisă la infinit: ochii se deschid și încep să vadă ceea ce îl se arată.

Nu suntem un pasionaț al televiziunilor. Prefer, cît pot, lectura și scrisul. În paranteză le spus, pentru mine a căi

și a scrie sănătoșă acție inseparabile: nu pot să citeșc cova, orice, chiar și cel mai umil ziar, în general tot ce e text imprimat, fără a sublinia și a scrie pe margine. Deformație „profesională”, poate, dar nu mă pot împinge să nu „citeșc” produsele audio-video naționale. În scris, totuște le știe la învechi. Trucurile cele mai insensibile cresc de la sine, devin mai multe și greu de acceptat, în cele mai multe din cazuri, televiziunea română trece cu greu proba lecturii.

E poate nedreptă reducerea obșteștilor – în comentarii – a programelor T.V. la emisiunile de „Actualitate”. Este, cred eu, inevitabil. Profesionalismul, varietatea, gradul de concurență internă între cele două canale a crescut și înțitor. Sînt unele emisiuni care se citesc, care, adică, trezesc receptorul, îl pun în probleme, îl obligă să contribuie. S-ar putea, cine să fie, vorbi chiar de o evoluție în acest sens. Dar atâtăză vreme cît, în clipă fierbinți, televiziunea se clatină și se pune singură în mina unei puteri dovedite periculoase și irresponsabile, tot edificiul, oricător de bine îlăciu, se prăbușește. Oamenii de calitate și strădaniile lor sunt înțirii în ticăloșia citoră lachei sus-pus. Spre deosebire de produsele preseisnice, televiziunea trăiește punctual. O înfrângere sau o întorsătură de frază a unor domni precum Mircea Hamza sau Radu Beceanu pot face ultata excelentele impresii lăsată de prestația unor redactori precum Nicolae Melinescu, Anca Toader, Paul Soloc și chiar Florin Mitu etc. Aceștia din urmă ar trebui să-și dea seama că prezența lor alături de indivizi precum cei citiți în începutul frazelor nu poate decât să le strice. Judecările, însă, cel puțin la televiziune, nu pot fi îngheteate. Oricind, oricine poate urca sau coborî în ochii publicului. Cum spunem, televiziunea există împreună cu elă de clipă.

Perseverind în această observație, e clar că redac-

torii, paginile de externe a „Actualităților” sunt ca nivel de pregătire și seriozitate mult peste cel de la „Interviu”. Unii fac jurnalism, ceilalți au impresia că fac „politici”. Se pare că și în cadrul acelei redacții a avut loc un proces de selecție. Cei interesanți de puritate profesională par a se fi îndreptat spre „externe”. Cei mai puțin apti pentru civilizație, informație au rămas în zona mișcătoare și fierbinți a „interiorelor” (țărini și minister). Aici nu se poate face meserie. „Personajele” politice interne sunt dificile și deloc neutre. Ca să apară în conținutul cu ele trebuie să li clăimă asemănător lor: nestăpînat, prezumtios, ingimnat, suficient, ipocrit. Alocație.

Televiziunea Română, în totalitatea programelor ei, nu se reduce la „Actualitate”. Acestea, însă, pot reduce restul la (mai) nimic, în măsură în care am reușit să marginizez „Actualitatele” și să vedem ce e bun în T.V.R., o vom transforma. Vom desparti – cît de cît, există, desigur, nuanțe – gruia de negrișă. În ceea ce televiziunea se vrea unică există mult mai multe tipuri decât niță păre. Este un fenomen tipic pentru agitația și instigarea a comunismului, fenomen identificabil la diverse niveluri: U.R.S.S., Iugoslavia, T.V.R., Uniunea Sovietică și în multe altele. Dar peste emisiunile de știri, săi bine, nu se poate trece. În transmiterea știrilor se revelăză în totă nuditatea lui procesul de fabricare și difuzare a informaților, adică la realitate. Esența televiziunii. De aceea și insistăm. Căci, astfel, nu putine ar fi de îudeu. Multe, mari și mici. Profesioniștii din televiziune trebuie să fie consințienți de faptul că prezența lor alături de profesioniștii în cadrul altor medii nu decât jurnalistică nu face decât să întărescă pe aceștia din urmă. Operetele celor dinții sunt puse sub semnul întrebării de către actele intrușilor. Răminerea lor împreună reprezintă un fals, în acte publice.

BOGDAN GHIU

COLOCIVILE PRESEI INDEPENDENTE

NATIONALISMUL EXTREMIST ÎN PRESĂ

Dacă Asociația Ziarăștilor Români trebuie să-și justifice existența și prin acțiuni de tipul unor mese rotunde, coloconci, conferințe, atunci se poate spune cu certitudine că marți, 6 august 1991, la sediul G.D.S., începând de la ora 5 p.m., a fost bilanț în planul de activitate un coloconcu pe tema „Nationalismul extremist în presă”. Dacă judecăm însă după rezultatele concrete ale discuției – relatate mai mult sau mai puțin lidel de unele cotidiene – atunci s-ar putea afirma că în sediul G.D.S. s-a perora imprecis în jurul unor probleme ce potău puță aproape orice alt titlu. Desigur, pot fi invocate destule circumstanțe atenuante pentru faptul că discuția – desigur – n-a fost nici obiect și nici nu și a altă obiectivă, iar unul dintre obiectivele fuseseră de a stringe laolaltă, într-un fel de „dialog social”, nu numai pe gazetarii. Înscrise în A.Z.R. sau pe reprezentanții naționaliștilor conlocuțioare, dar și pe cei ai Procuraturii Generale, precum și ai unor reviste ca: România Mare, Europa, Național, Renasterea bănățeană, Phoenix (Oredee). Faptul că „vedetele” – Iulia Neacsu sau Corneliu Vadim Tudor – nu au onorați invitația nu trebuie să ne miră. Să ne gîndim că apărătorii lor publică poate declara valuri de protest cărora nici măcar cei mai antrenati bodyguards nu le pot face față (așa cum s-a întâmplat și la Ploiești, cu ocazia celebrului proces Robu – C.V.T., unde, după sporadică manifestare de simpatie a familiilor Românilor Mari, populația a venit în număr foarte mare, și cu intenții belicosoase, silindu-l pe Vadim Tudor să o ia sănătoasă, final nu prea comentat în presă). Pe de altă parte se confirmă încă o dată în plus că revistele cu pricina noastră sunt independente, iar într-un dialog sincer nu s-ar li putut angaja lără permanentele indicații de la stăpînire.

Absența reprezentanților Procuraturii Generale a fost simptomatică și poate fi folosită ca argument pentru singura concluzie clară a discuției: există anumite interese occulite în manipularea destabilizatoare a opiniei publice de către grupul revistelor cu pricina, iar reticenta Puterii Politice de a se pronunța transțant cu privire la situația acelora.

Nu trebuie să ne mirăm că nu s-a discutat la obiect atunci când tema propusă a fost naționalismul extremist în presă și nici că nivelul teoretic al intervenților a fost precar. Deși extrem de bine informați cu privire la faptele de violență sau tensiune etnică, ziarășii independenti nu au reușit nici în propria lor revistă să interpreteze coerent conflictele etnice și nici să formeze argumente pertinente în polemică cu gazetele paranoico-extremiste de tipul România Mare, Europa (sau Totușul libăreacă, de care organizatorii se pare că au uitat). Problema națională nu a fost înăuntrul acuzației, nu are o cauză internă. Discuția n-a fost însă inutilă, dacă cei indecis au picat urechea argumentelor sociologului Călin Anastasiu (G.D.S.), care a încercat să dezbată discuția din sferea judecătorilor de valoare în ceea ce a judecat de fapt, invocând cîteva contribuții ale stîngilor sociale în studiul problemelor relațiilor interetnic.

Nu trebuie să ne mirăm că nu s-a discutat la obiect atunci când tema propusă a fost naționalismul extremist în presă și nici că nivelul teoretic al intervenților a fost precar. Deși extrem de bine informați cu privire la faptele de violență sau tensiune etnică, ziarășii independenti nu au reușit nici în propria lor revistă să interpreteze coerent conflictele etnice și nici să formeze argumente pertinente în polemică cu gazetele paranoico-extremiste de tipul România Mare, Europa (sau Totușul libăreacă, de care organizatorii se pare că au uitat).

Problema națională nu a fost înăuntrul acuzației, nu are o cauză internă. Problema națională nu era deosebit de gravă în ceea ce se referă la situația de la Târgoviște, unde, după o serie de evenimente care au urmat la protestele de la București, au fost înăuntrul acuzației, nu are o cauză internă. Problema națională nu era deosebit de gravă în ceea ce se referă la situația de la Târgoviște, unde, după o serie de evenimente care au urmat la protestele de la București, au fost înăuntrul acuzației, nu are o cauză internă.

Deși în cadrul comentariilor săptămânali ai ziarășilor, la începutul discuției, se spunea că nu există un

audiție a acestor reviste în rîndurile armatei, instituție a cărei esențială menire este tocmai apărarea suveranității naționale, dar căreia nimănii altcineva nu i-a oferit după decembrie 1989 o alternativă sau o contraponere ideologică la delul paranoico-patriotic de tip Vadim-Neacsu-Păunescu.

In condiții în care guvernul provizoriu a provocat și a folosit conflictele etnice de la Tîrgu Moreș pentru a-și consolida puterea – prin oficializarea vechiilor politici în formă S.R.I.-ului – este clar că nu există un interes al actualiei puterii de a renunța la această supădă de canalizare a tensiunilor sociale. De aceea, discuția de la A.Z.R. ar fi putut să se constituie într-o bază de sugestii privind managementul conflictelor etnice și dezamorașarea propagandei naționalist-extremiste a unei anumite părți a presă. Discuția nu a avut nici măcar o elementară bază psihologică de explicare a motivației conflictelor etnice, ceea ce înseamnă că mai este de parcurs o cale extrem de lungă pentru a ajunge măcar să se pună problema în felul cum democratizările occidentale îl fac. În paralel civilizația a lumii, nimănui nu-i trece prin minte să nege poziția naționalistă extremită, iar despre conflictul etnic discuția începe din punctul în care este evaluat de către o sfidă a ateliu guvernării, drept o amenințare la adresa ingerințelor sociale și politice. Naționalismul extremit există pretutindeni în lume, iar diferențele intervin din modul în care se concep mecanismele constituționale, politice, structurale, de a reduce, redirecționa și dispări violența etnică existentă sau potențială, sau foarele de naționalism-extremism.

Să totușă discuția organizată de A.Z.R. a fost extrem de profitabilă, pentru că ea a stabilit enormul potențial de bunăvoie al ziarășilor în echilibrarea tendințelor extremită, precum și nivelul lor de competență într-o problemă care pînă nu de mult nu era nici măcar recunoscută de către propaganda oficială. Pentru că dacă vorba curva, despre patriotism nu se poate discuta decât cu competență, despre naționalism se poate discuta doar cu profesionalism.

DAN PAVEL

profită de inertile vechilor structuri ale partidului comunist, pune sub semnul îndoială consecvența acestui tip de orientare non-politică. Însă și perioada de tranziție de la socialism la capitalism implică alte opțiuni decât cele pur sindicale, economice, iar activitatea de început a „Solidarității” ar trebui să dea de gînd sindicaliștilor români.

Deși „În bară” se află „Frâția”, o impresie puternică a exercitat-o asupra ziarăștilor Dragos Nicolescu, președintele S.I.M. El a relevat o victorie sindicală ale cărei semință au scăpat pînă și presei independente, care nu le arătă subliniat de teamă să nu laude F.S.N.-ul. După lungă perioadă de grevă a medicilor cînd era încă indecisă soarta acestor acuzații și se punea problema definitiei pozitiei Parlamentului, în Camera Deputaților a apărut Adrian Severin. Dar presunția exercită asupra legătutivului, ale ministrului și ale celor care l-au trimis din partea guvernului și partidului său, au eşuat. Cu toate că i-a avutul să nu voleze, parlamentarii au făcut-o, votind cu majoritatea covîrșitoare o moțiune de sustinere a revendicărilor grevei medicilor. Este prematur să tragem de aici o morală cu privire la separarea puterilor în stat, atâtă vreme cît gestul a fost unul izolat.

N-ar trebui să încheie acest comentariu fără a sublinia rolul deosebit în desfășurarea coloconcuiului „moderațorului” Sorin Roșca-Stănescu, care se dovedește a fi tel de eficiență în viața socială ca și în ceea publicistică. Așteptăm și alte coloconci A.Z.R. pentru a ne înt

„NU ÎNTELEG CUM POȚI EXISTA ÎN ISTORIE, FĂRĂ SĂ FACI ISTORIE”

3 întrebări pentru CĂTĂLINA BUZOIANU

1. După cele petrecute și trăite în decembrie '89, care sunt, după opinia ta, insușirile, circumstanțele, avataurile ce se succed în cadrul transformării teatrului de la noi, din politic-insinuant în politic-direct, de la teatrul subtextual la teatrul contextual?

2. A fost, într-adevăr, începută campania de înălțare a ceea ce era permis, revoluit în viața scenei?

3. Cum îți poți, de unde-ți îei puterea pentru bătălia pe care trebuie să o dea fiecare om de bun-simț de la noi, pentru a munci așa cum crede el de cuvîntă?

CATALINA BUZOIANU: Intrebările tale se inseră într-un curent de opinie în mijlocul căruia mă simt blocată, refuzând cu totușă linia mea, ca și pînă acum, să mă lasă să trădă val.

Sigur că după decembrie '89 mi-a fost greu să lucrez un an. Locuiesc pe bulevard, între Intercontinental și Română, așa că am avut la picioare tot teatrul revoluției, de la evenimentele singeroase ale începutului pînă la momentul atroce al mineriadei, cu tot acel intermezzo al spectantei și al disperării din Piața Universității.

Puteam participa la acest spectacol ca public, din lojă, din balcon adică: prin forță imprejurărilor am fost însă implicată în toate evenimentele, așa că am trăit, din plin, o psihodramă fantastică de reală, ale cărei resorturi nu izbuteam să le înțeleg chiar dacă am intuit cîte ceva, pe parcurs, și am avut în cele din urmă o relație aristoteliană. Dar, deși spectacolul mi-a produs groază, miș și frică, acel catharsis providențial mi-a fost interzis.

N-am ieșit decât o clipă, pe creștea valului, din confortul cotidian al acceptărilor fataliste. Pe urmă apa viscoasă, algele m-au cuprins protector. Mă ajută să fac pluță.

Spectacolul acesta a fost însă un experiment foarte util ca actor. M-a învățat să supraviețuiesc înțelegind. Să-mi asum destinul ca Oedip, dacă tot să fiu damnată înainte de a mă naște.

De aceea nutresc un mare dispreț pentru colegii mei care afirmă: „În loc să pierd timpul pe stradă am repetat un music-hall”.

A te extrage din evenimente, a nu încerca să înțelegi momentul patetic, violent al istoriei. În care ești implicat înseamnă că accepți să mai fii și altceva decât un saltimbanc.

Citește prin gazete, stupefăta, lectii, prelegeri stupide, observații imbecile. Un purism ascetic, o sclisoșală de dominoșoră care mimează fecloria cer spectacolului actual ieșirea din eveniment, din comentariul evenimentului.

Tu însuți te referi la ceea ce a devenit un slogan insuportabil: politic insinuant, teatrul subtextual. Spun insuportabil pentru că n-am făcut niciodată teatrul insinuant și subtextual.

Spectacolele mele au fost întotdeauna înscrisă într-o metaforă majoră, de forță a presiei. De aceea am și afirmat atunci, în esaltă viață, sfidind prejudecata, că nu-mi pasă dacă mi se tale replici la vizionari pentru că orice replici sau cuvinte s-ar tăia, un spectacol al meu rămine la fel de puternic. Așa să-năștupătă intotdeauna și acest fapt a asigurat, fără excepție, succesul spectacolelor mele.

De aceea refuz integrarea lor în masa reprezentărilor conjuncturale (necesare, desigur) care și găseau suportul doar în replica-filii, în cuvîntul-sopiria. Nu le blamez dar n-am aderat niciodată la stilul respectiv. Trebuie să constatăm că ele sunt și acum la fel de apreciate de public, prin urmare la fel de necesare social ca și gazetele momentului. Cuvîntul are o altă forță de impact pe scenă, forță altfel decât cel citit. În teatrul a fost întotdeauna și o artă a cuvîntului, și o artă a asumării evenimentului imediat.

Shakespeare, Molière erau contextuali dar și subtextuali. Deliciul spectacolelor în care jucau și ca actori, cetățeni, mergea de la esențial, de la universal pînă la particularul momentului, al evenimentului

zilei, din care improvizația pe teme politice nu era excludă.

Am fost obsedată întotdeauna de ceea ce înseamnă căutarea, găsirea unui drum inconfundabil, a unei estetici teatrale proprii. Am scris despre asta, s-a scris — în ceea ce mă privește — despre asta.

Acum, însă, clamarea cu mult prea susțină insistență a unui drum în teatru din care implicarea în politic. În actualitate să fie epurată sever, mi se pare un exclusivism absurd.

Nu luptă cu cenzura m-a preocupat vreodată, am înțeles foarte repede centrul de forță în acest „skanderbeg”. Dar n-am înțeles și nu înțeleg cum poți exista în istorie fără să faci istorie. Citeodată obosesc și mă izolez în biblioteca mea. Citeodată simt nevoie să meditez, să filozofez. Citeodată simt nevoie să mă exprim printr-o altă formă a artei, mai puțin decât teatrul. Atunci scriu sau fac o operă, un spectacol de marionete, sau caut un subiect despre condiția artei, care mă obsează permanent, ca „Uriașii munților”.

Dar mă întorc mereu la realitate, nu pot fără asta, îmi place să mă scald cu voluptate în realitatea vieții pe care o trăiesc. În fond, acest fapt a și conferit atitudine forță artel, literatură, teatrului Europei de Est. Mie nu mi-e rușine. Este o condiție pe care mi-am asumat-o încă de la început, atunci cînd am avut posibilitatea să aleg. Nu mi-e rușine că am sănătatea rînd, umăr la umăr cu oamenii din jurul meu, în săli înghețate. Nu mi-e rușine că m-am lăsat străbătută de același curent care venea din Sibiu și ajungea pînă la porțile lumii normale, lăsîndu-ne pe toți să trezărim la aceiasi stimul. Nu mi-e rușine că am trăit într-un lagăr de concentrație, n-a fost vîna mea. Dar dacă am trăit într-un lagăr de concentrare trebuie să vorbesc despre ce am trăit. Si dacă acum sănătatea ce sănătate, trebuie să vorbesc despre ceea ce sănătate. Eu cred că asta este condiția artistului de totdeauna: aceea de a fi autentic, sincer, într-o priză puternică, durerosă cu viața pe care o trăiesc. Plus restul: talent, capacitatea de a fi mare artist — dacă și le-a dat Dumnezeu.

Oricum, direcția actuală de a face un talme-balmes din tot ce a fost înainte, de a amesteca în „Cintarea României” tot ce a fost împotriva acestor forme de proletarism agresiv, obrăznica de a afirma, lepădindu-se ca de Satana, că total în teatrul a fost sopiria anti-ceaușistă și doar atât, mi se pare un nou pericol dirijat și conștient sau inconștient proliferat.

Pentru că nu-i adevarat că totul în teatrul a fost „Cintarea României” și sopiria anti-ceaușistă (necesară), pentru că a existat o continuare și nu există spectacole bune care puteau sta altădată de oricare altă din lume. Pentru că nu este adevarat că a fost un gol în literatură și teatrul.

Pentru că tot ce era bun era bun la toate nivelurile, în continuarea tradiției și în căutarea unui posibil viitor.

De aceea nu cred în campanii de înălțat. Va fi doar, sper, o selecție naturală, judicioasă. Va rezista cine-i bun și va pieri cine-i prost dacă vom avea acum, oficial, criterii reale și nu va fi ca și pînă acum, o contabilizare dublă, o bursă remănată a valorilor și una minciinoasă, impusă.

Sau jocuri necinstitute, o luptă artificială

A consensul:
TEODOR SUGAR

(Continuare în pagina 16)

Petru Creția

DESPRE DEZBATEREA POLITICĂ

Ronăscută la noi după înălțarea dictaturii, dezbaterea politică, așa cum se practică ea astăzi, în Parlament și în presă, prezintă niște trăsături care merită să fie definite.

Trăsături, unele, pozitive. Înții, că o asemenea dezbatere există; al doilea, că este insuflețită, activă, cu-prințătoare; al treilea că, analizată global și în adîncime, ea reflectă fișel directiile care se confruntă și se infrință; nivelul politic și moral al tării își găsește deplină expresie în ea și, invers, pornind de la examinarea disputei politice se poate ușor induce nivelul nostru politic și moral.

Or, acesta se dovedește a fi grav afectat de fenomenele politice, sociale, economice, militare care au avut loc la noi de la instaurarea dictaturii regale pînă la căderea regimului Ceaușescu, paralel cu apocalipsa europeană și mondială pe care am avut-o de trăit noi, ogmenii acestui veac, trecut prin atitea bezeu și abuzuri.

După ce tocmai se înșripase o tradiție de viață parlamentară și de stil al presei care se ridicase și se mai ridică, tendențial, spre formele cele mai civilizate, a venit peste noi, val după val, o istorie care ne-a-zdruncinat în adinc și ne-a făcut să pierdem ce cîştigasem fizic și cu trădă. În central, dezbaterea politice de la noi ar trebui să se afle mai ales aceasta: o analiză aprofundată și nepărtimăză a involuțiilor corporului politic român și a societății civile în genere. Toți, de pe îndiferent ce poziție, am putea contribui la un ese-men bilanț, date fiind bune informare și buna credință. Dacă am procedat așa, și stă în puterile și în datoria noastră să-o facem, fenomenul politic actual ne-ar apărea într-o perspectivă mai clară, cum mai clară ne-ar apărea și direcția în care trebuie să mergem, trecind de la critica la acte pozitive de înnoire și întemiere națională.

Desigur, acest lucru nu se poate improviza de la o zi la alta, nici în forurile de dezbatere politică și nici în presa curentă. Dar ele ar trebui să-și caute o bază solidă, pe de o parte, în reactivarea, pe baze moderne, a istoriografiei noastre, cu toate garanțiile de serioasă informare factuală, de metodologie corectă și de severă imparțialitate pe care le comportă și, pe de altă parte, prin reinstituirea cercetării sociologice abilită sub dictatură și de cure ducem, cu lipsă astăzi pentru a cunoaște obiectiv, sistematic și adîncit societatea noastră în tot adâvărul ei, oricare ar fi el. Cu forțele care ne-au mai rămas, pare o utopie. Dar este singura cale de îndrăznoare a spiritului public.

Cum lucrul cere timp, trebuie să ne ajustăm, cit de cit, din mers, în însăși pragmatica dezbateleri politice, respectind cîteva canoane elementare și care exprimă nivelul unei civilizații. Numai că nu le prea respectăm. Să-mi fie îngădui să enumăr aici cîteva dintre racilele fețelor în care se discută politică astăzi la noi. Evident, sărăcătoarea mai mică iluzie că s-ar putea îndrepta ceva pe calea aceasta. Cred însă că orice act de aducere în lumină critică o conștiinței, chiar dacă nu o-parează în imediat, se înscrie undeva în istoria unei comunități, fie și numai ca semn că nu sintem cu toții și cu totul nelinăre să ne dezmetim putin din răul, în fond inert, care ne-a rămas din vitregia și din injosirea vremilor.

Ceea ce frapăza din capul locului este violența redicibile a resentimentelor. Dar nu e vorba, și nu refer în general la ceea ce dă tonul, de violențe inspirate de principii și practice în cadrul unei critici de principiu, ci de metode de atac care se folosesc de specialele cele mai de jos ale argumentării: argumentele ad personam (care au coborât în cîteva cazuri pînă la nivelul de argumenta baculina: perzuaziunea prin contondență).

De fapt însă, de cele mai multe ori nici nu se face vreun efort de

argumentare rațională. Nivelul mai înalt al sofismului tortuos și subtil, pledoaria sau rechizitorul în care partințarea implică procese intelectuale mai elevate lipsesc aproape cu desăvîrșire la noi. În loc de asta se constată, pe scară mare, recursul la defaimare. Să pentru asta sint bune orice mijloace:

— invocarea de fapte false, adesea ilustrate cu documente false;

— ignorarea, oricără de îndrăzneață, a cronologiei;

— decontextualizarea tendențiosă;

— extrapolarea abuzivă de la parte (mică) la tot, de la regretabil la definitoriu;

— încarcarea contului prin umflarea cifrelor, prin insumarea incorrectă;

— incălcarea responsabilității, a demnității și a sfîrșitului cuvintului scris: de aici injuria și insulta grosă pînă la trivialitate, caricatura grotescă a portretului fizic, portrete morale zugrăvite cu materii imunde, pînă la cele scatologice și pornografice, invocarea unor moravuri pur imaginare, de fapt un concentrat de calomnie crăză în registrul mahala-gesc, sugerind, în subtext, emiterea de sunete crepitante și o gestică obscenă;

— punctul de mai sus ar părea dintre cele mai grave, dar și mai gravă este folosirea, sărăcătoarea în fapte și sărăcătoarea conceptuală. Cuvinte care declanșează automat o secreție de adrenalindă, blocind orice examinare critică și nuantată a faptelor. Ele, firește, pot fi folosite, cind este cazul, în mod legitim: antisemit, legionar, mason, (neo-)fascist, bolșevic, kaghebist, fesenist. Dar atunci cind mobilul este calomniat, acest vocabular este extrem de periculos pentru toată lumea implicată, învălindu-l într-un haos de ură și de iraționalitate oameni, grupări, situații istorice, orientări. Ele nici nu mai funcționează în calitate de cuvinte-concepte sau de cuvinte-document, ci ca pălmuri, conspuiri, ciomege adresate unor destinații cărora li se refuză astfel, apriori, orice replică sau cără replică, odată etichetată, îl face și mai suspectă.

Iar dacă la împărtimarea oară, la rea-ua credință, la spiritul de joasă răsuflare și la extrema vulgaritate adăugăm endemicul nostru provincialism, înărcuirea în efemer și în personal, văcăreala de dragul rău-cărății, lipsa de orizont cultural și mai ales de serioasă cultură și maturitate politică, sociologică și istorică, absența aproape unanimă a unor serioase analize și sinteze politice (al căror model există în lume și pentru care resursele intelectuale, dacă nu și morale, n-ar lipsi nici la noi) ne aflăm în fața unui peisaj al vietii noastre publice întristător și alarmant.

Cu atât mai mult cu cît armamentul polemic inventariat mai sus este folosit cu precădere în două direcții extrem de periculoase:

— în direcția discreditării cu orice preț a opoziției și a idealurilor ei democratice;

— în direcția întreținerii unei atmosfere de nationalism extremist care discredită înșâși ideea națională, cu care tinde să se confundă: orgolii naționale facile, soviniști, xenofobie, sacrificială necritică a tradiției, inchidere spre lume, incapacitate de a profita din experiența istorică și politică a unor naomuri cu destini similari, ură brutală și timpă stîrnă în atîțea suflare și mișini nepregătite. Să să nu ne amăgim: toate acestea prolifează și se extind, au audiență tot mai largă, otrăvesc susținutul unei națiuni obosite de săracie, de frig, de împările, de miciuni și de umilire, dându-i un substitut de ideal care riscă să ne ducă unde prea bine știm și care desfigurează chipul nostru în lume și trădează propria noastră esență.

ACCENTE

Elena Ștefăoi

Otravă cu aprobări speciale

Inclin să cred că actualul partid de guvernămînt merită o judecătore nu neapără în ceea ce privește băibielile și suficiența sa în planul măsurilor economice cit – mai ales – în ceea ce privește modul cum a înțeles să se comporte față de adversari politici și față de gazetari care l-au criticat.

După o primă perioadă de manipulări și de contramanifestații, „emananții” și-au dat seama că „Jucările” democratice riscă să le scape din miini (și să se întoarcă împotriva lor) pentru simplul motiv că societatea de drept și de neconcepții fără o presă cu adevarat liberă. Or, pentru F.S.N., o presă necontrolată de la „centru” era din stări periculoasă întrucât ea putea împărtăși opiniei publice adevăruri pe care puterea trebula neapără să îi ascunda. Așadar, teama noii puteri față de partidele istorice și față de contracandidați întorsă din exil a fost depășită doar de teama acesteia față de cei hotărîti să devină a patra putere în stat (respectând cu sănătate principiul separației puterilor). Odată ce adevărății adversari au fost identificați, un întreg arsenal de metode tipic comuniste a intrat în acțiune cu scopul de a-i „anihila” pe gazetari independenti și de a împinge spre faliment gazetele lor. „Atenționările” irită-amenințătoare ale președintelui ori ale premierului au declarat numeroase acte de... sabotaj „benevol” din partea fanaticilor fesenisti, fie el distribuitor, mecanici de locomotivă, vînzători de zăre ori factori postali.

Onoarea sfînală a guvernărilor n-a putut însă fi apărăă fără contribuția „artelor grele” formată din „penele reunite” ale foștilor „gazetari” ceaușisti. Sarcina de a-i compromite pe intelectuali care se „obrâznicesc” și iau în serios libertatea cuvintului era avantajoasă, deopotrivă, pentru... însarcinări. El abia aștepta prilejul să-l împoarte cu noroi pe disidenții în denigrarea cărora se specializaseră încă de pe vremea dictatorului. Le-a convenit oare domnilor Mărgureanu, Iliescu și Roman ca fiecare personalitate a opozitiei să fie numită – negru pe alb – „trădător, vîndut agenturilor străine” și „dușman al poporului”? Le-a convenit, desigur, într-o fază inițială. Dar dacă ar fi fost dăruiți cu mal puțină arroganță (alimentată de comparația exclusivă cu modelul pe care l-au înlocuit) și cu mai multă inteligență politică, noii „salvatori ai țării” și-ar fi dat seama că-i mai bine să vadă și să gîndească în perspectivă decit să vineze (cu mină altora) victorii mărunte. Era preferabil, cel puțin în campania electorală, din punctul de vedere al vîtorilor aleși, ca foștele slugi ale lui Ceaușescu să-i înjură-

pe contracandidați și pe opozanți, decit să dezvăluie fapte și documente compromițătoare pentru Front. Poate că oferta de colaborare n-a fost comandată de la „virf” – ci doar acceptată. Dar pactul râmne pact și încheierea lui nu e doar dovada miopiai politice a actualei echipe de guvernămînt, ci și o probă împotriva mult invocate sale bune-credințe. Faptul că nimeni n-a prevăzut la timp consecințele acțiunii sistematice de murdărire a opozitiei (consecințe dezastroase pentru imaginea țării pe plan internațional și risante pentru credibilitatea formațiunii majoritare) poate fi pus pe seama infantilismului în domeniul analizelor sociale; dar ignorarea arăgoasă a tuturor semnalelor de alarmă (trase de români ori de străini a căror părere ar fi contat pentru orice putere intelligentă) e mai mult decit semnificativă. Cu disprețul ei de tip comunist față de toți cei hotărîti să nu-și cenzureze spiritul critic, conducerea legitimă a țării a reușit, într-un an și jumătate, să facă România cel mai mare râu dintre multele reale posibile. În primul rînd pentru că a lăsat problema națională și complexele generatoare de conflicte interetnice în mîna și la cheremul foștilor agenți ai Securității. În al doilea rînd fiindcă a misat pe presă care și-a făcut un titlu de glorie din folosirea invectivei, a calomniei, a acuzației fără acooperare, a limbajului trivial, compromînd, cu bună șiuță, ideea de gazetar și terfelind prestigiul acestuia în ochii clitorului de rînd.

E de ajuns să deschidem ochii asupra frâmintărilor lumii contemporane pentru a ne da seama că ori de cîte ori vine vorba de o artificială întreținută „problemă a Transilvaniei”, românilor li se face put și simplu frică. E o frică reală și n-are rost să ne prefacem că ea nu există. E de ajuns să ne întoarcem căt de cît spre învățămîntele istoriei ca să vedem cum s-a făcut jocul marilor puteri (înțotdeauna pe baza „zonei de influență” și a „zonelor de interes”) și cum – în pofta sacrificiilor României în cele două războaie – hotările statului nostru nu se puteau stabilii altfel decit prin „înțelegeri secrete”. Lichelele care l-au preamînat pe Ceaușescu au monopolizat acum cu acordul oficialităților problema națională. Intelectualii onești sunt – din păcate – gata să nu-și mai ia responsabilitatea acestei chestiuni reale pentru simplul motiv că ea a devenit preocuparea de căpătenie a fanților extremiști. Pe vremea „odiosului”, cuvîntul patriotism era cu obstinație evitat de către patrioți adevărăți, fiindcă toți cei care n-aveau alt scop decit distrugerea finței naționale îl supralicitau pînă ce se simteam că ni-i grăță. Își dă oare seama clanul astăzi la putere ce imensă și periculoasă prostie a reușit să facă, lăsînd grija pentru integritatea și „soarta hotărelor țării” în gura (mincinoasă) a unor notori legioni? își mai aduc oare aminte foștili nominaliștii cum îi așteau români pe ruși, deși urau din moș-ștrâmoș „prietenia” și „benefacările” acestora? Se gîndesc oare cei răspunzători în față istoriei că vesnic-dusmănoasa trîmbilare a dragostei pentru Ardeal (de către slugile vecinului regim) și mai riscață și mai nepatriotică decit o înțeleaptă politică de contracarare a diversiunilor extremiste, indiferent din care parte ar putea ele să fie puse la cale?

După metoda „doi dintr-o lovitură”, foșii colaboraționisti au legat (cu abilitatea securiștilor experimentați) pericolul acțiunilor unor forțe adeptă ale autonomiei Transilvaniei de pericolul... manifestărilor opozitiei extraparlamentare. El și-au dat totă silință să convingă poporul că opozitia nu vrea altceva decit... să vîndă Ardealul. În acest fel, problema a fost rezolvată dintr-un plan în altul, iar cei care îndrăznesc să sustină drepturile și libertățile minorităților pot fi lesne acuzați că incurajează nisculava pretenții teritoriale maghiare. După un an și jumătate de „dezvăluiri”, de bălăcăreala și de înjurături la adresa „trădătorilor”, se însinuează (vînd-nevrind) în mintile cititorilor tuturor gazetelor de tip sovin, părere că ceva ceva tot o fi adevărat, de vreme ce autoritățile (în parte agresivilor „patrioți”), Politica fesenistă a promis liniște și bunăstare, dar a aprobat zilnică picătură de otravă turnată de o armată de lachei în conștiința cetățeanului român. Nimeni nu pare să se fi gîndit că de greu i se va putea găsi antidotul. Cu alti mai greu cu că însăși puterea de guvernămînt a avut

„grijă” de toți otrăvii: ajutîndu-i (în mod planificat) să confundă minciuna cu adevărul, statuindu-i (pe toate canalele) să-i disprețuiască pe cei care merită prejujii, obligîndu-i să nu mai creădă în utilitatea și în scopurile reale ale opozitiei democratice.

ACCENTE

Cristian Teodorescu

Şansele stîngii extremiste

Orice subiect priocnit prea mult ajunge să plătisească. Apoi devine indiferent, Gazetărește vorbind, Ceaușescu e un astfel de subiect. Nici măcar ce cijiva care s-au găsit să-i în apărarea nu mai stînsească interesul cititorilor cu el. Expressa „Era mai bine pe viemea lui Ceaușescu” reprezintă o probă de dezamăgire față de puterea de acum și nu o dovadă de fideliitate față de Ceaușescu. Cu alti mai mulți cu că această expresie e combinată de obicei cu o altă. Tot săi sint, doar că și-a schimbat numele.

În ultima vreme, am discutat cu mai multe persoane fără idei politice precise, din categoria celor care anul trecut, înainte de alegeri, nu înțelegeau în ruptul capului de ce e nevoie de partide de opozitie. Ideea unui partid unic, format din „ai noștri”, s-a metamorfozat acum, la acesta, într-o nelinșădere față de toate partidele. Ceea ce, într-un fel, e firesc. Pe fondul emoțiilor și așteptărilor atât de mari de anul trecut, mulți dintre cei care au votat au făcut și o importanță investiție sentimentală în favoritul lor. Să nu ultimă că a fost primul vot liber exprimat.

Noua atitudine față de politică a celor care considerau că opozitia încurcă lucrările trădează un lucru deloc mărunț: că lumea s-a deprins cu pluripartidismul. Calea în sine nu e prea fericită – omul suduje acum și F.S.N.-ul, adică nu se poate spune că și-a luat acea distanță față de confruntarea politică grație căreia să poată răspunde corect la apelurile care îl vor fi adresate în campania electorală. Perceput ca partid al revoluției, avind deci o situație specială față de toate celelalte, cu alti mai mult cu că i-a jucat un rol dublu (mai întîi acela de arbitru, apoi și pe acela de competitor), F.S.N.-ul a putut părea varianta cea mai bună tuturor a celor care doreau o schimbare politică, dar nu una radicală (de teama „neconoscătorului”) și care au putut crede că vom trăi ca în capitalism păstrînd structurile comunismului. Sau, mă rog, modificînd aceste structuri de o manieră moderată sub raportul suferințelor sociale. N-are rost să descriu și eu ceea ce vede toată lumea. Dacă nivelul de trai ar fi acceptabil, probabil că lumea ar fi indiferentă față de confruntările politice de la această oră (nă refer la cei care au votat cu partidul majoritar și care pînă nu demult vedeau în F.S.N. o variantă îmbunătățită a partidului

unic, într-un sistem „parazit” de opozitie partidelor istorice). Sau ar fi privit opozitija ca pe o ciudătene a democrației, care trebuie tolerată. Or, necazurile zilnice, faptul că Frontul nu și-a respectat promisiunile, cazurile dovezile de corupție printre reprezentanții puterii, toate acestea au precipitat fenomenul inevitabil ca Frontul să-și piardă conotația inițială de lider, pentru a deveni un partid în competiție cu toate celelalte.

S-ar putea spune că nemulțumirea față de partidul de guvernămînt nu înseamnă că automat alegătorul se va îndrepta către opozitie. Tot ce se poate, dar acea nemulțumire vine să mai echilibreze sănătatea partidelor.

Sunt comentatorii care văd în expresia pe care am citat-o la început o probă că alegătorul care a renunțat la opțiunea politică de anul trecut va merge mai la stînga de F.S.N. pînă la extremitate. E cu puțină, însă pe mine, unul procentul celor care vor vota mai la stînga de F.S.N. nu mă îngrijorează. Așa cum, anul trecut, alegătorii s-au temut de varianta „neconoscătoare” a partidelor de opozitie, mă îndoiesc că vor alege acum varianta „înconoscătoare” a comunismului. Lipsa de experiență politică a electoratuului nu e totușă cu masochismul. Iar afirmația despre F.S.N. că „Tot ală sint” dovedește că parerea despre comunism a electoratuului e departe de a fi favorabilă.

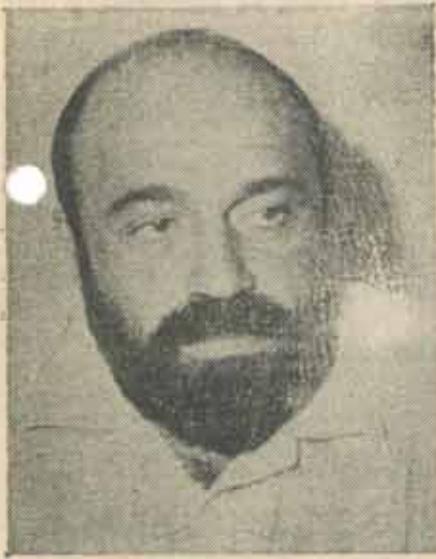
Ideea că numele lui Ceaușescu ar putea fi întrebuită în calitate de catalizator al ideilor stîngii de soiul P.S.M.-ul ori al P.C.R. varianta nouă mi se pare lașă o naivitate. Ceaușismul e bun pentru diversiuni, dar cei care și-ar orientă programul politic în funcție de ideologia ceaușistă să împiedică într-o sumedenie de justificări și de amendamente, încit ceea ce ar obține ar fi o cîrpeală incoerentă (care ar înmulți incoerențele originalului). Pe cîile convingerii, comunismul nu face pricină. În Rusia, a luat putere cu forța și a păstrat-o cu ajutorul terorii. La noi, comuniștii au avut partidul cel mai anemic, pînă în '46, așa că dacă ar fi să ne întoarcem la ideile „științifice” ale comunismului, asta ar însemna să-o luăm de la capăt cu utopia marxistă, ceea ce iar ar însemna masochism. P.S.M.-ul, P.C.R.-ul reprezintă după mine un soi de cluburi politice, la această oră, le vor sprijini doar mari beneficiari ai P.C.R.-ului din perioada anterioră și eventual clientii acestora.

S-a spus, de curind, că proletariatul e mareala neconoscătoare în cadrul electoratuului. Poate din punctul de vedere al F.S.N.-ului, care l-a făcut promisiuni fără să le respecte. De altfel, înșăși noțiunea de proletariat, dacă luăm lucrurile mai la bani mărunți, nu funcționează. E una dintre multele noțiuni-fantomă fabricate de ideologia comunistă. Preocuparea de căpătenie a sistemului comunist, la noi, a fost locul acela de a diviza clasele existente. Si dacă s-a temut într-adevăr de vreo categorie socială, după ce-a izbutit să fălmîteze țărănește, puterea comunistă s-a temut de proletariat pe care, de aceea, l-a divizat prin toate mijloacele posibile. La ora astă, în România, există diferite categorii de muncitori, cu interese tot atât de diferite; ca dovdă – puzește de sănătate să apară după 22 decembrie '89. Deci e mult mai probabil că voturile acestora vor fi împărțite în raport cu interesele particulare ale fiecărei categorii în parte, decit că se vor îndrepta, grupat, spre un anumit partid.

Ciar dacă nu se poate spune că omul obișnuit e mult mai bine informat acă decit anul trecut – intervenind aici un anumit grad de rezistență față de informația nouă, plus rolul însemnat pe care l-a avut televiziunea în orientarea interesului său – opozitija democratică beneficiază acum de un cu totul alt fundal. Nu mai constituie o neconoscătoare pe seama căreia se pot broda cele mai neașteptate scorrelă. A avut suficiente intervenții prin care a putut dovedi stupiditatea etichetelor care l-au fost aplicate în plus de asta, apariția Partidului Alianța Civică s-ar putea să incline spectaculos balanță alegătorilor de partea opozitiei de azi. Fără vorba de un partid care s-a născut sub privirile alegătorilor, un partid de centru, deschis, cu un program politic transparent și adaptat imprejurărilor în care ne aflăm, el are multe și bune posibilități de a culege în cea mai mare parte voturile dezamăgăitorilor de „actualul” partid majoritar.

ACCENTE

Bedros Horasangian

Partidul comunist și criza iugoslavă

Evoluția evenimentelor din țara „vecină” urmează o periculoasă escaladare a violențelor și intoleranței. Recentul eșec al mediilor situației de către delegația C.E.E. condusă de ministru de externe al Olandei, d-l Hans Van den Brock, lasă loc la nenumărate scenarii.

Noi inițiative internaționale sunt în curs de a intra în joc. Una a „celor 12”, alta a Moscovei. Pentru moment se încearcă o punere în aplicare a unei decizii a Prezidiului federal iugoslav pentru încreșterea focului în Croația. Implicând toate forțele aflate în conflict și o încreștere absolută și necondiționată a focului. Adică a războiului – nedecrat – fratricid și ucigator. Deja există zeci, sute de morți și răniți, mii de familiile de băjenari, mii de locuințe, uzine, instituții sociale și de învățământ distruse sau avariate. Pagubele sunt foarte mari iar perspectivele sumbre. Dacă nu se intervine – și trebuie cu orice preț găsită o soluție – se poate ajunge la o situație conflictuală greu de stăpinit și liniștit sub control. O „lbanizare” a Iugoslaviei nu poate duce decât la deteriorarea situației internaționale europene. Rolul organismelor și organizațiilor internaționale rămîne covîrșitor. Cum să ajuns aici? În general presa și milioanele de informare în masă au prezentat date istorico-politice pentru a înțelege și analiza situația actuală. În mare, configurația actuală a republicilor federative preia o parte din vechile animozități între etnii, religii, grad de dezvoltare economico-socială, mentalități și nu în ultimul rînd, ideologii. Dacă în decursul secolelor sârbi, muntenegreni, macedoneni, albanezi, dar și croați și sloveni s-au văzut pe aceeași parte a baricadei împotriva marilor imperii vecine, de atunci ei s-au văzut în tabere opuse. Conflictul dintre Imperiul Otoman și cel Austro-Ungar a durat secole. Pînă la nașterea statelor naționale moderne, actualele componente ale Iugoslaviei au avut de-a face cu aceste puteri. La care s-a adăugat impactul Rusiei ca protectorie a slavilor de sud. Spațiul nu ne permite să reluăm date și evenimente istorice care, prin jocul și înțîntuirea lor, ar face o mai bună înțelegere a situației de azi.

Acum, în 1991, apar fățările față însă, dincolo de diferențele religioase – catolicism versus ortodoxie sau nivelul mai înalt de dezvoltare al celor două state separatiste – (Croația și Slovenia) au stat două secole în sfera de influență austro-ungară, care, totuși, să recunoască, a fost altceva decât cea turcească – și opțiunile politice. Serbia este guvernată de un partid comunista iar populismul cu iz naționalist promovat de Slobodan Milošević are audiență. Chela rezolvării situației din Iugoslavia credem

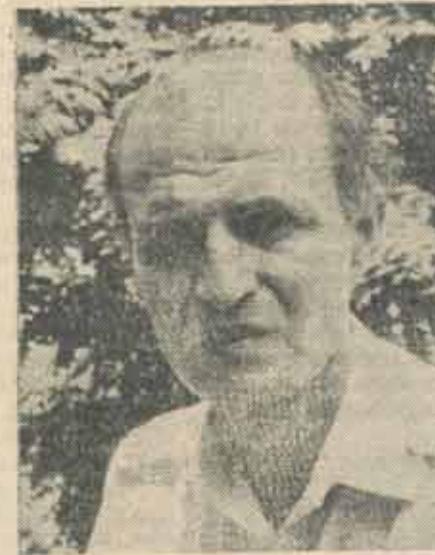
că este aici. Nu în confruntarea interetnică, ci în una politică în interiorul Serbiei. Serbia va trebui să-și revizuiască atitudinea și strategia să dețină hegemonică în cadrul federației. Astănu se poate realiza peste noapte, dar trebuie luată în calcul o asemenea opțiune. Incidentele ce au început deja din anii trecuți în Kosovo, între etnici albanezi și cetățeni sârbi au un substrat social-economic. Comunismul neortodox al lui Tito, protoprestoială încercată în varianta originală de partidul comunist din Iugoslavia își dovedește eșecul. Dacă în anii '50 părea o avantgară a unui soi de comunism reformator – plăju liberă, autogestiu, granițe libere plus alte multe și mărunte libertăți, plus partidul încercat cu jocuri tăărilor nealiniate – să ne amintim ce cante mare s-a jucat în anii '60 și '70 sub sceptrul lui Tito și Sukarno – acum situația s-a schimbat. Schimbarea puterii de cumpărare a dinarului, inflația, șomajul, lipsa de protecție socială au făcut să lasă la iveală mai vechile fierberi etnice sau religioase. Dar acestea sunt doar un pretext. Comuniștii din Iugoslavia – un prim partid la naștere în 1919 – au avut un mare rol în organizarea rezistenței naționale în timpul celui de al doilea război mondial. Războiul crud dus între ustașii croați ai lui Ante Pavelić și rezistenții sârbi a lăsat urme adânci care n-au putut fi stăpînită nici pînă azi. Amestecul Londrei, apoi mina liberă lăsată lui Tito și comuniștilor prin cedarea generalului Mihailović au făcut ca după război varianta comunista de guvernare, pe fondul războiului rece, să capete autoritate. Dezertarea și momentul adevăratul propus de un militant comunista de talia lui Milovan Djilas a venit prea devreme.

Într-un fel, mariile puteri au „ocrotit” o dictatură comunista de tip Tito – cum s-a întîmplat și cu regimul naționalist a lui Ceaușescu – tocmai pentru a slabî coaliția adunată în jurul Moscoviei. Cea s-a întîmplat știm bine. Cum tot bine știm că manifestările anticomuniste din Serbia din primăvara acestui an și reprimarea lor forte au premers situația de azi. Dacă Partidul Democratic al lui Micunović și Mișcarea pentru Refinare Sârbă a lui Drasković s-ar fi unit într-o opoziție care să poată intra în dialog și cooperare cu comuniștii lui Milošević ar fi avut o atitudine mai puțin rigidă a Belgradului. Visul unei Serbie mari care să preia teritoriul locuite de sârbi ce aparțin, însă, altor republici din federație pune pale pe un foc și așa nestins. Dorințele de autonomie ale albanezilor devin justificate. Conducerea din Bosnia și Herțegovina și-a exprimat împărțirea opțiunea că în caz de forță majoră să se joace Croația și Slovenia. În acest joc de bilard bazat pe factori interni apăr și presiunile venite din exterior. Să nu uităm că bulgarii au tot tinut și el, Albania ar prelua zonele cu etnicii lor, mai și Grecia în joc, iar prin forța lucrurilor Croația și Slovenia sunt mai apropiate de hexagonalul decit de „balcanismul” celorlalte republici. Ceea ce se întîmplă azi în U.R.S.S. și în Iugoslavia este o expresie eloventă a eșecului comunismului reformator. Răul este de substanță, de adînc, dovedă că o ideologie, chiar și de masă, impusă sau doar tolerată, incapabilă să rezolve situații social-economice nu poate rezista. Terapia-soc propusă și administratia Poloniei de Balcerowicz, contrar celor aliate, elegant și discret, în presă și la televiziunea română – greve, șomaj, imagini cu carmeni pe străzi – că rezultă. Cifrele sunt elovente, zlătuș și întărit, șomajul a scăzut ca și rata inflației. Greutăți sunt nenumărate și totuși nici un polon nu se gîndește la Gomulka și la era mai bine înainte. Nu are cum să fie. Conștiința civică la Varșovia se pare că e mai ridicată decât la Belgrad sau la București. Reapariția publică a Partidului Comunist Român este o diversiune a actualei puteri. Prin inimi și demagogie patriotardă nu se poate schimba o lume. Dar despre asta data vorbire.

Revenind la Iugoslavia putem adăuga că rezolvarea poate veni doar pe cale politică excludând orice fel de soluție militară. Generalii, de orunde și de oricind, implicați în jocul politic au stricat ceea ce, cu chiu cu val, politicienii realiști și au ademânării, ei se vor plasa – cu o explicabilă obstinație – într-o neutralitate politică ce va lăsa chipul absenței electorale. Ar fi, cel puțin teoretic, singura formă onorabilă de legitimare și penitență față de un act propriu pe care cîndva și l-au asumat și pe care acum îl regretă. În această situație va fi cam o treime din

ACCENTE

George Voicu

Consecințele politice ale absentismului electoral

Faptul că asistăm la o deteriorare sensibilă, chiar galopantă, a prestigiului socio-politic al Frontului Salvării Naționale este deja o evidență. Mai multe indicii aflate la îndemînă de către timp – diverse sondaje de opinie, îndeosebi, dar și observații directe – permit acum o estimare privind amplierea acestui fenomen. Fără a riscă prea mult, cel puțin în sensul supraevaluării deprecierii, mergind adică pe datele oferite de sondajele IRSOP, cred că s-ar putea estimă la jumătate volumul celor care au sprijinit Frontul la alegerile de la 20 mai și care actualmente sunt prinși într-o certă mișcare centrifugă, fără sansa întoarcerii. În cifre absolute, mulțimea „dezertorilor” din Front, adică a celor dezamăgiți profund de guvernarea pe care și-au dorit-o și pentru care au votat, ar putea fi cotată grosso modo față de alegători.

Fără îndoială că noile formațiuni politice (Partidul Alianței Civice, Partidul România Mare, poate și Partidul Social Democrat Tradițional) au apărut (și) în speranță că vor putea capta opțiunile celor dezabuzați de partidul în care investiseră încredere. Motivele despărțirii sunt extrem de variate, ca – de altfel – și motivele inițiale însăși, aşa că paleta cromatică formată de recente partide ar fi pregătită pentru a satisface fiecare categorie de decepționați.

Totuși, supozitia că aceștia ar putea fi alătri în corpore – prin înregistare sau, măcar, pe cale simpatetică – de proaspatele formațiuni politice este cel puțin prișă. Există o psihologie a atitudinilor și opinioilor politice care asigură în timp un anumit conservatorism sau, în cazul celor prinși în dezertuirea amintită, un comportament politic care să nu intre în contradicție izbitoare cu poziția inițială.

Ipozitia mea este deci că cei mai mulți dintre demisionarii din F.S.N. nu se vor

grăbi deloc să sprijine noile partide, cu altă mai puțin pe cele „vechi”, și nici nu vor repeta opțiunea de anul trecut. Nu exclud, firește, că unii alegători vor trece cu arme și bagaj în partidele nou-apărute, dar numărul lor îl socotește neînsemnat în raport cu masa de 5 milioane. Ce se va întîmpla atunci cu cei ce formează grosul acestui eșalon? Vor lipsi pur și simplu de la vîtoarele alegători, în cluda demersurilor persuasive sau propagandistică care se vor exercita asupra lor, a argumentelor sau a ademânărilor, ei se vor plasa – cu o explicabilă obstinație – într-o neutralitate politică ce va lăsa chipul absenței electorale. Ar fi, cel puțin teoretic, singura formă onorabilă de legitimare și penitență față de un act propriu pe care cîndva și l-au asumat și pe care acum îl regretă. În această situație va fi cam o treime din

totalul teoretic al electoratului. Dacă adăugăm și pe acela care de regulă lipsește la astfel de evenimente, ne-am putea aștepta ca la vîtoarele alegători participarea să nu depășească 55-60% din totalul celor înscriși pe liste de alegători.

Revenind la fenomenul de depreciere, trebuie semnalat că el a atins și un sector al opoziției. Cînd spun aceasta, am în vedere în special P.N.L., care cunoaște o erodare de prestigiu destul de vizibilă. Totuși, în acest caz, fenomenul nu se va traduce în absentism electoral, ci într-o redistribuire a simpatilor și opțiunilor. Direct spus, cred că se va produce o basculare a susținătorilor P.N.L. spre recentul P.A.C. De altfel este de presupus că cei mai mulți dintre sprijinitorii noului partid (al A.C.) se recrutează și se vor recruta prin acest transfer și prin captarea simpatilor celor care au votat cu grupurile de independență. Dar aceasta nu va avea o valoare politică majoră, întrucât configurația politică ce va rezulta din astfel de mutări nu va fi afectată.

Absența electorală nu se va înregistra deci în rîndul celor care au sprijinit opoziția autentică. O explicație fugărează trebuibă să aibă în vedere faptul că politicarea acestui sector a fost și este mai puternică, există o intensitate a politicului, și ea este direct proporțională cu atașamentul la o axiologie, fapt verificabil și pe opoziția de la noi, cu toate inconsistentele și lipsurile pe care le-a manifestat. Se poate vorbi deci de o masă critică a susținătorilor opoziției, relativ constantă sau – mai degrabă – cu o creștere lentă, a cărei prezență la urne ține de domeniul certitudinii, pentru simplul motiv că știe bine ce doresc (are idealuri și valori clare).

Cum vor lipsi de la urne numai foșii sprijinitorii ai F.S.N., deci o categorie precisă a electoratului de anul trecut, trebuie observat că absența electorală va fi – în aceste condiții – producătoare de modificări politice considerabile. Efectul are o explicație simplă: același număr absolut de voturi pentru opoziție va însemna – în situația în care absența va fi mai săvârșită și selectivă – o pondere mult mai mare decât cea existentă astăzi în parlament. Mai mult, dacă se ia în considerare creșterea – modestă, poate, dar categoric reală – a numărului de simpatizanți ai partidelor de opoziție (F.D.A., în linii mari), se poate calcula că la vîtoarele alegători acestea vor avea de partea lor aproximativ jumătate din opțiunile ce se vor exprima. Celalătă jumătate se va distribui, după toate probabilitățile, între partidele extremiste (P.R.M., P.U.N.R., P.S.M.), pe de o parte, și F.S.N. pe de altă parte. Prin urmare, multe dintre partidele reprezentate astăzi în parlament vor dispărea de pe scenă politică a țării sau vor juca roluri tot mai insignifice; cînd spun acest lucru am în vedere faptul că acum forțele și identitățile politice s-au dezvoltat în suficientă măsură pentru a întări confuzia de percepție ce domnea anul trecut. Între un partid autentic și unul fantos, între un politician cu vocație și un politicard. Este aşadar de așteptat o clarificare a eschilor nostru politic, deși, probabil, „curățirea” nu va fi completă („agrilenii”, bunăoară, au încă un număr interesant, ci și suficiente mijloace pentru a se lăne pe poziție).

Oricum, configurația vectorilor politici va fi probabil mai clară și mai echilibrată după vîtoarele alegători. Dar, în condițiile polarizării între forțele democratice și cele extremiste, F.S.N. – deși cu o poziție secundă în raport cu ansamblul democrat, nu probabil însă și cu fiecare partid luat în parte – va juca mai departe un rol foarte important, într-un anume sens decisiv. Nu va mai fi, deci, hegemonic, dar va detine cheia metabolismului politic al țării. Mai precis, homeostasia politică a țării va depinde de modul în care își va rezolva ambiguitățile (ideologice, tactice etc.) nu puține și nu neesentiale. Deci dacă arpe moderată a Frontului își va impune punctul de vedere, el va sprijini probabil centrul democrat majoritar și aparatul politic al țării și va avea sansa de funcționare. În ipoteza inversă, în care F.S.N. va susține partea extremistă, criza va fi iminentă, cînd polarizarea va fi atât de tensionată încât va antrena un blocaj politic imediat (forțele fiind în echilibru cantitativ și într-o insurmontabilă dihotomie), ceea ce va necesita rapid noi alegători; în această situație, anul viitor să ar putea să votăm de două ori țără și rezolva criza politică a țării (și, implicit, criza morală și economică).

George Morărel

VREMEA ȚIGANILOR

Deși sănătatea unui rom este o pătășă iubitor al subtilităților celei de-a-șaptea arte, prezentul articol nu se referă și nu face nici ceea ce mai mică aluzie la premiatul film al lui Emir Kusturica, „Vrearea țiganilor”, pe care o am eu în vedere, pare să fie un punct dintr-un scenariu mai general, ce a cuprins pînă acum episoadă de nebunie și rușine națională, ca „Tîrgu-Mureș” și „Mineriada”.

O subtilă și diabolică regie întreține discret, indirect sara-bandă incendierilor de așezări

date și devastate; în județul Alba, la Cîlnic, cartierul romilor a fost agresat de către locnici; în Capitală, în noile zile 14-15 iunie, au fost prădate case din cartierele Colentina, Tei, Rahova, locnicii lor fiind bătuți și abuzați; în Huedin, județul Cluj, cartierul țigănesc a fost supus asaltului unor vandali; la Cuza-Vodă, județul Constanța, în luna iulie 1990, a fost ars campusul de corturi, iar unele case situate în incinta localității au fost incendiate; tot în Dobrogea, la 9 oc-

Fotografii de Carolina Salgano

ale romilor. Faptele sunt gravătoare și, din nevola de demonstrație, le vom rememora: în Ianuarie 1990, la Reghin, două case ale țiganilor sunt devastate, iar una e incendiata; la Lunga, în județul Covasna, la 11 februarie 1990, trei case sunt distruse, alta e cuprinsă de flăcări; în județul Satu Mare, la Turnu Lung, tot în februarie 1990, 35 de case au fost distruse și date pradă focului; la Seica Mare, județul Sibiu, în aprilie 1990, opt apartamente ale unor familiile de țigani au fost inva-

tombrile 1990. Între 500-600 de persoane din așezarea Mihail Kogălniceanu au transformat în ruină 25 de case ale țiganilor căldărari; pe data de 9 decembrie 1990, la Basarab, județul Constanța, două apartamente au fost distruse; între 6-7 aprilie 1991, la aproximativ 30 de kilometri de Palatul Victoria din Capitală, în de-acum celebrul și peste hotare Bolintin Deal casele țiganilor ursari îl s-a pus foc și au fost practic demolate; la 15 mai 1991, la Oțezeni, în județul

Giurgiu, o casă a fost incendiată, ca a două zile, altă 13 să alăbuască aceeași soartă; prin extindere, la 18 mai 1991, în Bolintin Vale, 7 case au fost avariate; tot în frumosul lună mai, înclitați de preotul local, sătenii din Romanești s-au dedit la acte de agreasune împotriva țiganilor; la Căpeniș, județul Giurgiu, în iunie 1991, nouă case ale „rudarilor” au fost incendiate; în sfîrșit, la 13 iunie a.c., 26 case din Cașin, județul Mureș, au fost transformate în scrum de o mulțime de 300 de oameni, care, în iureșul ostilităților, a ucis și un rom nevinovat.

Prin consecințele lor, atacurile colective asupra romilor constituie infracțiuni grave, pedepsite de codul penal, iar prin caracterul discriminatoriu etnic și rasial sunt pogromuri (vezi definiția din „Dicționarul politic”, Ed. Politică, București, 1975, p.460 și „Encyclopedie Judaica”, Ierusalim, 1971, vol.13, p.694). Ele puteau fi stopate, dacă poliția și procurația și-ar fi făcut datoria și mai ales, dacă primul-ministrul sau președintele țării – al tuturor românilor, nu? – ar fi apărut la televizor și ar fi condamnat aceste acte barbare și ar fi cerut măsuri ferme, drepte și urgente pentru pedepsirea vinovaților, cîndcă ar fi fost ei, români sau țigani.

La prefectura județului Constanța am aflat că încă după 10 luni de la manifestările la Ku-Klux-Klan din comuna Kogălniceanu nu erau încă date publicității nume de vinovați și pronunțate pedepse. De ce o atât de indelungată și inadmisibilă tergiversare? Pentru a se comite alte crime și alte vandalisme? Cui îl folosește lanțul de violențe și exacerbarea resentimentelor populației din eșezările rurale față de romi? Prefectul Constanței, d-l Adrian Rădulescu, era interesat doar de „cîrpirea” caselor avariate și nu de întronarea unui climat democratic la Kogălniceanu, domnia sa fiind cît se poate de indispuș de discuția la care era sălii să participe și neștiind cum să dea mai repede afara pe ușă delegația română și străină, sfătuindu-l pe reprezentantul romilor, d-l Nicolae Gheorghe, cu: „Hai, luati fetele și duceți-le la Kogălniceanu”. „Fetele” fiind reprezentantele unor organisme

internationale ale drepturilor omului. Cu un astfel de limbaj, tipic comunist, cu o asemenea mentalitate, România nu va intra curînd în Europa, anarhia și fărădelegile descrise arăindu-ne că ne îndreptăm mai degrabă spre o societate gen „vestul sălbatic”, în care fiecare își face dreptate după cum îl face capul, în lipsa unor instituții adecvate

cu bună știință, caracterul lor rasial. Care se manifestă în continuare, de pildă, la Bolintin Deal, unde romii alungați și declarati în continuare indezirabili în localitate, sau la Oțezeni, unde, de asemenea, se încearcă dezradăcinarea grupurilor de țigani, prin vinzarea caselor și a locurilor lor de locuință, măsură extrem de periculoasă și care

care să vegheze la respectarea și aplicarea legilor.

Raportul unei comisii guvernamentale, din conținutul căruia au apărut în presă extrase, nu a sesizat sau nu a vrut să sesizeze fondul chestiunii, susținind că valul de violențe sunt doar conflicte de natură socială, eludând,

poate fi pusă în practică, cu urmări grave, și în alte zone cu tensiuni interetnice.

Degeaba comemorăm, cu pompa, pe Mihai Viteazul, dacă sabotăm, zilnic, mesajul lui prin veacuri, care era, totuși, unitatea tuturor românilor și nu... truda pentru dezbinarea lor.

Nicolae Gheorghe

REPREZENTANTUL UNIUNII INTERNATIONALE A ROMILOR

COMENTARII SI PROPUNERI ADRESATE PARTICIPANTILOR LA REUNIUNEA ASUPRA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR, ORGANIZATĂ DE CONFERINȚA PENTRU SECURITATE ȘI COOPERARE ÎN EUROPA

Geneva, 1 - 19 iulie 1991

I. Nevoia de clarificare și întărire a statutului politic și legal al romilor în cadrul procesului Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.)

În art.40 al Documentului Final de la întrunirea de la Copenhaga a Conferinței privind Dimensiunea Umană, a C.S.C.E., statele semnătoare condamnă ura etnică și rasială, menționând, în acest context, „problemele particulare ale romilor”. Aceasta a fost prima recunoaștere în cadrul procesului C.S.C.E. a celor 7-10 milioane de romi din statele participante la C.S.C.E.

Apreciem această recunoaștere ca un pas important spre reabilitarea politică și spre compensarea morală a

persecuțiilor suferite de romi în diverse țări ale Europei. Aceste persecuții au culminat cu deportarea și exterminarea a jumătate de milion de romi în lagăre naziste și în lagăre „naționale” organizate pe teritoriile administrate de guverne pro-naziste în timpul celui de-al doilea război mondial.

Pentru a putea continua și extinde această recunoaștere a drepturilor omului pentru romi, sugerăm participanților la întâlnirea de la Geneva a C.S.C.E. să examineze următoarele propunerile privind situația specială a romilor în cadrul procesului C.S.C.E.:

1. Să se acorde atenție realității specifice, originale a romilor ca popor care trăiește într-o diasporă ce cuprinde întreaga lume;

– ei nu se limitează la un teritoriu specific și exclusiv sau la o țară „maternă”;

– ei formează minorități cu o cultură durabilă și cu populații mai numeroase sau mai mici în multe din țările participante la C.S.C.E. (în unele țări, romii formează 5-10% din totalul populației);

– romii nu revendică un teritoriu și un stat propriu.

Faptul că romii nu se conformează standardului minorităților „istorice” a contribuit multă ignorarea lor de-a lungul timpului și a facilitat discriminarea și persecuția lor.

2. Romii sunt îndreptăți să primească o recunoaștere legală atât la nivel național ca minorități în statele în care trăiesc, cit și la nivel transnațional, ca popor care este implicat tot mai mult în noile structuri politice supranazionale, precum Consiliul European, Comunitatea Europeană, procesul C.S.C.E. ca întreg.

3. Trebuie utilizate instituțiile și meca-

nismele procesului C.S.C.E. în vederea documentării asupra situației actuale a romilor în diferite state europene și să se anchemeze situații de violătoare a drepturilor omului în cazul romilor, atât ca persoane, cit și ca minoritate, finind conflictul de angajamentele politice ale statelor participante.

II. Acțiuni pozitive pentru reabilitarea culturală și economică a romilor ca popor

in contextul schimbărilor politice din țările Europei de Est (în care trăesc mari majoritate a romilor) au apărut îmbunătățiri semnificative în multe din statele participante, în ceea ce privește drepturile civile și nevoile culturale și educaționale ale comunităților de romi.

Romii din multe țări și-au format propriile partide politice și asociații independente, au participat la alegeri libere și și-au promovat propriii reprezentanți în noile parlamente alese în Cehia și Slovacia, Ungaria, România, Bulgaria.

Există o creștere a vizibilității publice și a participării publice a romilor, ca minoritate distinctă; asociațiile și reprezentanții lor sunt frecvenți implicați în lupta împotriva deciziei privind problemele culturale, educaționale și ocupatoriale ale comunităților romilor.

Dar decalajele între comunitățile de romi și populația majoritară continuă să existe și să se adîncă în domeniile școlarizării, formării profesionale, a calificărilor, necesare pe piața muncii, a sursei de angajare, a locurilor, sănătății, duratei medii de viață.

După criteriile economice și sociologice curente, comunitățile de romi prezintă simptome specifice ale unui popor subdezvoltat care trăiește în fără cu nivel mediu și înalt de dezvoltare (din punct de vedere social și economic).

Sugerezem ca un proiect pilot special de cercetare și dezvoltare privind romii din Europa să fie finanțat și susținut de organizații internaționale precum Consiliul European și Comunitatea Europeană. Programele existente, cum ar fi grupul special de educare a copiilor romi, asumate de Comunitatea Europeană, ar putea fi extinse pentru a cuprinde și comunitățile de romi din țările care nu sunt membre în Comunitatea Europeană și în Consiliul European.

Un centru european pentru documentare și cercetare pentru problemele romilor ar fi de mare ajutor în furnizarea informațiilor și a soluțiilor precum și în coordonarea programelor de acțiune adresate romilor atât la nivel național cât și transnațional.

ve urma

Ştefan Augustin Doinaş

PUTERE ȘI RESPONSABILITATE POLITICĂ

III. De sub pălăria lui Caragiale

S-a spus că scriind despre fenomenul politic, Platon căuta un stat în care Socrate să nu fie nevoie să moară. Mutatis mutandis, aş zice că noi, Români, am dori astăzi o situație în care – deși ridicoul nu ucide – oamenii noștri politici să nu mai semene cu personajele Scrisorii pierdute. Locul în care am vrea să se manifeste acest lucru, agora noastră modernă, este Parlamentul. Să fie oare cu puțină așa ceva? Să însemne într-adevăr ceva, în ordinea moralității publice, suta de ani care ne desparte de Caragiale? Vreau să spun: se poate vorbi despre un „progres” moral în domeniul moravurilor noastre social-politice?

Hans Jonas se îndoiese, în general, de un asemenea lucru. „Dacă în legătură cu știința și tehnica am putea încă să vorbim în termeni univoci despre un „progres” și chiar despre un „progres potențialmente infinit (...)”, tabloul e cu mult mai puțin precis în domeniul ordinii politico-sociale care are un raport mult mai strîns cu moralitatea. (...) Suntem îspitii să stabilim regula că, cu cît un lucru al vieții colective e mai aproape de sfera etică, cu atât mai ezitant devine (în viața socială) „progresul” ca formă naturală a mișcării” (p. 297).

Înainte de a continua, mă simt dator să fac o mărturisire. Înă la sfîrșitul adolescenței mele l-am detestat și contestat pe Caragiale, cu revoltă naivă a unui copil ardelean. Caragiale reprezenta – pentru mine – un „scandal”. Confundind esteticul cu eticul, educația mea nu putea să vadă în nenea Iancu decât un scriitor mincinos, deci un scriitor fără valoare, care și insultă nația. Personal, nu puteam să admit că ar exista undeva o societate românească în care fruntașii politici ai unui oraș să se compore ca Trahanache, Cațavencu, Dandaneche, Farfuridi etc. De asemenea, refuzam să cred că alegatorul român ar fi un permanent „celăean turbulent”. Marele dramaturg mi se părea un mare farsor, care – ca un preștidigitator de bălcă – în loc de leuri, ouă și panglici colorate, face să apară, de sub pălăria sa cu boruri largi, o lotă de caricaturi umane. Au trecut ani și, firește, scriitorul și-a ocupat locul pe care-l merită în prejura mea. Mai mult: astăzi sunt sănătă să constată – cu tristețe – adevărul frescei sale social-politice, și să mă întreb de ce, într-o sută de ani, societatea românească n-a făcut moralmente nici un „progres”...

Desigur, dictatura a avut un efect demoralizator asupra dezvoltării ethosului românesc. Ca orice despotism, comunismul lui Ceaușescu a încurajat și a făcut să proliferze o mulțime de vicii. La cei care defineau puterea, a stimulat arbitriaul și crizmea, corupția și arivismul; la cei supuși, a forțat lașitatea, delăjuină, trădarea prietenilor, versatilitatea principiilor, intoleranța și lipsa de generozitate, indiferența față de semeni etc.; adică, aşa cum le numește Hans Jonas, „toate viciile fricii și ale supraviețuirii cu orice preț” (p. 299). O serie de instituții din acei ani au creat condiții neprofitabile, ba chiar dăunătoare, formării unei etici personale a individului social. Dar astăzi?

Oamenii cu pregătire juridică refuză Parlamentul român actual. Însuși caracterul legitimății. După „Ințila prof. Al. Comănescu din Ploiești (cf. „Alianța naivă”, anul I, nr. 24 din 2 august 1991), legitimățea trebuie să aibă o triplă determinare: determinarea politică democratică, prin respectarea principiului majorității, determinarea etico-filosofică, prin respectarea drepturilor omului și cetățeanului, și determinarea logico-juridică, prin respectarea legitimății anterioare. Legitimățea nu poate fi definită decât în funcție de toate trei principii, așa cum definirea unui punct în spațiu necesită un sistem nu de una și nici de două, ci de trei axe de coordinate carteziene”. În lumina acestor idei, nu ar avea „puteri constituante” decât un nou Parlament, „rezultat în urma unor alegeri cu adevărat libere și corecte, care să introducă în Constituție modificările necesare sau, eventual, să adopte o nouă Constituție”.

Parlamentul nostru de azi prezintă toate tarele nașterii și compoziției sale. El este, mai întâi, rezultatul unui scrutin precipitat, efectuat în condițiile

- Personajele Scrisorii pierdute? ● Există „progres” în ordinea moralei?
- Ardeleanul îl contestă pe Caragiale ● Tripla legitimățitate a Parlamentului
- Un for suprem aservit unui partid ● Prezența multiplă a lui Cațavencu ● Funcționarul irresponsabil ● O lectie ateniană de autoreglare democratică

precăre ale unui electorat stăpinit de un adevărat reflex condiționat; un electorat irresponsabil, surprins de brusca și totală libertate ce i se oferea, nepregătit politic și moral pentru exercitarea ei, ignorând complet – din lipsă de reală conștiință cetățenească – aspirațiile tinerilor care au declanșat revoluția și care – unii dintre ei – au plătit cu viața lor. Sloganurile electorale care au determinat votul au avut o rezonanță pur ceaușistă; înarea masă de alegători au format o reprezentanță ai „omului de tip nou”, produs al lungii indoctrinări comuniste. Acești oameni aveau numai idealuri cvasicomuniste, ei au și urmat un lider care provine din nomenclatura de partid. Alegerile din 20 mai 1990 au legitimat astfel, în condiții post-revoluționare, o stare de iapt pre-revoluționară. Parlamentul actual este, apoi, un for incapabil să facă față adevăratorilor interese ale națiunii întregi: el e total aservit ideologiei unui singur partid F.S.N.; în sinul lui, celelalte formațiuni politice au un rol pur decorativ, servind exclusiv reabilitarea noastră națională în fața străinătății.

Că acest Parlament e complet aservit unui partid s-a văzut limpede: numeroasele sale comisiuni s-au contrazis tot timpul, incapabile să prezinte fără adevărul asupra evenimentelor din martie și iunie trecut. Compoziția înaltului for e pitorească: se lăză acolo, în suprafața ei strălucire, „toată flora comunismului de altădată” (dacă nu de ieri), toți opozanții de frunte – din interiorul P.C.R. – ai lui Ceaușescu, adică rivalii săi. Frustrati de privilegiile avute cîndva, mindri și socotindu-se nedreptăți din cauza trecutului lor de „ilegalită”, avind o serioasă răfuială de interes cu „noul val” de tovarăși care le luaseră locul, ei s-au manifestat mereu în Cameră și Senat, individual sau în bloc, în mod concertat sau spontan, ca un tenace corpus revendicativ, de veleități pozind în „victime” ale ceaușismului, ei au deposedat de drepturile lor legitime chiar pe cei ce erau cu adevărat victime ale revoluției.

Alături de figurile grotesci, patibulare, ale unor politicieni cu vechi state de serviciu în C.C., pot fi admirate în acest for aparițiile la tribuna ale unor personaje de cea mai pură extracție caragalească: discursurile lor, unele perfect articulate, demonstrează mereu ce „progrese” a făcut Cațavencu de o sută de ani încoace pe linie de retorică a demagogiei; cu barbă sau fără, ei intonează frenetic, cu variantele de rigoare, aceeași arie naționalistă: „Nu voi să ţiu de Europa dumitale, stimabile... Eu voi să ţiu de țărăna mea...”. În acest Parlament storător (uneori, la propriu), se află chiar un „partid liber-schimbist”, al cărui lider (om intelligent, de altfel) vrea neapărat să fie spiritual, chiar și în situațiile cele mai jâlnice. Nu e firesc necesar ca Mihica să facă parte din „dile Parlamentului”?

În al treilea rînd, acest Parlament nu-ar fi parlament fără prezența opoziției; dar, hotărît lucru, nu izbutește să fie un adevărat parlament nici împreună cu ea. De fapt, ce caută opoziția în acest Parlament? Girind, acolo, o suspectă legitimare prin alegeri, opoziția a fost de fiecare dată redusă la tăcere (uneori prin aplauze, ca să nu se poată contesta „stilul” elegant al adunării) de către „mașina de vot” F.S.N. În asemenea situație, despre ce fel de responsabilitate politică mai poate fi vorba?

Hans Jonas dă exemplul funcționarului însărcinat

Fotografie de GINA MARIN

cu incasarea impozitelor, pe care-l consideră responsabil de executarea acestei obligații, indiferent de sistemul de impozare. Deoarece „adevărul obiect al responsabilității (...) este meninarea raporturilor de încredere ca atare, pe care se bazează societatea și traiul în comun al oamenilor”, și deoarece acest lucru „este un bun substanțial, comportând propria sa forță de obligație” – scrie autorul – „funcționarul necinstit, căruia în mod direct nu î se poate reprosha decât că și-a trădat obligațiile, este în mod indirect de asemenea irresponsabil” (p. 179). Mi se pare că aceasta este exact situația oricărui parlamentar al nostru de astăzi. Faptul că fiecare dintre cei prezenți sub cupola este numai unul dintr-un număr destul de mare nu micșorează cu nimic răspunderea fiecărui: căci fiecare răspunde acolo pentru decizia tuturora, la care a luat parte; după cum răspunde și pentru faptul de a nu fi luat parte, fie pentru că a dormit, fie pentru că a fost absent, fie pentru că a votat cu mină ridicată, fără a cunoaște fondul chestiunii, imitându-si pur și simplu vecinul de bancă. Contemplind asemenea scene – pe care Televiziunea are grija să le „filtereze” pe că cu puțină – nimici nu poate să alăture prea mare respect față de ceea ce se petrece acolo. „Omul de stat în sensul deplin al cuvintului poartă în timpul duratei mandatului său sau al puterii sale responsabilitatea pentru totalitatea vieții colectivității, a ceea ce se numește binele public.” (Termenul de „om de stat” poate fi înlocuit după voile cu acela de „echipă guvernamentală”.) Cîți dintre parlamentari noștri de azi, scoși parțial de sub pălăria imensă a lui L.Caragiale, lasă impresia că ar fi tot timpul conștienți de asemenea obligații?

Orice om care se gîndește la viitorul societății în care trăiește se poate întreba dacă decizile grave – suspecte de irresponsabilitate – ale unui for cum este Parlamentul pot fi remediate în timp. În ce fel, și cînd anume. În sensul acesta, dar fără a avea pretenția că dau răspuns acestel întrebări, ci doar că o pură informare de ordin istoric, voi reproduce, o pagină sugestivă dintr-un politolog francez: „(Există) într-adevăr în arsenalul democraticei ateniane un straniu obicei care pare să vădească dificultatea de a fi democratic și (în același timp) de a articula această democrație pe un referent sau pe un sistem de referență separabili de democrația însăși. E vorba de graphé paranomon, procedură juridică prin care un om poate fi judecat și condamnat pentru că a produs o măsură „ilegală” în Adunarea poporului, chiar dacă Adunarea a aprobat propunerea. Pentru a ne da seama de perversitatea procedurii, trebuie să ne amintim că, la Atena, Adunarea poporului e suverană, fără limitare de competență. (...) în consecință, tot ce decide Adunarea este „legal” și nu există autoritate exterioară (cod, instituție, „Constituție”...) abilită să decidă ceea ce este legal sau ilegal. Așadar, graphé paranomon e o procedură diabolică prin care autoritatea „legală” spune că o decizie care vine de la ea însăși, și deci e „legală”, este „ilegală”. Foarte prozaic spus, aceasta înseamnă, bineînțeles, că democrația ateniană a inventat un procedeu care-i permitea să revină asupra unor decizii ale sale. E vorba de autoreglare democratică, patrunsă de o conștiință realistă sigură în ce privește modul cum se petrec discuțiile și votul, modul cum demagogia sau pomirea de moment pot să facă ravagii, modul în care un pumn de agitatori pot să confiște voiația populară sau, dimpotrivă, modul cum un demos, într-un moment de imbecilitate, poate să-și impună decizii sale absurde în fața intelectualilor politici etc.” (Yves Barek: La Quête de Sens. „Comment l'esprit vient à la cité”, Ed. Seuil, 1987, p. 272).

Lecția celor vechi e întotdeauna o lecție de bun simț.

✓ urmă

România — o țară a umbrei

G.A.: În ultimul an am făcut interviuri cu mari personalități ale exilului românesc, pe care vreau să le adun într-o carte intitulată (deocamdată provizoriu) **Nostalgia și recuperarea exilului**. As rugă pe Alteța Voastră să-mi spuna ce vă sugerați acest cuvînt: „exil”.

P.M.: Mi se pare importantă o asemenea carte pentru cultura românească: există problema filiosofie și există problema personală a exilului. Înțeles meu (de care sunt foarte apropiata) și eu am trăit exilul, de aceea l-am văzut din două perspective: am văzut exilul unui om deosebit, căruia îl să nu fiată rădăcinile, și la această suferință de exilat am văzut adăugată durerea călătoriei și a sentimentului unei misiuni, al unei responsabilități — de a-si reprezenta țara — și a fost lipsit cu violență de ea. Iar eu, de cind eram mică, mi-am cunoscut țara ca pe o țară a umbrei, în care îmi era interzis să merg. Era un lăzid real, dar și unul personal, subiectiv, imposibil de străpuns. Să, de pildă, ca luna există, dar te poti gîndi să mergi pe luna? România era pentru mine o țară interzisă, inconjurată, în plus, de violență treptului. De cind eram mică, am înțeles că în țara mea să-a petrecut un fapt ingrozitor — și care nu era din vina țărilor noile, ci a imprejurărilor istorice. (Există și oameni care au avut o vină). Să am crescut cu gîndul nedreptății acestui exil și cu gîndul nedreptății pe care o indurea România: mi-a fost greu să nu devin amară din prima acestei nedreptăți. Înțeles meu nu este amar, pentru că el are o structură filosofică și morală puternică. Dar eu as fi vrut să merg la școală cu cei de lîngă mea, din țara mea, să-l cunoști, să călăorești prin România. O copilă care să călăorește și care nu-si poate face prieteni în generația ei, crește cu sentimentul unei nedreptăți: am simțit-o la început ca pe o nedreptate personală, și pe urmă am înțeles că nedreptatea istorică. Exilul are sensuri diferite pentru fiecare generație, dar cred că tuturor celor care îl trăim ne este doar, și totu'avem acest sentiment de nedreptate. Multă oameni care trăiesc în exil vor să mite, iar eu îl înțeleg și pe ei,

Am ales sociologia pentru a face ceva concret, activ, util

G.A.: Cîlările noastre și-au, din interviu, pe care l-am dat Rödical Palade, în primul număr al revistei „22” din anul acesta, că și-făcut studii de sociologie — un amanunt surprinzător pentru modul în care obisnuitul să gîndim, în România, educația unei principese. Ne-ai putea spune ce v-a determinat să vă alegeți această profesie?

P.M.: Am fost determinată în alegerea mea de condiția de exilată (pe care o trăiam), dar și de simțul datoriei: să-l am că va trebui să fac ceva bun, util în viața mea. Nu voiam să am o profesie care să-mi fie indiferentă; ori să am o profesie ridicolă. M-am gîndit inițial să studiez economia, dar nu eram foarte dotată la matematică și, în plus, mi-s-a părut un domeniu oarecum restrins. As fi putut face istoria, dar eu nu gîndesc mult la istorie, nu la trecut. Am ales sociologia care în Occident încorporează și istoria, și politica, și economia — aproape total: văd să fac ceva concret, activ, util — și că să încearc să rezolv anumite probleme. Pentru că aparțineam României (desi nu puteam trăi în România) m-am gîndit că ar fi preferabil să nu ma leg, prin munca mea, de o țară anume, fie că Anglia, Italia sau Danemarca, că să lucrez într-un organism internațional: dacă vreodată România ar fi devenit liberă, din nou, și fi avut o formă de stat care să-mi permită să-mi aplic experiența și cunoștințele în țara mea. Sociologia mi-a permis să lucrez la Națiunile Unite.

Grupuri interdisciplinare internaționale căută soluții comune pentru problemele alcoolismului

G.A.: Cum au decurs anii de studiu și perioada de formare ca sociolog în cadrul O.N.U.?

P.M.: Înă la bacalaureat am făcut școala franceză (în limba mamă mea). Apoi, un an, am

SE REÎNTOARCE

Interviu cu PRINCIPESA MARGARETA realizat de Gabriela ADAMEȘTEANU

călătorit în Africa, mai ales în Kenya, în Sudan, ca să văd proiectele O.N.U. pentru refugiați. Am studiat apoi la Universitatea din Edinburgh (Scotia), am obținut titlul de Master of Arts în sociologie și științe politice și după licență, m-am specializat în sociologie medicală; pentru că m-a interesat, și pentru că acolo am găsit de lucru. Era un moment special, cind în Anglia se schimbă într-un sistemul de organizare a medicinelor, și timp de doi ani am lucrat, ca **research assistant**, la un proiect interdisciplinar despre diferențele aspectelor ale profesioniștilor medicale de infirmieră. În următoiri 5 ani am participat la un proiect internațional, făcut în Canada, Mexic, California, Zambia, dezvoltat pe urmă și în Japonia etc — pentru cercetarea cauzelor abuzului de alcool în diferite țări și găsirea unor soluții comune. Există diferențe de la țară la țară. Am făcut și un mic studiu economic ca să vedem dacă atunci când prețul alcoolului crește, oamenii beau mai puțin. Am văzut că oamenii beau la fel, numai că săracesc și se degradă fizic, punctul că, neremunind la alcool, renunță mai degrabă la plinele ori la fructe. Totale civilizații su droguri (alcoolul, tutunul) și atunci cind este interzis, alcoolul dezvoltă în jurul lui o adevarată situație a crimedelui. Acest proiect de cercetare, făcut sub egida Națiunilor Unite, continuă și acum: eu lucram în centrul de cercetări științifice. Din gamă în-sase luni ne întâlnim la Geneva, venind din diferite centre de cercetare din lume, și încercăm să găsim soluții comune.

Reinserarea în viața socială a femeilor operate de cancer

G.A.: Ati părăsit apoi sociologia medicală?

P.M.: Am rămas tot în domeniul sociologiei medicale, dar într-o direcție totală diferită: am făcut un proiect de cercetare pentru a oferi recomandări Ministerului Sănătății referitoare la informația date înainte și după operație bolnavelor de cancer la sun. Înțeles era de a-i ajuta pe medici să trateze o femeie aflată în această situație, care suferă deci o amputare coi atinge psihologia, funcțiile sociale, funcția de mama și de femeie, funcția ei de ființă omenească. Dacă atunci cind este operația nu este tratată bine și cămăi cu o traumă psihologică, va fi greu să te reinserzi în viața socială: cercetarea se face pentru a ameliora informația înainte și după operație, și pentru a-i integra pe ei din familiile (pe soi, pe copii), pentru că bolnava să fie ajutată.

Specializare în relații externe cu țările în curs de dezvoltare

G.A.: Care a fost următoarea etapă distinctă?

P.M.: M-am specializat apoi în relații externe cu țările în curs de dezvoltare — țări sărace, nevoite să lupte împotriva sărăciei și a ignoranței: începând din 1981 am lucrat în Roma, într-un organism numit Food and Agriculture Organization (FAO). Ne ocupam de agricultură: se încercau soluții pentru rezolvarea problemelor de foame și sărăcie, creaarea unei campanii mondiale pentru că problemele să se rezolve în sate, la nivelul țărilor, nu prin decrete guvernamentale. Națiunile Unite sănt desori criticate, dar există astfel de programe tehnice foarte bune — pentru irigații, de pildă, pentru rotația culturilor. Între 1986 și 1989, tot în Roma și tot în cadrul Națiunilor Unite, dar într-un alt organism, **FIDA** (Fonds International de Déve-

lopment Agricol) am căutat, tot în cadrul serviciului de relații externe, fonduri la guvernele membre ale acestei organizații pentru proiecte mici, destinate de asemenea populațiilor sărăce din lumea a treia. Era vorba de lucruri precise, concrete — să se creeze într-un sat o bancă, să se aplică un mic proiect de irigații, pentru că, în ultimă instanță, e simplu să faci legi și decrete, iar oamenii, în mica lor localitate, în viața lor obișnuită, să nu stie cum să rezolve singuri propriile lor probleme.

In august 1989 Estul era în fierbere

G.A.: Inteleg din ceea ce ne spuneți că munca de sociolog în cadrul Națiunilor Unite vi s-a părut utilă și interesantă. Ce anume v-a decis în 1989 să renunțați la ea?

P.M.: În august 1989 m-am hotărât să plec: mi-am dat demisia, am renunțat la micul apartament închiriat la Roma, mi-am făcut bagajele și m-am înfors în Elveția. Mă hotărîsem să lucrez împreună cu tutul meu, să-l ajut să aibă un birou mai structurat, să răspundă la toate solicitările momentului, să actionez pentru ca lucrurile să se schimbe în Europa de Est.

G.A.: Ati avut sentimentul că va avea loc o schimbare?

Poate oamenii ar fi spus: cine mai este și acest domn?

G.A.: Cind ați venit, di-treți săptămâni, aveați sentimentul că decenile de propagandă comunista li săcusea pe oamenii din România să-si uite istoria?

P.M.: Da, bineînțeles, stiam foarte bine acest lucru. Si Reghe lui i se parea lipsit de sens să pară că vine, impunind: „Sint aici”, după ce tinerii își dădușeră viață. S-ar fi putut interpreta ca o recuperare a puterii. Deci, în acel moment, tatăl meu spunea: „Sint gata să serveșc”. Acesta este rolul său. Si nu se stă cine va lăsa puterea: se pare că o vor lua tinerii și forțele democratice. Se vedea tinerii pe stradă, oamenii luptând pentru libertatea lor și El se poate spune altceva decit atât: „Dacă aveți nevoie de mine, să sint aici”. Poate a fost o delicate din partea lui să nu vina să se amestecă în luptele, în violență de aci, dar acesta este rolul său: să slujească țara, nu să lăsă în față. Erau și probleme practice serioase, frontierele inchise, vesti contradictorii despre convoiajile care treceau, cum să aterizezi aci?

G.A.: Si Alteța Voastră cind a sosit aici?

P.M.: Eu am venit la 18 ianuarie 1990.

G.A.: Vă mai amintiți primele impresii?

Mă reintorsesem acasă, dar nu aveam încă sentimentul că să intreacă

P.M.: Da. Era august, dar lucrurile fierbeau deja — Cehoslovacia, Polonia, începea R.D.G. Eu nu-mi mai puteam continua munca, știind că latura mea se află într-o asemenea stare pe cind tatăl meu se află singur în încercarea de a opri holocaustul de un nou tip care amenință românii și minoritățile, prin sistematizare declarată de la Radio Free Europe, sept. 1988. Cineva trebuia să fie în apropierea lui, să-l ajute: a tinut discursuri, a făcut apel la Comisia pentru Drepturile Omului de la Geneva — atî văzut în cartea lui Mircea Ciobanu. Prin '85-'86 presa începuse să se intereseze din nou de România și de Regele Mihai. Înainte, el striga în desert: nimici nu voia să-l asculte.

G.A.: Există acum la noi oameni care întrebă: de ce nu a venit Regele Mihai atunci, în decembrie? Poate că în primele zile, noua putere nu ar fi avut forță să reacționeze cu brutalitatea cu care a reacționat pe urmă.

G.A.: Există acum la noi oameni care întrebă: de ce nu a venit Regele Mihai atunci, în decembrie? Poate că în primele zile, noua putere nu ar fi avut forță să reacționeze cu brutalitatea cu care a reacționat pe urmă.

P.M.: Nu știu. Nu o să stim niciodată. În primul rînd, aduceti-vă aminte că aeroportul era închis. Apoi, ce ar fi făcut El aici, cu cine ar fi vorbit?

Dar spuneți-ne, ce înseamnă democrația?

P.M.: Am vorbit cu studenți, ei au spus, nu, n-avem nevoie de ajutorare, dar spuneți-ne, ce înseamnă democrația? Si am creat „Fundatia Margareta”: initial o destinație îndeosebi satelor, dar aici am văzut că românii își doreau cultura, istoria, că pe tineri nu lucrurile materiale li interesa și adevărată lor istorie, cum funcționa democrația înainte. Trebuiau de asemenea educați specialisti în agricultură, în economie, în telecomunicații, existau problemele medicale și cele pri-

ADEVĂRUL ROMÂNESC

vitoare la copii orfani (despre care sămătate).

G.A. : Deci căre este strucțura "Fundatia Margareta" și cind a fost înregistrată ca?

P.M. : Fundația a fost înregistrată în august 1990, în Elveția, dar înce din ianuarie începusem să lucram, am organizat impreună cu sora mea convoale — tone și tone de ajuțare. În acest timp, tatăl meu face o muncă enormă, discursuri, corespondență, dacă oamenii îl scriu, el le răspunde. Evident, au fost și scrisori cenzurate, oameni care ne-au întrebat: de ce nu le-am răspuns? Pentru că n-am primit scrisoarea. Poate în unele cazuri nu era doar cenzura, ci și dezordinea revoluției. Fundația am înregistrat-o mai întâi în Elveția, pentru că volam să existe controlul federal elvețian (el este foarte atent și sever), să nu se producă deturări de fonduri. Potrivit legislației elvețiene, doar 10% trebule folosit pentru administrație, restul este pentru proiecte, pentru țara. Pe urmă am înregistrat-o în România, apoi în Anglia (unde există multă dragoste pentru România) în Statele Unite, în New-York. Există și comitate de susținere în Belgia, în Franță. Sunt foarte mulțumită de aceste înregistrări, pentru că trebuie să găsesc un canal care să primească fondurile celor ce vor să ajute România, iar oamenii au încredere, spun: „sintea familiei regale, înseamnă că suntem cinstiți". Există, e drept și alii care tocmai de aceea nu vor să înbârdeze cu noi — din motive politice. Bineînțele, în lume mai există și alte probleme acum — Kurdistanul, Irakul, Filipinele. Noi avem la Fundație multe proiecte, nu avem enorm de mulți bani. După minori, nimic nu mai vroia să ajute România.

Proiectul pilot de la Brănești

G.A. : Ați văzut deci o diferență în comportamentul față de România înainte și după 13-15 iunie 1990?

P.M. : Am văzut o diferență enormă, ca între zi și noapte. Dar munca mea, misiunea mea este să-l conving pe cei ce pot da bani că îl dau pentru poporul român, pentru tineret, pentru copii — nu pentru vechiile structuri. Noi avem multe proiecte în pregătire, dar trei dintre ele sunt bine strukturate. Primul este proiectul medical al dispensarului de la Brănești. El este un proiect-pilot (aceasta este „filozofia" fundației), poate deveni un centru model pentru altele, români își pot face apoi altele asemănătoare. El trebuie inserat în cultura medicală românească. Deci se reconstruiește clădirea, se pună un echipament modern (sterilizatoare, de pildă, săptămânal de la anii '30), un dentist bun, o cameră video cu mici filme de educație — despre SIDA, cum să-ți îngrijesti copiii, cum să te îngrijesti dacă te-ai sărit etc. Totul pentru oamenii din Brănești, cu medici locali, cu populația locală, cu forța materială din exterior, dar pe care o pot găsi ei înșiși. Nu vreau să le impunem structuri străine. Celulalt proiect este de a trimite un spital care să se ocupe de copiii bolnavi de SIDA, care se poarte, apoi, transforma într-un spital pentru boli infecțioase. În același muzeu Muzeeul de Artă al României, distrus, atelierul său de restaurare. Aici se trimit cadre pentru doi ani, dar artizanii și artiștii români își pot continua apoi meseria, se dezvoltă mina de lucru românească. În afara de acestea, vor mai fi pro-

lecte de schimburi culturale, burse etc. Am dat acum un milion de lei ajutor pentru victimele calamitaților din Moldova, un sfert de milion pentru copii, se face și un mic convoi de ajutorare.

Ura față de celălalt este o problemă pe care românii trebuie să o rezolve

G.A. : Venind, în decursul ultimului an, de mai multe ori, aji surprins o anumită schimbare, nu știu dacă o pot numi...

P.M. : Evoluție? Da, cred că se poate folosi cuvintul acesta. Deci înainte, România fiindu-mă interzisă era pentru mine o țară cunoscut-necunoscută. Dar de la început am văzut, cu ochii mei, suferința. Vizibila, la suprafață...

G.A. : Deși aveți experiență unor țări sărace, din lumea a treia, totuși țara noastră v-a impresionat...

P.M. : Ingrozitor. Era absolut socant. Atroc. Iar semnele suferinței erau foarte vizibile și foarte profunde. Mai întâi cecatricile asupra orașului: ca o femeie foarte frumoasă, desfigurată, săliștată după un accident de mașină. Să mi se parea simbolic și pentru ceea ce se petreceea în psihologia oamenilor. Am văzut oameni care nu aveau cu mințea, am văzut cozi, am văzut teamă... cutare este de la Securitate...

G.A. : Nervozitatea și suspiciunea?

P.M. : Minciunile care mi se povestesc, zvonurile, povestile, bîrfele. Așa este și în exil. Românilor însă trebuie să-și rezolve accusă ură față de altul, față de celălalt.

Generația tinără este un miracol care trebuie ajutat

G.A. : Deci care ar fi semnele acestei schimbări, acestor evoluții?

P.M. : Am văzut că oamenilor le este acum mai puțin frică. Am fost mai înainte în Moldova și am văzut că oamenii nu prea vorbeau, dar acum povestesc ce vor. Evident, mai sunt și alții, cărora le este frică. Dar am văzut că oamenilor cărora nu le este frică (cum este doamna Mezincescu) nu îl se întimplă nimic. Poate gresesc, poate cineva are să mă omoneze, într-o zi, dar mi se pără că se petrec tot mai puține lucruri de acest fel. Să este o mare diferență între generații: generația tinără, de la 16 pînă la 25 de ani este un miracol (nu găsesc alt cuvînt): săi puri, săi curajoși, săi inteligenți, săi deschiși. Este extraordinar, nu poti înțelege cum au ieșit așa. Să trebue ajutati. Pentru că ei, să nu ajungă la fel ca ceilalți — ca cei din generația mea. Acești ni se pare unul dintre lucrările cele mai importante de făcut acum, aici: să reconstruim țara. Cu tinerii. Reconciliere, speranță. Nu putem cădea tot timpul în această stare de război: „nu trebuie să vorbești de față cu cutare, nu trebuie să-ți spui lui cutare". Gata! Le spui eu atunci. În casa noastră este interzis să spui ceva despre altineva". Tatăl meu este mai ingăduit, el este ca un poet. Ii ascultă pe oameni, dar nu-i plăc criticiile, găsește că nu sunt constructive. Că cineva este de la Securitate, că...

G.A. : Dar nu i se pare Alteței voastre că și același poate fi un pericol: ca să fie promovată, puși în față oameni corupți, oameni compromiși? Nu vi se pare că o-

meni pot fi deprimați văzind că acești oameni, fie acești gen de oameni, în zonele importante, și pot să se întrebe atunci ce să mai schimbă?

Intoleranța și răsismul pot distruge o națiune

P.M. : Aveți dreptate, însă acesta este o altă problemă. Obiectivă. Dar dacă și oamenii care nu sunt spioni, nu sunt corupți, se întâlnesc între ei, atunci nu mai există nici o speranță. Dacă și oamenii care nu fac nimic rău, sau care au făcut un rău foarte mic, și care deci pot fi lăsați, se întâlnesc între ei, nu veți putea schimba aici nimic niciodată. Să incălzi pentru că toți ceilalți se întâlnesc între ei. Putem să aflu în mijlocul acestor oameni ca și înainte.

G.A. : Deși aveți experiență unor țări sărace, din lumea a treia, totuși țara noastră v-a impresionat...

P.M. : Ingrozitor. Era-absolut socant. Atroc. Iar semnele suferinței erau foarte vizibile și foarte profunde. Mai întâi cecatricile asupra orașului: ca o femeie foarte frumoasă, desfigurată, săliștată după un accident de mașină. Să mi se parea simbolic și pentru ceea ce se petreceea în psihologia oamenilor. Am văzut oameni care nu aveau cu mințea, am văzut cozi, am văzut teamă... cutare este de la Securitate...

G.A. : Nervozitatea și suspiciunea?

P.M. : Minciunile care mi se povestesc, zvonurile, povestile, bîrfele. Așa este și în exil. Românilor însă trebuie să-și rezolve accusă ură față de altul, față de celălalt.

reti. Să cu experiența de cetățean al Europei.

P.M. : De cotidian al lumii. Ceea ce pot să vă spun este că, atunci cind intoleranța și răsismul se dezvoltă, nu le mai poti opri: aici este pericolul. În anii treizeci, răsismul a devorât instituțiile democratice din Germania, din România, din întreaga Europă: un val de răsism a înghijit democrația și așa ceva poate începe din nou. Iar dacă se petrec aici așa ceva, toți români vor avea de suferit. Intoleranța — față de un grup etnic, social, față de o religie — poate distruge o națiune. De aceea trebuie opriță.

G.A. : Vedeți în jurnal nostru aceste semne de intoleranță?

P.M. : Da, văd, aud semnele de intoleranță — față de unguri, față de tigani. Am văzut chiar care au același vocabular ca în Germania asilor '30. Scriu minciuni incredibile. Ne numărăm și noi printre victimele acestor minciuni. Să cred că în următoarele luni vor fi și mai multe atacuri din partea presei de droaptă, penitru că pe măsură ce Regale devine mai popular, atacurile se înmulțesc. Sunt alături pe care le să pot bănuia dinainte: să va ajunge poate să se spună că a murit, a făcut crima, așa cum se spune despre mine că am o fiică și un fiu nelegitimi. Acestea nu să ajungă, doar să intră într-o națiune, pentru că există și oameni care le cred.

G.A. : Aceste acțiuni de campanie să se par spontane, sau (aşa cum suntem conviniți mulți dintre noi) le consideră o acțiune organizată a Securității?

P.M. : Nu mi se par spontane, pentru că nu există un astfel de mod de comportare propriu naturii umane. Aceasta este rodul a ani și ani de suferințe, ingrozitoare — ca într-un trup rămas fără piele care să-l protejeze. Eu înțeleg foarte bine că

pentru a avea luxul toleranței trebuie ridicat nivelul bunăstății, intoleranța, ură, diversitatea, fie să fie eludate problemele adevară ale acestor fări. În loc de a purta lupta împreună pentru bunăstarea țării, ea se întâmplează. Sună convinsă că ceea ce ar putea ajuta România ar fi o figură națională — aşa cum au cehoslovaci, cum au polonezii. Ungaria a avut un nivel mai ridicat. Germania de Est este protejată de Germania de Vest, în Iugoslavia nu există aşa ceva — și vedeti ce se petrece. În România nu există, pentru că nu îl se permite Regelui să se întoarcă și există riscul...

In România există riscul peronismului

G.A. : Există riscul de a vedea evoluții politice periculoase?

P.M. : Cred că riscul ar fi peronismul.

ajute țara, în condiții grele prin care trece, să o deschidă creditele — deci lucruri practice. România are nevoie de o schimbare stabilită. Sună că în aceste cuvinte există o contradicție. Regale este gata să vină să lucreze cu toată lumea, nu să exclude pe unul sau pe altul; de pildă, dacă există buni tehnicieni dinainte, ei trebuie utilizati. Acesta este mesajul său cel mai important.

G.A. : Cred că români există și o motivare istorică pentru o opțiune față de sistemul monarhic, deci pentru un arbitraj regal, dat fiind faptul că din multe motive (existența relativ recentă a statului român modern, diferența datorată istoriei, dintre provincii) patimile politice ale românilor par să-i facă greu guvernabilă?

Este ridicol să spui că România are o tradiție republicană

P.M. : Da, români sunt individuali, sunt un popor latin și intră-deosebit Regale ar fi ideal pentru o țară ca România, pentru că Regale nu domină, ci guvernează. Este deasupra. Este figura care intrucrează sufletul țării. Să, din punct de vedere istoric, el intrucrează tradiția românească. Este fals, este

ridicol să spui că România are tradiție republicană, nu monarhică.

P.M. : Nu numai, amestecată populisti. Un gen de crepuscul toarnei trist. De aceea mi se pare urgent să se reacționeze. Nu trebuie ascultate diversiunile și trebuie, de fiecare dată, protestat. E greu, sună. Să de asemenea trebuie ascultate temerile oamenilor. Pentru că oamenii le este teamă că nu au să aibă ce să mânânce, că au să-si piardă locul de muncă, oamenii se tem de inflație, de somaj. Aceleasi probleme există în toate țările din Est și în toate națiunile trebuie să-si găsească mijloacele proprii ca să le rezolve. Există industria care pot să schimbe, dezvoltate.

G.A. : Adică o dictatură de dreapta.

P.M. : Nu numai, amestecată populisti. Un gen de crepuscul toarnei trist. De aceea mi se pare urgent să se reacționeze. Nu trebuie ascultate diversiunile și trebuie, de fiecare dată, protestat. E greu, sună. Să de asemenea trebuie ascultate temerile oamenilor. Pentru că oamenii le este teamă că nu au să aibă ce să mânânce, că au să-si piardă locul de muncă, oamenii se tem de inflație, de somaj. Aceleasi probleme există în toate țările din Est și în toate națiunile trebuie să-si găsească mijloacele proprii ca să le rezolve. Există industria care pot să schimbe, dezvoltate.

G.A. : Nu ne mai putem întoarce la situația antebelică.

P.M. : Sper că nu, pentru că în anii '30 există fascismul. Nu numai în România, în întreaga Europă.

G.A. : Deci nu ne putem gândi nicăi la restaurarea regalității chiar în termeni antebelică. Cu care dintre modelele de regalitate din țările Europei de azi (englez, spaniol, suedez, norvegian, belgian, olandez) are Regale Mihai afinități?

P.M. : Cred că monarhia din Spania ar fi cel mai bun model pentru noi. Ea pornește de la o bază diferită pentru că în Spania structurile, instituțiile rămăsesc la locul lor. Regale Juan Carlos a fost adus de o dictatură de dreapta, dar el a dezvoltat instituțiile democratice și a domnit cu socialisti, fără probleme. De aceea este buna instituție monarhica pentru că pot avea guvernul cu tendințe de dreapta, de stânga, de centru, dar Regale reprezintă altceva decât politică. El reprezintă Sufletul națiunii. Nu cred că se revine la o situație interbelică, ci se continuă pe bazele solide, tradiționale ale României, și ar fi, evident, o evoluție.

G.A. : Care sunt mai ales în ultima vreme, reacțiile oamenilor din România față de Alteța Voastră?

P.M. : În reacțiile pe care le văd, sună că nu eu sunt importanță. Să eu și sora mea suntem importanți fiindcă îmi reprezintăm pe tatăl meu. Să tatăl meu este sufletul României care se întoarce. De aceea, sună oameni mulțumiți, sună alii care pling cind ne văd: pentru că văd că se reintroduce adevarul românesc.

DOSAR „22” Mănăstirea Văcărești - Între distrugere și reconstrucție

Pe netezimea acestor volume, născute dintr-o concepție clară și dintr-un simț încercat al proporțiilor, se întindea o decorație de o mare discreționă, în care geometrismele abile și gingășile florale alternau sau se completau. Pe intradosul acestei arhitecturi de bolți, arcade și firide, o pictură de tradiție, de tehnică și de școală bizantină dădea un cimp larg de activitate simțului nostru cromatic și ușurință noastră decorative. Pe o structură solidă, moștenită de la mari civilizații, și ajutată posibilităților noastre, pe armătura imaterială a unor gânduri mature, venea să se îmbine spontaneitatea unei rase-tineri, care surdea prin lacrimile ei de suferință, împreună cu motive smulse naturii pe furiș de mîinile sale copilăroase. (...)

Ceea ce ne este propriu, ceea ce ne spun Văcăreștili, e spiritul în care noi am întrebuită formele de altădată, însușirile noastre proprii, propria noastră sensibilitate și specifica noastră concepție a armoniei.

Iar trecutul ne apare pe cerul visărilor noastre ca turile Văcăreștilor incandescente pe o zare senină de iarnă, mohorită și albă ca varul pe un cer tomnatic de plumb, sau de un albastru întunecat în umbrele tremurătoare ale dimineații, precum și zilele trudei noastre vor fi împreună sub imboldul izbinzilor, sau întunecate de suferință.

G.M.CANTACUZINO

Izvoare și popasuri. Editura Fundațiilor pentru Literatură și Artă, București 1934

Mariana Celac

Argumente pe marginea unui destin viitor

În iarna anului 1986, locul pe care mănăstirea Văcărești sătuse 270 de ani a fost în cele din urmă eliberat. Timp de un an incinta supraviețuise, dar turile bisericii fusese să dărime și o parte din acoperis desfăcut încă din noiembrie 1985. Timp de un an mormani, scrisori, intervenții de tot felul încercaseră să prevină un gest care părea imposibil: suprimarea celui mai important centru de cultură al secolului al XVIII-lea din sudul continentului, a celui mai complet și bine păstrat monument de respirație brâncovenescă și a celei mai mari biserici din România. Arhitecți, istorici, critici de artă, pictori au semnat texte în apărarea mănăstirii. Grigore Ionescu, Vasile Drăguț, Dinu Giurăscu, P.Em. Miclescu, Stefan Balș, Răzvan Theodorescu, Aurelian Trișcu, D.M. Pippidi, Radu Popa, doamna Riri Delavrancea, nonagenară atunci.

Ansamblul mănăstirii Văcărești, format din marea biserică centrală înconjurată de o incintă monumentală – cu casă domnească, arhondaric, chilii pe zidurile laterale, două cuhni, un turn de intrare și un superb paraclis – precedată de o incintă mică cu ziduri de delimitare și un turn de intrare, a dispărut în cîteva zile. Au trebuit totuși săptămâni pentru a eradica fundația mănăstirii. A fost descoperită o remarcabilă construcție mergind la 6 metri adâncime, din zidărie groasă de 3 metri – destul ca un autotren să circule lăsându-se secțiunea de sus a monumentului postament al bisericii. Fundațiile au fost dislocate prin impozziile de trolie, și odată cu ansamblul supradan, a dispărut și rădăcina lui în sol, dar și cornișa naturală, pe care cătorii mănăstirii o așezaseră.

Demolările i-au supraviețuit puține, foarte puține lucruri.

Au fost desprinse în plină iarnă de pe ziduri, amenințind să se prăbușească aproximativ 150 de metri pătrați de frescă (din mai bine de 1000 de metri pătrați). Din elementele de structură s-au păstrat cîteva obiecte avariante – fragmente de fusuri de coloane sculptate, capitele; mai puțin a rămas împrășiat la Mogosoaia, la Cernica, la cățiva devotați – din uimitoarea decorație care fascuse celebritatea arhitecturală a mănăstirii. Pe locul întocmai unde sătuse timp de 270 de ani mănăstirea Văcărești, au început în scurtă vreme după demolare lucrările pentru un complex sportiv cu o sală principală cu 12.000 de locuri, mai multe săli secundare și funcții adiacente foarte dezvoltate. În teren s-a implantat o uriașă structură de beton mergind la 12 metri adâncime – deci, cam cît un bloc cu 4 etaje. Volumul acestei uriașe fundații este de 200.000 de metri cubi cu o suprafață utilă de 66.000 de metri pătrați – deci 6 hectare și jumătate. Costurile infrastructurii s-au ridicat, la prețurile practicate în 1987, la 700 de milioane lei.

Ce a rămas deci din Ansamblul Văcăreștilor?

În primul rînd există rezultatele unor aprofundate și delicate explorări arheologice și istorice. Povestea agitată a complexului – de la începuturile sale în 1716 pînă la desacralizarea lui totală în 1933 și apoi demolarea în 1986 – s-a oferit studiului și investigației. Documente, mărturi, ipoteze formează un corp valabil și coerent de cunoaștere.

În al doilea rînd există memoria arhitecturală a monumentului, așa cum o consemnează arhitectii pe valuri de hîrtie și de calc.

Relevări complete, în plan, în elevație, fațade, secțiuni, structură constructivă și detalii de decorație, toate cotate, toate reprodate în cîteva mici amânunte – un fel de proiect în invers, pornind de la realitatea fizică a obiectului, avansind spre interiorul invizibil al structurilor de rezistență către imaginea arhitecturală împriimată în desen.

Există de asemenea un proiect complet de restaurare a datorat arhitectei Liana Bilciurescu și echipei coordonate de ea. Proiectul (studii de restaurare au început în anul 1973) prevedea readucerea monumentului la imaginea sa de la mijlocul secolului al XIX-lea, eliminând mai ales adăugirile parazitare reclamate de inchisoarea care a functionat la Văcărești timp de mai bine de un secol.

Există – și nu există – locul mănăstirii. Pe amplas-

mentul exact al dealului și impresionantelor fundații ale mănăstirii e îngropată în pămînt o masă de beton armat care a înghițit multe sute de milioane și care va fi convertită la o întrebuită raională doar cu prețul altor sute de milioane. Si în același timp spațiu suprateran este liber, iar îndemnările noastre tehnice ar putea reface dealul dislocat pentru a reda locul siluetei sale tradiționale.

Sîi există, înainte de toate, sentimentul sfîrșitor al unei ireparabile pierderi. Cu 50 de ani în urmă, G.M. Cantacuzino se întreba, privind turile Văcăreștilor, „Incandescente pe o zare senină de iarnă” ce va fi devenind trecutul nostru întrupat în ele – iar timpul a confirmat alternativa sumbră a profetijilor sale. Din istoria astăzi de agitață a Văcăreștilor face parte acum și distrugerea și tragedia neputinței noastre în fața gestului extrem care a suprimat mănăstirea de pe fața pămîntului. Ce vom face acum cu vina, cu abandonul și neputința noastră de atunci? Ce trebuie să devină locul? Cum să reparăm – dacă se mai poate – un dezastru de uriașă dimensiuni? Si cum să reconstruim – dacă vom decide să reconstruim – mănăstirea Văcărești?

Discuția în jurul destinului nou al complexului a început cu un an în urmă. În cadrul expoziției „Starea orașului”, la sesiunea și colocviale publice desfășurate atunci s-a discutat cu ardoare problematica – stufoasă și controversată – a refacerii unora dintre obiectele arhitecturale pierdute.

Recent, Uniunea Arhitecților a reluat această dezbatere în jurul unui studiu inițial de Direcția Monumentelor Istorice și întocmit de o echipă a firmei Prodromus. O majoritate clară se pronunță în favoarea reconstrucției mănăstirii Văcărești. Mult mai puține voci au rezerve în fața reproducerii fidele a monumentului dispărut și argumentele acestei minorități nu sunt lipsite de temelii. O serie de probleme tehnice se ridică în jurul reconstrucției și ca totdeauna în prezentă unei inițiative arhitecturale, finanțarea și destinația funcțională, legăturile cu orașul și compatibilitatea și restricțiile urbanistice, considerente istorice și patimă se amestecă pentru a complica o problemă și așa complicată.

Am extras deci din intervenții și discuțiile care au avut loc pînă acum pe marginea destinului viitor al locului de la Văcărești cîteva argumente în deschiderea unui dialog pe care îl vedem continuat în paginile revistei noastre.

LIANA BILCIURESCU
arhitect

În anul 1714 moare Constantin Brâncoveanu și doi ani mai tîrziu primul domn fanariot Nicolae Mavrocordat începe construirea unui mare ansamblu mănăstiresc între anii 1716 și 1726 se crește în mare mănăstirea Văcărești. Lui Nicolae Mavrocordat îl datorăm incinta mare, cu biserica amplasată în

casa domnească.

În mănăstirea Văcărești a funcționat timp de un secol de la cătorii un centru cultural demn de toată lăudă: o școală cu profesori renumiți, pe care încă Constantin Brâncoveanu îl trimise la studii în Italia, o tipografie, iar în casa domnească Constantin Mavrocordat strînsese o bibliotecă cu totul aparte, cu rarități bibliofile provenind din colecțiile stolnicului Cantacuzino, învidiată – o spun documentele – de multe

soare. Cutremurele și timpii aduc degradări mari, noile funcții reclamă adăugiri și extinderi. Existenza acestui ansamblu se întinde pe exact 270 de ani, între 1716 și 1986.

În 1973, Direcția Monumentelor Istorice a instalat în ansamblul Văcărești un colectiv de proiectare: s-au deschis sănătăre, s-au facut cercetări foarte laborioase – arheologice, de arhitectură, sondaje, explorări istorice, de istoria artei, s-au determinat epociile de construcție și forma originală – monumentul așa-zis „pur”, cel construit de Nicolae și Constantin Mavrocordat.

Acum, cînd se pune problema reconstruirii lui, ideile care se avanțează sunt foarte diferite. S-a emis chiar ideea reconstruirii lui parțial, fie numai a bisericii, fie a unei părți din casa domnească, a unor fragmente mai mult sau mai puțin romantice.

Ei văd necesară o reconstrucție integrală a ansamblului, așa cum e prezentat în macheta noastră. Nu există probleme de reconstrucție, avem toate elementele pentru a reproduce fidel monumentul. Noi nu intenționăm să punem la locul lor puținele fragmente păstrate – acestea vor deveni piese de muzeu. Ceea ce vom reconstrui noi este imaginea monumentului, cu alte mele-

de constructive. Însă, Biserică avea ziduri de 1,50 metri grosime, nu o putem refașa astfel. Am prevăzut deci o structură interioară de beton cu placaje de cărămidă la interior și exterior și cu întreaga decorație care să reproducă aspectul inițial.

Proiectul de restaurare există, el poate fi oricând pus în operă, la comanda unui beneficiar interesat.

NIELS AUNER
arhitect

După cum știe toată lumea, ansamblul Văcărești nu mai există. Există doar o groapă uriașă, plină de beton în diverse faze de construcție. Am fost deci în situația de a alege amplasamentul pentru reconstruirea mănăstirii Văcărești, dintre cîteva variante; nu putem să nu ținem seama azi de monstruoza construcție începută, după cum nu putem ignora valoarea și amplearea monumentului dispărut.

Mărimea mănăstirii Văcărești, cel puțin pe axa Est-Vest, este asemănătoare dimensiunii fundației sălii polivalente începute pe locul respectiv. Ne-au apărut posibile trei variante de reconstrucție a monumentului:

– o variantă cu realizarea monumentului pe un amplasament deplasat, altădată de actualele fundații;

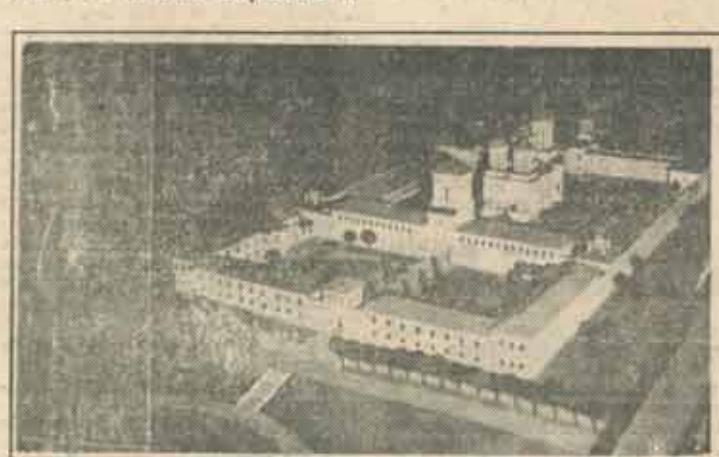
– o variantă cu reconstituirea monumentului deasupra infrastructurii începute;

– a treia variantă, de construire a monumentului în interiorul construcției începute.

Problema nu este simplă, ar trebui să refuncționalizăm niște spații deja începute pentru altceva, să le adaptăm la funcționarea unui ansamblu muzeistic de exemplu, în care fundațiile ce există azi în teren ar forma săli de expunere, ateliere de restaurare, laboratoare, iar suprastructura – mănăstirea refăcută, păstrînd toate detalii compozitionale interioare – ar cuprinde partea de administrație și chiar și funcții urbane legate de zona orașului din apropiere,

CONSTANTIN BRĂCĂCESCU
arhitect

La șase ani după demolare, o anumită legendă plutește deja asupra complexului de la Văcărești. Etapele de realizare a mănăstirii se constituie într-o succesiune de fapte, care s-au

centrală compozită. Flul său îl va continua opera; el construiește a două incintă, mai mică, superbul paracis și galerile ce îl leagă de

capete încoronate din Europa.

Incepînd din anii 1770, la început accidental apoi permanent, în mănăstire e instalată și o închi-

Inscrisă în imaginea ei, Vrem, nu vrem, ne place sau nu ne place, indiferent de poziția noastră afectivă, și ceea ce s-a întâmplat în ultimii săse ani face parte din istoria mănăstirii Văcărești. Pe dealul Văcăreștilor, în acest timp, s-a produs demolarea mănăstirii, răzuirea fundațiilor ei și construirea noilor fundații, cu 10 metri mai adânci. Toate aceste lucruri fac parte din istoria monumentului și pot oferi argumente utile pentru discuția care o purtăm.

GHEORGHE LEAHU arhitect

Cred că țara noastră, în momentul de față, este slabă. Trebuie să avem bunul simț și luciditatea să vedem că nu suntem în

zant. Să așteptăm momentul cind vom avea forța să nu ne gindim la alte variante decât la cea de refacere a mănăstirii Văcărești pe locul ei și în întregimea siluetei și detaliilor sale.

NICOLAE GOGA arhitect

În catastrofala situație economică în care ne aflăm, e greu să ne gindim că vom găsi fonduri pentru realizarea unui proiect atât de vast. Aș propune ca în fundația existentă să se creeze o necropolă a noilor generații de clitori ai mănăstirii – cei care vor contribui la reconstruirea ei și își vor alătura acolo locul de odihnă.

Vreau să fiu clitor la mănăstirea Văcărești.

osatură impecabilă, complet transparentă, instalată în același sit, păstrând marile raporturi compozitionale ale mănăstirii dispărute, în care să plutească, incrustate întocmai în locul unde fusese cindva, fragmentele cit de mici sau cit de mari rămasă fusuri de coloane, portiuni de frescă, bucăți din superbele briile de piatră, portiuni de zidărie, encadramente, suprafete de pavamente, pietrele, piatricele, nisipul păstrat.

CONSTANTIN PAVELESCU inginer

Reconstituirea mănăstirii Văcărești pune probleme foarte mari, ea trebuie tratată cu luciditate. Reluarea acestui monument cu cărămidă de epocă, cu colț

Mănăstirea Văcărești în perioada demolării

stare – materialmente vorbind – de acel grandioz. Dar așa cum Atheneu Român s-a ridicat pe fundațile unui circo, ar trebui să păstrează nealiniștia acestor locuri, unde cea mai mare tăcătoare impotriva culturii românești s-a întâmplat; pentru timpul când vom fi puternici, vom fi scăpat de moșimea comunismului. Atunci vom fi în stare să facem și o mănăstire care să fie fața noastră, să fie și două după Sfânta Sofia din Bi-

MARIANA CELAC arhitect

Dacă încerc să îmi închipui ce anume ar putea lua locul turbelor incandescente ale Văcăreștilor pe care, ca și G.M. Cantacuzino, le-am privit ultima oară proiectate pe un cer de iarnă alb ca varul, dar cu silueta tragică a unei măcarale instalație alături, văd o

rotunjetă, perejil inclinată etc. constituie o exagerare. Se poate refa ca un memorial, desă partea existentă, de dedesubt, ar putea susține cu greu, așa cum e facut acum, o activitate religioasă sau muzeistică. Așa cum e, ar putea adăposti mai degrabă niște depozite. În ceea ce privește construcția propriu-zisă, îndrăznește să exprim ideea că trebuie să lăsăm către o tratare tehnică modernă și cu material modern.

Dezbaterea începută pe marginea revitalizării spațiului mănăstirii Văcărești deschide, după cum se vede, un dosar stufoș și controversat. Vom continua să publicăm în numărul viitor opinile altor participanți la dezbaterea care au avut loc pînă acum – printre alii Milița Sion, arhitect, Gheorghe Dorin, arhitect, Victor Fulicea, arhitect, Horia Bernea, pictor, Adriana Zeck,

istoric de artă, Paul Ghersim, pictor, Aurelian Trișcu, arhitect, Sanda Ignat, arhitect, Vladimir Munteanu, arhitect, Alexandru Beldiman, arhitect, Radu Costinescu, pictor.

Așteptăm păreri, reacții, propunerile și din partea dumneavoastră, cititorii revistei. Dosarul reconstrucției mănăstirii Văcărești rămîne deschis.

Grupaj realizat de
MARIANA CELAC

Anca Vasiliu LOCUL Văcărești

Fiecare LOC își are destinul său. Destinul Văcăreștilor (ca loc de vază al culturii românești) a fost să fie exemplul tragic al ceea ce se poate întâmpla unei culturi într-o clipă de absență a conștiinței. Să tomai pentru că este exemplar, destinul Văcăreștilor trebuie respectat și estimat ca stare. Absența sa e o absență puțernică, reverberantă. E un vid fără prezent, o mărturie, o urmă clară a unei tragedii ale cărei contururi sunt mult mai ample, deși mult mai difuze, mult mai puțin pregnante în ordinea coliziunii și realității.

A reconstrui acum mănăstirea Văcărești, așa cum a vrătit eo în 1722 sau în 1736, ar fi un gest de ascundere a destinului său exemplar, un gest poate la fel de ipocrit ca și vînzarea indulgențelor la poarta judecății pe apă, pentru a răscumpăra prin materie păcatele conștiinței, cu mult mai grave decât loate greșelile trupului.

Nu există o pildă mai gravă pentru destinul tragic al culturii

românești din acest sfîrșit de vîcă decât absența brutală a mănăstirii Văcărești. Poti înlocui puterea grăitoare a unei absențe prin prezența unei însușiri pastiște? Da. Ar fi necesar, dacă ceea ce se urmărește este re-adormirea conștiințelor lăbrate de această pildă.

Să totuși ce-l de facut cu acest loc și cu toate resturile salvate din cupa buldozerelor? A-i respecta absența nu înseamnă să ne închinăm pîs în față unui loc gol. De ceea ce trebuie făcut acolo nu poate și nici nu trebuie să fie copia de beton armat a mănăstirii măvorăcodale, adăpostind un cimitir al servitorilor ordinale muzeal și repede utilitate de generații ce poate nu vor avea sensul de a fi trată „în direct” experiența generației noastre. Deoarece mănăstirea (devenită închisoare, un filiu la care n-am merit înca indenjura) a fost răstă, verticală exercițiului spiritual ce se împlinesc în acest loc trebuie redidată într-un alt plan, corespondent, de data aceasta, experienței culturale contemporane. Deci, de ce nu un muzeu al societății, al vieții religioase românești într-o clădire concepută astfel, expresie a gîndirii și a concepției actuale privitoare la spațiul sacru, cu forme continuind firește tradiția românească, dar deschisă totodată sensibilității contemporane. Într-un esențial spațiu el „spațiului sacru”, destinul Văcăreștilor cu absența sa tragică să păsească

voia din fragmentul elementelor păstrate. Locus său ar putea fi central, ca o pildă asumată. Pietrările sculptate și numeroasele fragmente de frescă extrase și restaurate nu cer, pentru a redeveni grăitoare despre înțelegul din care nu făcut cindva nimeni să le fie din nou în distanță și în lumina în care și pentru care nu sunt concepute. Nici o pastă nu le poate fi pusă niciunui fără să distioneze penibil. Vîdul din jurul fragmentelor păstrate este singurul discurs posibil. Dar arhitectura acestui „vid” trebuie gîndită în aşa fel încît, prin proporții și lumină, talina ce însoțește întotdeauna sacrul să se poată din nou ascunde în acest loc ravășit.

Radu Popa Mai multe soluții? Doar ca variante ale singurei soluții firești!

Recentă dezbatere organizată pe marginea dosarului mănăstirii Văcărești trezește sentimente contradictorii. De satisfacție, pe de o parte, pentru modul demn și responsabil în care Uniunea Arhitecților continuă să se implice într-o problemă ce-l apără în forță mare măsură conform tradițiilor naționale și repartiză forțelor de specialitate. De surpriză neplăcută și îngrijorătoare pe de altă parte, deosebită constatării că soluționarea de principiu a dosarului Văcărești, în delung discutată împreună cu un an și jumătate și apărând încheiată, altă prăjitură de polarizarea marii majorități a opțiunilor, cît și prin ecte administrative corespunzătoare anunțate oficiale, este din nou pusă sub semnul întrebării. Încurajarea exprimării unor opinii divergente, puține în număr dar nu și neglijabile, lasă impresia existenței unor forțe oculte interese în cultivarea și intensificarea acelor opțiuni care s-au opus însuși altor soluții decât ale reconstruirii/reconstituiri mănăstirii. Un complex sportiv ridicat pe locul Văcăreștilor, eventual imbinat cu un muzeu al distrugerilor de patrimoniu, ce va trebui gîndit și realizat cindva în viitor, o refacere parțială și selectivă, eventual în condiții de „valorificare și înțîmpințare” sau doar de simbol, toate acestea fiind la subiectul dosarului Văcărești și la estomparea celor petrecute aici în urmă cu abia cîțiva ani. N-am avea decât să mărim la dimensiuni de poster ilustrata cutremurătoare realizată de pretenții și oamenii de bună credință din străinătate în salvarea Văcăreștilor și care a făcut înconjurul lumii, aducindu-ne o fristă celebritate. Celebritatea de popor care a asistat aproape fără a crînici distrugerea metodică a evanjeliei sale istorice și spirituale, ca și a

unei Biserici ce a reacționat cu prostăvîr și temenoase dezgustătoare la bâlgăocirea și spulberarea ăverii cu care au înzestrat-o înaintașii.

Din foarte numeroase lăuri de poziție, verbale sau scrise, publicate sau doar înregistrate, rezultă că în cazul Văcăreștilor nu poate fi altă soluție decât reconstruirea complexului pe locul pe care se află înainte de luarea acelei decizii criminale și de cîrcera ei la îndeplinire. Pe lîngă altă dozesire pe care deosebită dictatură comunistică îl-a provocat polimoniu-nostru de monumente istorice, la Văcărești există senza aproape nespusă ca soluția reconstruirii să fie realimentă posibilă. Spre deosebire de biserică „enii”, a cărei reconstruire fidelă pe același loc prelîndă dărîmarea unui bloc, de biserică Sf. Vineri ce poate fi reconstruită doar în vecinătatea sitului ei original, sau spre deosebire de mănăstirea Mihai Vodă, a cărei reconstruire presupune efectarea cîrtualului de blocuri între ale căror pîrile de gunoi a fost condamnată clitoria marei voievod unificator de țărîi românești, mănăstirea Văcărești poate fi refăcută pe locul pe care a dăruit vîreme de peste un sfert de mileniu, în forme asupra căror urmează să oadă de acord specialiști, cu consultarea opiniei publică avizată.

Si deoarece a fost vorba de starea rușinoasă în care au ajuns biserica și turnul-clopniță de la mănăstirea Mihai Vodă, fie-mi îngîndută evocarea unui articol pongâcăresc al vînătorului tribun C.V. Tudor, care m-a șocat, descoperindu-l prin 1986-1987 într-o revistă de propagandă pentru străinătate, în limba franceză. Se explica acolo, cu emfază și suflanță, străinilor neliniști de soartă monumelor istorice românești, că de lumină a fost înălțată luceafăr în legătură cu mănăstirea Mihai Vodă de către regimul comunist și că de pusă în valoare va fi biserică clitorită de Mihai Viteazul după ce va ajunge în locul care s-a pregătit. Mă întreb cît de des trece pe la monumentul cu picina bordul mincinos.

Dar, revenind la soluția din dosarul Văcăreștilor, în favoarea reconstruirii mănăstirii s-au adus altă de multe și de felurile argumente, inclusiv relașarea lor, eventual ierarhizată în funcție de punctele de vedere proprii, mi se pare excesivă. Această nu înseamnă neglijarea sau desconsiderarea argumentelor aduse

împotriva reconstruirii fidele a complexului, împotriva folosirii materialelor de construcție de epocă sau împotriva includerii în nouă construcție a substanței originale – sculptură monumentală, portiuni de pictură murală, pietre funerare etc. – salvate de către cîrtăl. Aceste din urmă argumente vor fi ulise la definirea variantei și detaliilor reconstruirii sau reconstituiri, noile înțelege în care își afișă locul decizile de amânat.

Dar ceea ce îmi pare nu este îndeaună subliniat în legătură cu destinul Văcăreștilor și cu speranțele investite în decizia și în urmăriile refacerii mănăstirii, are în vedere abordarea subiectului într-un context mult mai larg. Tragedia Văcăreștilor a fost doar o secvență din îndelungul calvir căruia î-eu fosi și din păcate continuă să-n fie expuse monumentele noastre istorice. Evident, o secvență care datorită dimensiunilor de excepție ale ansamblului, încărcăturilor simbolice ca și prezenta lui în plină Capitală, a primit semnificația momentului de virf al agresiunii asupra moștenirii noastre cultură-istorice.

Ar fi totuși o mare eroare considerarea acestor secvențe doar ca rezultat al deciziei absurdă și criminale a perechii de veleități incîlzi, cu clușările decizionale frizind sferea patologicului. În jurul acestora nu stat și acționat colaboratorii lor și creațile regimului din sfere demnităților politici și a responsabilității domeniului cultural, care și-n insușul cu toții altitudini similare feță de monumentele istorice. Ele au fost discriminate în toate registrele posibile și imaginabile, ca exprimând idealurile fostei „clase exploatațoare” și fiind deci vrednice să dispară ca ilustrând prezența și creația minorităților și reprezentând astfel, într-o vizionă naivă și primitivă, pericol pentru interesele naționale sau ca perturbând mesajul tradițiilor creștine ale poporului nostru și având astfel conținut ideologic dușmanos care justifică neglijarea și chiar distrugerea lor. Acest mod de considerare și abordare a monumentelor istorice a proliferat în largi categorii sociale lipsite de educație și de mijloacele informării, creație-scoalelor precedente continuind să fie pentru mare parte majoritatea oamenilor de la noi o ciudătoare, o treabă de nimic sau chiar o predică în realizarea unor interese actuale.

Această mentalitate și această atitudine trebuie schimbată, iar dosarul Văcăreștilor poate deveni punctul de plecare.

Borsi-Kálmán Béla

DOUĂ ZILE ÎN ROMÂNIA

Parcă m-aș afla și acum, asemenea altor contemporani, în fața micului ecran, ca atunci, din 22 decembrie 1989 pînă aproape de 2 ianuarie 1990 (dar în mod cert pînă la două zile de Crăciun). Este deja un loc comun că, în această perioadă, zona cea mai interesantă a lumii fusese Bucureștiul și România care, grație atotputernicelui mass-media, și-a derulat, în vîzul lumii, poate ultima revoluție europeană a secolului XX.

Atunci, în acele zile minunate, gîndeam cu toții că îndelungata luptă a popoarelor României, a celor care nu au cedat și au invins, a tinerilor care își ciștigau măreția, a unei comunități renascente, purificate, se închega, sub privirile noastre admirative, în națiune modernă, tocmai atunci, la cea de-a 200-a aniversare a Revoluției Franceze. Cel puțin în sens istoric: își dădea prima oară seama de propria forță, prima dată avea curajul să se impotrivească cumpălei frică emanate din adîncurile propriului trecut apropiat și îndepărtat, prima dată înfringea puterea despotică. Și, să adăugăm imediat: nici de astă dată n-a fost ocolit de tradiționalul său noroc.

Dar filmul rulează în continuare: nu mai există (fostă vreodată?) partid comunist, nu mai există Nicolae Ceaușescu și Elena, mai mult, nu mai există nici Securitate, cel puțin în forma sa veche. Există, în schimb, o societate neînchegată care de jumătate de secol cunoaște și trăiește numai felurile formelor dictaturii, o masă de oameni animată și o grămadă indescriabilă de pasiuni care clocotesc și se învâră, se organizează febril, își caută identitatea și mai ales milioacele prin care, în fine, poale devine ceea ce dorea de mult: o societate civilă europeană. Se rostesc și aici, peste tot, aceste trei noiuni miraculoase: Europa, europeism și societate civilă. Sunt, neîndoișos, cuvinte magice. Dar deocamdată aici este un vid de putere și haos.

București, 16 ianuarie 1990, după-amiază, în jurul orei 2 și jumătate: Otopeni, aeroport. Delegațiile din străinătate sosesc în sir neîntrerupt. Delegația noastră, compusă din patru persoane, participă și ea, ca observator, la realitatea românească. Din interior. Dar, tocmai acesta este obiectivul celor două zile petrecute la București.

Prima observație este prezența masivă a armatei. Pe șoseaua care leagă Otopeni de București, din cinci în cinci metri, militari, Genscher, ministru de externe al R.F.G., este oaspețele orașului. Mai tîrziu, cineva ne relatează că, pe baza unor fotografii luate de un satelit american cu cîteva zile în urmă, tocmai sub acest traseu a fost identificat un sistem de tuneluri, pînă atunci necunoscut. Respectivul mai știa că un comandă de 700 de persoane s-a refugiat aici, cu rezerve de muniție și de hrana, suficiente pentru luni de zile... Starea nu este confirmată de nimănii, de fapt nici nu ne interesăm, pentru că, pur și simplu, ne copleșesc evenimentele.

Prima întîlnire organizată de șoșitorii noștri, Rudas Ernő, atunci primul funcționar al ambasadei, și Csikós Imre, secretar al reprezentanței, are loc la ambasada ungărească. Cei doi oaspeți și totodată gazde sunt Domokos Géza și Horváth Andor. Din discuții reținem ceea ce stiam deja din informațiile obținute în Ardeal precum și din presă, de la radio și de la televiziune: maghiarii din România își strîng rîndurile cu o energie formidabilă și cu o rapiditate inimagineabilă și, alături de forțele democratice române, milită pentru reorganizarea sistemului instituțional. Această frază

poate să pară simplificatoare, răzbăt în ea frînturi din vechile sloganuri. Două lucruri însă au reieșit cu claritate: pe de o parte că maghiarimea din România, se pare că și după săptămîni de ani de soartă minoritară, inclusiv, firește, după încercările din ultimii 24 de ani, după dezarticularea sistemului său instituțional, după atrofierea metodică a rețelei sale de învățămînt, pare să fie relativ mai structurată decît societatea românească înconjurate. Cel puțin și-a păstrat încă bine germanii societății civile prin care să-și poată făuri nouă cadru al vieții și să-și poată reinvia instituțiile. Pe de altă parte, este evident că dorește să realizeze toate acestea în cadrul unui stat român și al unei națiuni române care aspiră și ea să se integreze în comunitatea națiunilor europene! Dar le e clar tuturor că greul abia acum începe, forțele retrograde și reflexele negative sătînîmense. Dar șansa succesiului, sistemul condițiilor reconciliilor maghiaro-române sătînî acum mai favorabile ca oricind. Oaspeții-gazdele noastre sătînî vizibil foarte obosiți.

16 ianuarie, seara, în jurul orei 7: clădirea Ministerului de Externe, Piața Victoriei. Știm că aici este înîmă țării, cartierul "general al revoluției". Așa și arăta, în fața edificiului – tancuri, TAB-uri, militari. Și foarte mulți civili, oameni doritori să-și rezolve problemele. Într-un sir lung, compact. Dar, firește, nu numai acestia. Se remarcă dintre ei cîțiva bărbați fercheli, eleganți, în pardesii gri, imblânite, cu o croială modernă. Spectatorul are o revelație: parcă asemenea indivizi, sau foarte asamănători lor, sărău din acele Daci de serviciu, cînd trebuia asigurat traseul "șefului". Dar să-ai putea să fie la fel de bine doar o încînăcere. La urma urmelor, autorul acestor rînduri nu a mai fost de jumătate de deceniu în capitala română. Pe deasupra, "între timp" a avut loc și o revoluție înăuntru, în hol, după ce am trecut de prima percheziție, atmosfera este într-adevăr revoluționară. Aglomeratie, ceară, tumult. O familie numerosă de țigani dorește, destul de zgromot, să-și rezolve, în fine, problema locuinței, nerezolvată de ani de zile, și cu greu prîncepe că C.F.S.N. poate să aibă și probleme mai urgente. Un bărbat istoric, în jur de 50 de ani, din cîte aflăm, unul dintre membrii de bază al consiliului revoluționar din Mărgădila, dorește, cu tot dinadinsul, să-și citească petiția în cinci puncte, chiar în fața lui Ion Iliescu. Nicicun nu-i intră în cap de ce nu este primit de o săptămînă și jumătate, doar cum, afirmă bombânind, este "revoluție".

Impresia se amplifică în momentul în care, după o percheziție minuțioasă, ajungem într-o sală imponantă, construită vizibil pentru tratative. Aceasta este încăperea care, împreună cu o cameră mai mică, purtând inscripția "INTRAREA INTERZISĂ", bănuim că reprezintă adevăratul centru al puterii Consiliului Frontului Salvării Naționale care îndeplinește rolul guvernului provizoriu. Și gazda noastră este poate una din figurile cele mai pitorești ale paletei politice actuale românești, Gelu Voican Voiculescu, care își face apariția în cînd. Pe umeri poartă un pistol automat cu încărcătorul plin. Își cere scuze pentru întîrlizarea, a avut de-a face, din cîte spune, cu cîțiva teroriști. Vedem și brîul lat de piele, dar nu zăresc pistolul la brîu și, cu toate că știu din copilarie că oamenii poartă așa ceva, imaginea mi se pare mai degradă a unui luptător schipetar oarecum anacronic. Prima impresie, firește, necesită imediat o nuanțare, mai ales cînd Voican începe să vorbească. Față să severă,

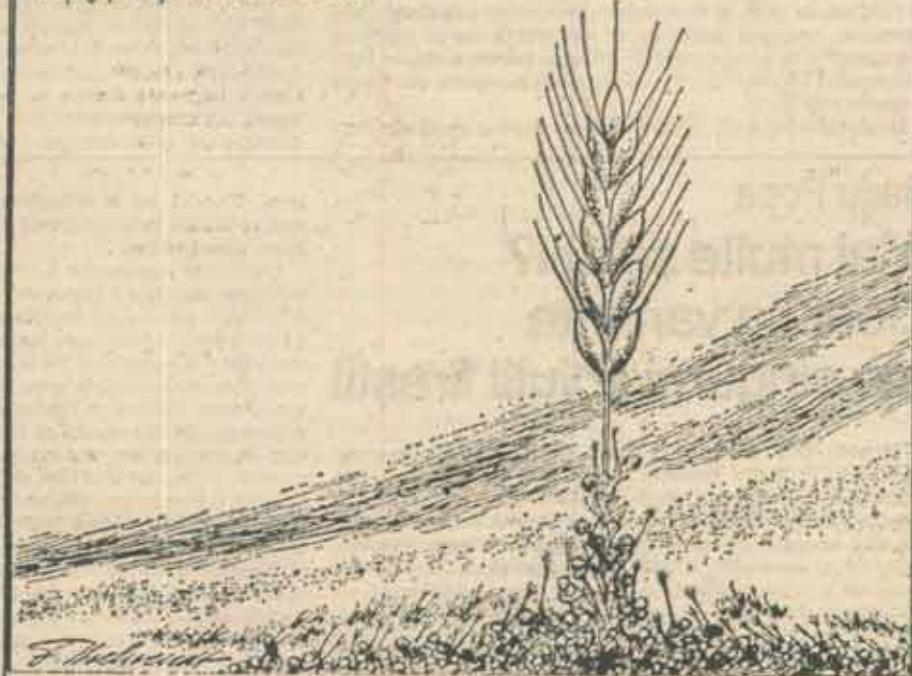
bărboasă, ochii lui gri, scrutători, cunoscuți de pe ecran, sugerează fermitate, duritate și intransigență, cele ale revoluționarului de profesie. Parcă ar îmbina trăsăturile și aerul lui Avram Iancu, ale tinăruilui și încă nepervertitul lui Fidel Castro și, mai ales, ale idealului cel mai mare al generației sale de 50 de ani, legendarul Che Guevara. Aceasta este cel de-al doilea semn palpabil al întîrlizării revoluției românești, al diferențelor de faze care, în dezvoltarea națiunilor din Europa central-înălțitoareană, în formarea lor ca națiune, abia sătînî perceptibile, dar care furnizează cu atât mai multe motive și pretexte pentru neînțelegeri, contradicții și prejudiciale (reciproce) manipulabile. Poate e de prisos să mai spun că primul este steagul cu centrul decupat: între revoluția ungărească din '56 și cea română din '89 au trecut exact 33 de ani! Noroc că aceste relații sunt tot mai evidente, aproape că nu există interlocutor român care să nu aducă vorba despre asta, pe un ton deosebit de pozitiv. Dar despre distincția subtilă că revoluționarii unguri din '56 și-au dus lupta de eliberare împotriva blindatelor unei puteri străine, pe cînd urmașii și frații lor din România au trebuit să înfrunte "numărul" aparatul de teroare al Securității, deocamdată nimeni nu pomenește. (Dintre aceștia, cîții au fost străini încă nu poate fi dovedit și nici nu schimbă faptul primar că "ecuația" din România a fost mult mai univocă decît cea ungărească, pe vremuri, cu toate că factorii derulant, ca în orice revoluție, s-au găsit și aici cu prisosință.) Tocmai acesta este momentul norocos, la care am facut deja aluzie și care se pare că a însoțit durabil dezvoltarea istorică română, încă din 1856, de la sfîrșitul razboiului din Crimeea. Degeaba a fost de astă dată în loc de Suez, Panama, trupele sovietice și armatele Tratatului de la Varșovia nu au oferit, fiindcă nici nu puteau oferi, ajutor "frățesc" popoarelor României, istoria de astă dată nu s-a repetat.

Dar, într-o anumită privință, s-a repetat totuști (și acesta este un fapt deosebit de important). Poporul român (și naționalitățile din România) a putut să-și ducă lupta împotriva proprietarilor săi și a puterii în condiții și împrejurări internaționale mult mai favorabile. Cel puțin uvertura acestei lupte! Căci în fiecare privire, în fiecare gest, în fiecare

Ceaușescu și alor săi care, cum ne argumentează, "a fost nu numai daunătoare, ci de-a dreptul stupidă". Căci, după el, germanii, forța de muncă cea mai dezvoltată din România, nu trebuiau exportați, ci trebuiau importați! Aluzie, în mod clar, se referă și la noi, maghiarii. Mă gîndesc că de la începutul anilor 1950 și pînă în 1980, în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și al lui Ceaușescu, au fost "vînduți" sau au fost determinați să emigreze sute de mii de evrei din România. Istoriografia românească va trebui să se confrunce odată și cu această povară. Nemaivorbind că, deși știu bine ce putere are pe moment Brucan și că influența lui nu poate fi asemănată decît cu cea a lui Teng Xiao-Ping, mie mi s-a părut mai degradă un profesor bătrîn cu o inteligență ca briciul, care doar prin hazard (?) a ajuns în poziția sa actuală. Această "înțimpare", firește, nu este numai manifestarea necesității marxiste, ci și urmare a dezvoltării istorice a Europei de Est din ultimii 70 de ani, a utilității reciproce și a întrepătrunderii fortuite, ca necesitate a legitimării reciproce a puterii și a elitei. Oare mai trebuie spus? Iarăși, numai din lipsa unei societăți civile structurate, care este capabilă să-și articuleze și să-și manifeste interesele, mai mult, nu numai în locul acestei societăți, ci, în cazul dat, împotriva ei. Această dilemă pare să se contureze în rolul fortuit al cercului de intelectuali numit G.D.S. Căci Grupul poate avea ca membri o bună parte a elitei intelectuale din București (destul de restrînsă), care a avut mereu un rol însemnat în formarea istoriei românești, o echipă netarată moral și cu intenții pozitive; dar, fără o bază socială însemnată, întrebarea râmne că înțimp va putea să-și păstreze rolul de busolă echilibratoare, bisturiul extremismelor. În tumultul amețitor al proceselor socio-politice constatătate și de ei.

Adevărată sănătă, și asta o evidențiază și ei, este organizarea, respectiv reorganizarea rapidă a partidelor politice. Acest proces s-a și declansat cu mare amploare. Mai ales membrii Partidului Național Tânăresc Creștin și Democrat și ai tradiționalului Partid Liberal se agită promițător și, dacă în programele lor, în judecățile lor mai apar, pe îci, pe colo sechetele dogmei statului național român omogen, prezența lor marcantă

Belașug (1975) – FRITZ BEHRENG

crimpei de vorbă se ascunde întrebarea, în unele cazuri chiar teama: oare ce ne aduce viitorul? Aceasta am încercat să descifrîm și noi. Este incurajător, de exemplu, ce spune Eminența cenușie a revoluției române și a puterii actuale și, totodată, capul "trustului de ginditori", Silviu Brucan, despre un grad mai mare de dezvoltare, cu explicații ce rezidă în motivația istorică, a Ardealului și a Banatului, față de celelalte părți ale României, fapt de care trebuie să se țină cont în elaborarea noilor politici românești, în contrast cu practica lui

în arena politică românească este numai de dorit, ci de-a dreptul o cerință indispensabilă. Fiindcă, în acest caz, își poate îndeplini menirea: poate să râmne limba balanței în lupta diferitelor forțe. Prin valorificarea învățămintelor trecutului va putea să ajungă la decizii juste pentru viitor, în interesul nostru comun, al tuturor, al tuturor popoarelor, națiunilor și minorităților naționale din zona Europei Centrale și de Sud-Est.

Budapest, 21-22 ianuarie 1990
Traducere de IRINA VAINOVSKI

Andrei Codrescu

PESTE OCEAN – ALTĂ LUME

Andrei Codrescu, născut la Sibiu în 1946 și emigrat din România la 18 ani, este actualmente unul dintre cel mai interesanți poeți ai Statelor Unite; a publicat mai bine de 15 volume de poezie, o autobiografie, un volum de eseuri și a. El este totodată profesor și traducător.

Dar ceea ce îl distinge în primul rînd pe Andrei Codrescu în opinia publică americană este poziția sa de excepție ca ziarist, autor de articole și comentator notoriu la postul de radio National Public Radio, sef al revistei *Exquisite Corpse*.

Beau o halbă de bere în orașul meu natal – Sibiu – la un local în aer liber. La masa din stînga, doi invățători de țară discută politică în limba maghiară. Alături, un săs cu pană la pălărie tiroleză îi mal cere cheinerului un rînd. În jur, muncii strălucesc sub cerul albastru și impede. Te-ai crede într-un rai al vacanței, dar nu ești. Te află într-o zonă extrem de complicată a lumii, bîntuită nemilos de o istorie crudă, astăzi în plină desfășurare.

Cind m-am născut, imediat după cel de-al doilea război mondial, veneau ruși, iar Sibiu – în germană Hermannstadt – era cuprins de panică. Mulți dintre vecinii noștri au fugit. Alții și-au îngropat moștenirile în zidurile tunelilor folosite drept căi de refugiu de-a lungul veacurilor, cind mereu venea cite cineva semănind spaimă: ba turci, ba valahii, ba maghiari, ba germanii. Alții au recurs la metode de protecție mai subtile. Mama, de pildă, mi-a dat numele de Andrei, înțînd – pe bună dreptate – că o mănică tinără și drăguță, cu un copil cu nume rusesc, nu are de ce să se teamă. Și n-a greșit: ofițerii sovietici aveau de furcă unii cu alții pînă să danseze cu ea.

Timp de 18 ani, Sibiu a însemnat pentru mine acasă. Mi s-a întîmpat foarte rar să mă simt singherit, ca evreu: în general, evreii s-au simțit în largul lor în Transilvania. Cind au venit comuniști, pe turele tancurilor sovietice, și a evreu nu mai însemna o deosebire față de alții într-o țară unde fiecare devinea din zi în zi mai sărac și mai nerocit. Sau poate să fi fost eu prea fină ca să-mi dau seama de antisemitismul care, dacă e așa cum spun rudele mele, nu s-a stins complet niciunda.

Cind Ceaușescu l-a succedat lui Gheorghiu-Dej, resursele cindva abundente ale României scăzuseră la mai nimic. Evreii și germanii se numără printre puținele mărfuri convertibile încă în valută. Vinzarea de oameni a fost transformată într-o afacere serioasă, germanii pentru Germania de Vest, evreii pentru Israel, 10.000 dolari per capăt. Mama și cu mine am făcut cereri de emigrare din 1964, aprobată în 1965. Israelui nu mă interesa – rock'n'roll-ul se născuse în America. Eu îmi doream să ajung în locul de unde pornește miscarea beat. Cred că industria rock'n' roll, mai ales Beatles, Rolling Stones și Bob Dylan datorizează Israelului pentru alegerea mea cel 10.000 dolari.

Și așa a început un sir întreg de noi case temporare: Roma, Paris, Detroit, New York, San Francisco, Monte Rio, Baltimore, Baton Rouge, New Orleans. Toate mi-au plăcut. Dar mi-am și format o filosofie a provizoratului, pentru clasa cind le voi pierde. Așa a și fost cazul, de fiecare dată. În vizuirea mea, destinul înseamnă a fi departe de casă, într-un exil perpetuu. A te naște înseamnă a fi expulzat din singura casă adevărată pe care flința omenescă o va cunoaște. Dumnezeu rămîne singurul „nativ” adevărat.

Și apoi a venit Revoluția română din decembrie 1989! M-am întors cu primul Orient-Express liber – și m-a emoționat pînă la lacrimi spectacolul unei națiuni euforice ce scurtaușe tirania abominabilă

a Ceaușestilor. Steaguri românești cu steame socialiste smulșă din mijloc fluturau la graniță, pe zăpadă. Soldați tineri ridicau degetele în semn de victorie. La București, clădiri năruite încă mai fumegau în Piața Republicii. La stația de metrou de la Televiziune oameni care nu mai dormiseră de mult sărbătoreau nașterea unui popor liber. Eu mă lăsasem în voia bucureștilor de a fi revenit, după 25 de ani, în țară, în orașul meu natal. Nu sperasem că mă voi mai putea întoarce vreodată. Exilul meu a luat sfîrșit, gîndeam: acum pot veni iar acasă.

M-am întors la New Orleans fericit. În luniile următoare, cind omenirea mai urmărea acest colț de lume, miracolul a început să se evapore, mass-media făcând dezvăluiri aparent fără legătură. Într-o transmisie specială de la București, Ted Koppel a prezentat timp de o oră la Nightline îndoieli cu privire la autenticitatea „revoluției”. Se suspecta prezența unor înalți funcționari ceaușisti în guvernul provizorius condus de Ion Iliescu. Execuția Ceaușestilor, aprobată de cei mai mulți, lăsase multe îndoieli în urmă. Fuseseră oare execuții ca să nu vorbească? Frontul Salvării Naționale promisese că se dizolvă după organizarea alegerilor din aprilie, dar acum se constituise în partid politic, asumîndu-și meritul revoluției. Dădeau roade primele zile ale Televiziunii Române Libere, unde apăruseră, ca din pămînt, liderii Frontului. Cei mai mulți oameni credeau că Frontul se formase spontan, în focul luptei. În retrospectivă însă, se observa că aparițiile TV și schimbările juridice făcute imediat după decembrie fuseseră calculate cu grijă. Revoluția apărea ca o lovitură de stat planuită în detaliu la cele mai înalte niveluri ale partidului, armatei și Securității. Mai părea că la Timișoara, București, Sibiu și Cluj cetățenii au fost ucisi doar ca să se inducă o istorie de masă și să se creeze iluzia unei mișcări populare în plină desfășurare. Puterea a trecut de la Ceaușestii la călăi lor – iar cel din urmă au rămas tari pe poziție.

Cert este că revolta populară a avut loc cu adevărat, ceea ce i-a luat prin surprindere pe liderii loviturii de stat. Studenți, muncitori, tineri ofițeri ai armatei au găsit prilejul de a cere democrație autentică, presă liberă și sfîrșitul birocrației partidului comunist – o evoluție neașteptată, nedată, intolerabilă pentru clica de la putere. Pe 14 iunie 1990, președintele Ion Iliescu i-a chemat pe „minerii” să creeze Piața Universității din București de mîne de demonstranți care cereau sfîrșitul comunismului. El au bătut cu sălbăticie studenți, trecători, inclusiv femei, copii. Conduși de ofițeri de Securitate, au devastat sedile partidelor de opozitie, au vandalizat Institutul de Arhitectură, iar apoi, într-o orgie destrucțivă, s-au răspândit prin cartiere jigașe, stacind cu sălbăticie pe oricine le ieșea încale. Lumea întreagă a urmărit asemenea scene la televizor, iar România a pierdut totă simpatia și bunăvoiea cîștigată în decembrie.

Era momentul să rămînă iar fără locul numit acasă? În iulie, la două săptămâni după reprimarea singeroasă, am revenit în România ca să văd cu ochii mei ce se întîmplă.

Mă așteptam să găsesc un oraș în stare de război. Dar Bucureștiul nu era Beirut: se arăta pașnic în miez de vară, sub anestezie, parcă. Cinematografele erau animale. Două teatre, unul de comedie muzicală și celălalt de satiră, te primeau cu porțile larg deschise. Cineva adăugase ironie pe un afiș, la numele actorilor, numele lui Petre Roman, îndrăgostitul sămbrătășău pe bânci în Cișmigiu, ultînd de lume.

În Piața Universității, unde cu puțin timp în urmă „minerii” miniji de cărbune atacau pe demonstranți cu bastoane de plumb și cauciuc, jiganii vindeau acum ultimele zări, „Românul” și „Sărutul” – o publicație erotică de neconceput cu jumătate de an în urmă. În care nudurile apăreau ca niște pete de cerneală din spațiul extraterestru. Presa liberă a României avea nuanțe de naivitate exuberantă și un umor îndulcitoare. Un vînzător mi-a scos de sub teijea ziarul principal de opozitie, „România liberă”, cind i-am oferit prețul de două ori.

Nu departe de fintina din Piața Universității, o mulțime discuta politică. În jur, amintiri ale violențelor din iunie, mai ales pe peretii zgrijați cu inscripții: Iliescu = Ceaușescu, Eliberarea lui Marian Munteanu, Jos dictatura... Demonstranții nu mai erau, prezența poliției părea minimă. Dar pe la colțuri de stradă, rezemăți de ziduri cu un aer oarecare, siluete familiare, umbroase, urmăreau totul cu ochi de uliu. În iarna trecută, luminările aprinse pentru morții din decembrie ardeau dramatic pe zăpada înghețată. Acum păreau un substitut, înnegreau zidurile Universității ca niște focuri de campanie. Am pășit atent peste șuvoaiele de mîzgă neagră, infernală, curgind din luminările morților, cu grija la propria buzunar. Cuptorul urât – de frigură pară – ardea mocht în inima Capitalei ca un semn rău prevestitor. Fațadele clădirilor se vedea spușite de semnele gloantelor de la primul la ultimul etaj. Doar cu cîteva săptămâni în urmă, pe pavajul acesta curgea singe. Rănilor încă mai erau deschise.

– Guvernul minte! îmi spune un bărbat. Sîntem bolnavi, toți suntem bolnavi... Dacă nu aflu am devărăt, vom muri... Voi, americani... și arăta cu degetul spre mine – nu vă dați seama că avem nevoie de ajutor... Pe bolnav nu-l pedepsești, îl ajută. Și voi vă dați frumos deoparte, ne refuză. Altul adăugă: „Tara asta a ajuns s-o vindă jiganii la specula, bucată cu bucată, unguri și împărți, evreii o conduc... Guvernul e falit!”

Și iată iar vechea ură.

Îndrăgostii de pe bânci nu avuseseră cine să le de mîncare în ziua aceea. Dacă făcea greșeala să se căsătorească și să incerce să trăiască din mai mult decît dragoste, ar fi „navigat” fără nădejde prin „complexele alimentare” goale ale Bucureștiului după altceva decît conserve ruginite cu grăsimi congelată, ori cîrnați de care să nu mai vorbim.

La piață, piersici și roșii la prețuri extravagante zăceau sub un roi de muște. Ca început al liberei întreprinderi, nu arătau foarte incurajător. Dornic să mânânc fructe proaspete, am cumpărat un kilogram de piersici și le-am pus în cămașă – punji nu aveau. Am mușcat dintr-ună, cu zeama șiroindu-mă pe piept. Bătrâni de pe bânci mă priveau parcă de la mare distanță, ca și cum mă să fi aliat tot peste ocean. Cu un ocean de lei fără valoare, obținuți pe cîiva dolari, chiar eram emigrantul bogat, cu o trenă de suc de piersici în urmă, ca o pulbere de aur.

Eram nerăbdător să plec la Sibiu. Ceea ce am și facut, pe 4 iulie, nu fără să mă

gîndesc cu oarecare nostalgie la marile serbări de acasă, din New Orleans. M-am surprins zicind „acasă” și m-am întrebăt: Unde e acasă? Cîndva a fost aici, dar nu mai era.

Impunătorii Carpați s-au desfășurat în fața mea, cu padurile lor de un verde înțepător, soseaua lîrca printre stînci și înălțimi. Adăpostite printre ei, satele curate cu prispe clopîte în lemn. Trebula să opreasă ca să treacă pe lingă noi carele cu fin. De sus, de pe fin, bătrâni și săltău căciula de oale, să ne salute. Am așteptat să treacă și o turmă de ol. Dar abia mă scufundase în visul dulce al Arcadiel, cind am observat direcția de ocru și fum negru pe cer. Peisajul trecea abrupt de la verdeajă sănătoasă la pămînt puștit. Eram în apropiere de Tîrgu Jiu: urînția brută a pămîntului galăză a facut loc unui sit la fel de ușit de cuburi din beton, locuite de muncitorii industriali, cu fețele lor posomorite.

Scăpat ca prin miracol de mania demolării pe care o avușese dictatorul, Sibiu meu natal nu se schimbase prea mult. Prietenul meu de liceu, Ion, mi-a spus că Sibiu a fost supus la mai puține privații decît Bucureștiul. El însuși se descurcă destul de bine. Cum stăteam la un pahar de vin pe terasa unui local, s-a apropiat o cunoștință de-a lui, un smecher cu Kent-ul în gură. Auzașindu-mă accentul, mi-a spus: Vorbești ca un jidă intors din străinătate. Zisește „jidă” pe un ton indiferent. „Să mai că-la ce-a fost?” l-am întrebat. „Dentista lui Hitler?” S-a simțit jignit.

Prietenul meu s-a scuzat – dar pe urmă a fost imposibil să am cu el o discuție rezonabilă despre vecinii săi maghiari. „N-ai aflat” mi-a spus el, „că ungurii au jucat fotbal cu ceșul unui preot român și au defilat prin satul ou cu copil român tras în jepădă?” Cind l-am întrebat dacă are dovezi, a dat din cap nemulțumit de neîncredere mea. Comunismul sfîșise sufletele oamenilor, m-am gîndit în zilele următoare cutreierind străzile melancolice ale vechiului burg. Dădeam peste ură, resentiment, disperare. „Trebuie să facem ceva cu ungurii, jiganii și celalăi” mi-a spus un membru al „Vatrăi Românești”, ca un refren. Acest „celalăi” mi-a răcit singele evreiesc în vîne într-un chip, vai, familiar de-al lungul istoriei. Saltul de la ură naționalistă la multiculturalism ar fi un salt de la preitorie la postmodernitate. Un salt prea mare pentru un popor care a pefrecut decenii în disperare, suspiciune și nemulțumire.

A venit curînd vremea să mă întorc la București, pentru a călători dincolo acasă, care devenea în cîte din urmă acasă cu adevărat – România era jara vocilor, vocile reprimate de înălțători, care acum judecau, dezbăteau, rationau, singură, se mirau.

În dimineață plecam, am luat o bere la Hotelul Intercontinental din București. Acest monstru urât, obscur de ciment și corupție, în care suntem cazați toți reporterii, este singurul loc din București unde se găsește bere rece. În hol, o faună umără diversă practică afaceri umbroase. Simțeam parcă totă mîzgă acestei țări lovind în valuri greoaie perelele bej – culoare de poliție. Am detectat vampiri de ambelor sexe, gata să-și împrăștie otrava sub neonul oribil. M-am uitat la schimbul de valută, 120 de lei dollarul. Am văzut oameni făcind comerț cu obiecte străine, de la brichete la prezervative. Aceasta era fâmosul început al economiei de piață?

Toți cei cu care am vorbit voiau să plece. Paradoxal, acum, cind aveau ceva libertate, singura libertate pe care o doreau își era aceea de a pleca.

La Aeroportul Internațional Otopeni mi-am strîns biletele în mîna. Trăiam, într-o formă atenuată, același amestec de fericiere și teamă ca și în 1965, cind am plecat din România, sigur că n-am să mă mai întorc niciodată.

M-a trezit brusc vocea lătrătoare a funcționarelor de la vamă. „Actul de ieșire?” „Nu am așa ceva”, am informat-o. S-a uitat pe viză. „Ziarist?” Vocea își închîrcase de dispreț. „Da – am răspuns – aveți ceva împotriva ziaristilor?” „Codrescu?”, a întrebat ea, cu același resentiment. M-am văzut deodată cu ochii ei: un ziarist gata să vorbească de rău jara ei – și emigrant pe deasupra. Tare și dorea vremurile dinaintea „Sint ofer de vamă”!

(Apărut în American Way, 15. I. 1990)
Traducere de IOANA IERONIM

FUNDATIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISA
împreună cu
UNIVERSITATEA CENTRAL-EUROPEANĂ
de la Praga
anunță un
PROGRAM
DE FINANȚARE
DE CERCETARE
A LUCRĂRILOR

Universitatea Central-Europeană aşteaptă cereri de finanțare pentru Bursele CEU pentru Cercetare în următoarele domenii: economie, istorie, științe politice, sociologie, drept, studii europene, artă, literatură, filozofie, ecologie și științe ale mediului înconjurător.

Se va acorda sprijin financiar pentru două tipuri de activități de cercetare: (1) Lucrări individuale, care implică o normă înireagă de lucru, ce vor fi sprijinite cu o sumă lunară variabilă, în funcție de domeniul și experiența cercetătorului, pe perioade cuprinse între 6 și 24 luni. La acestea se pot adăuga cheltuieli suplimentare legate de cercetare, cum ar fi plota unor unor călătorii. (2) Proiecte ale unor grupuri formate din specialiști din mai multe țări, interesati de o problemă comună, ce poate fi abordată dintr-o perspectivă multinațională.

Aceste cereri se vor trimite într-o formă preliminară coordonatorului de program din cadrul Fundației Soros. CEU va invita candidații cei mai promițători să furnizeze informații suplimentare. În toate cazurile însă, candidații trebuie să continuă să lucreze în posturile lor inițiale.

Bursele CEU pentru Cercetare se adresează cercetărilor din Europa Centrală: sunt incurajate cererile tinerilor specialiști, cit și ale unor profesori cu experiență și ale celor ce nu au putut face cercetare în regimul anterior. Cel care vor obține burse pot fi invitați să devină cercetători ai CEU.

Termenul-limită pentru primirea cererilor însoțite de scrierile de recomandare este 1 noiembrie 1991. Solicitanții vor primi răspunsurile pînă la sfîrșitul lunii ianuarie 1992.

Toți candidații vor completa formularele de cerere oficiale ale CEU ce vor fi disponibile în România la următoarele adrese:

FUNDATIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISA

București - Calea Victoriei 133, C.P. 22-196;

Cluj - C.P. 73, Telefon: 951/17 110;

Iași - Str. M. Eminescu 18, Telefon: 981/46 363, 45 610

Timișoara - Piața Victoriei (Operei) 2, etaj. 3.

Cerările complete vor fi trimise la:

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY RESEARCH SUPPORT SCHEME

Taboritska 23, 130 87 Praha 3, P.O. Box 114

Tel. & Fax: 27-49-13.

CRONICA IDEILOR POLITICE

Alina Mungiu

PARTEA LUMINOASĂ A UNEI ÎNFRÎNGERI

Inițiativa jocului politic său să existe o mare diferență între adverzarii victoriosi și ei care serbează victoria, între ei care primesc felicitările și ei care profită realmente de urma cîstigului. Dintre deputații F.S.N. care au sonorizat eu atât talent Legea Privatizării o bună parte nu vor fi nici măcar deputați în viitora legislatură, dar amite profitori veritabili ai legii!

Discuțiile despre aripa Roman și aripa Bărlădeanu sunt o emanație curat fesenișă. În realitate, F.S.N. este compus la virf din două categorii de persoane: cel care au avut acces în aria ingustă a profitului mare, și cel care au rămas pe dinăfară. Aceștia din urmă sunt bărlădeni, social-democrați, și așa mai departe. Trista lor soartă este să lupte pentru și să celebreze zgombosii victoriile din care se înfruntă în realitate micuțul cerc, să se hrănească cu derizorii promisiuni cum ar fi păstrarea mandatului încă o perioadă — slujbă grea, leafă mică, satisfacții profesionale ce să mai vorbim! — în vreme ce ceilalți, modestii consilieri, adjuncți de miniștri și secretari de stat pregătesc prin intermediul grațios al Fondurilor de Stat pentru Privatiza-

re să devină președinți de consiliu de administrație, patroni eleganți cu board-uri somptuoase, multimilionari cu conturi legale, creatori de timpuri noi! Ce se poate face! Ideea oportună de a fi de partea Puterii este atât de la indemnă, incit nu totă lumea poate să profite realmente de pe urma ei. Nu vor fi niciodată atitea sinecure căi oportunități sint, doavăd că mulți rămîn pur și simplu pe dinăfară, cineva imi tot dă exemplul lui Eugen Simion, dar nu e singurul exemplu, firește.

Opoziția a pierdut partida Legii Privatizării. Nu numai că a pierdut-o, dar nu s-a făcut bine înțeleasă — nu doar din vina ei, ba poate chiar prea puțin din vina ei — și o bună parte a presei, îndeobște prietenioase a traiat cu rezerve retragerile din Parlament, ca să nu mai vorbim de ironiile pe scena alianței cu Partidul lui Radu Coțea! Toate neînțelegările acestei au reușit să intunecă un lucru destul de clar, aproape indiscret: prima manevră politică oportunității noastre unite, prima alianță politică altfel decit pe hirție, constituie o reușită în sine, și o reușită destul de importantă.

O reușită a liderilor, deoarece au rezistat promisiunilor și tentațiilor de culise din zilele retragerii, recuperindu-și reputația de onestitate politică destul de zdruncinată în cauză unora. O victorie diplomatică, deoarece toamăi acestei alianțe surprinzătoare au arătat abilitatea politică a celor cărora li se datorază. În politică orice alianță încheiată pentru o cauză bună — cind cauza aceasta este concretă, obiectivul ei este precis și delimitat în timp — este o alianță bună. În sfîrșit, o victorie a unității, cu toată complicitatea legată de U.D.M.R. și de M.E.R., sau poate tocmai datorită acesteia... A fost prima manifestare a unei unități funktionale — că de aceea declarativă ne-am săturat —, primul pas al unei unități care trebuie să se dovedească rezistență în timp, dar care, încă, are în sfîrșit un precent bun, concret, de la care pornește. Că trebuie făcută mai demult? Nu mai contează. Bine că s-a reușit măcar.

Statutul de opoziție parlamentară a fost, în condiții majorității cunoscute a F.S.N., ingrat, chiar infernal. Oricine afirmă că se poate scoate mai mult din aceste condiții decât o scos opoziția românească cu ocazia legilor votate pînă acum se hazardă. Exasperarea neputinței ne face deseori să blâmăm pe cine ne lese în cale. Opoziția parlamentară nu trebuie să fie nici într-un caz fățu reproșurilor noastre. O situație prielnică retragerii definitive din Parlament, ca în Bulgaria, nu a existat pînă acum, să fim onești. Opoziția extraparlamentară și sindicale au făcut vîlvă mare dar nu au creat niciodată un mo-

de protecție și cultivare a unei identități collective, este departe de a fi permis și că el este o componentă validă a unei politici democratice.

Revenind la raporturile României cu Basarabia observăm că naționalismul de aici și cel de dincolo de Prut sunt convergențe, dar și, totuși, diferențe. Ideea României întregite, pe care n-o exclude nici o forță politică semnificativă nu e tolata cu ideea protecției culturale, ei are în vedere o unificare a energiilor umane și a tuturor resurselor în folosul vieții comunitare. E momentul să abordăm frontal problema primului articol din Proiectul de Constituție despre care s-a spus că nu mai corespunde spiritului veacului. S-ar găsi destule argumente împotriva acestui articol, printre care și faptul că ideea de stat național tîine mai degrabă de ideologile secolului XIX și nu se mai regăsește în constituițiile moderne. Dar acest articol nu vrea altăci să confințească o stare de fapt, ei mai degrabă una de drept, înscriindu-se pe linia naționalismului de care vorbeam, recuperator pe de o parte și vizionar pe de altă. Este un articol-program, o formă manifestă a unei aspirații generale, care nu s-a găsit încă, la nivelul discursului oficial, o expresie mai decisivă. E semnificativ, de asemenea, un alt articol, care nu mai poate fi regăsit pe altura, și care prevede obligația statului român de a acorda astinență românilor din afara granițelor sale.

Am lăsat deoparte, cu bună stînă, naționalismul conotat negativ, cel care se manifestă ca intoleranță națională, deoarece despre el s-a discutat deja foarte mult, riscind să umbrească ceea ce naționalismul reprezentă pozitiv și creator. În lumea de astăzi (și deopotrivă în Europa cu aspirații sale de superioritate integrare și spiritualizare a frontierelor) există un naționalism foarte viu, care se manifestă însă ca protecție economică. Protectionismului japonez, de exemplu, francezii îl răspund agresiv cu o campanie propagandistică pe măsură, iar doamna Edith Cresson și-a construit minimul capital politic pe suporta francezilor că ar putea deveni o Jeanne d'Arc a industriei franceze. Din sfera spiritualului, nationalismul a coborit — cu accente la fel de agresive — în domeniul economicului și răspunde unei încă legitime dorințe de conservare comunitară. Pentru noi e dificil însă de spus că problema se pune în același chip și se paste în mare măsură pericolul izolacionismului. E de remarcat, cu toate acestea, că politicii economice a Guvernului, așa cum se prefigurăză ca din Legea privăzării societăților comerciale și care nu prevede nici o protecție față de pericolul unei înșirări massive de capital românesc, partidele din opozitie î-l au opus nu alti criterii economice și argumentul politic al protecției naționale. P.N.T.-e.d., P.N.L. și P.S.D. s-au rezisit alături de P.U.N.R. într-o asociere doar în aparență malignă, surprinzătoare. Să nici măcar nu e vorba că adevarul ar apartine integral unei părți sau altie, ei e vorba de a arăta că unei deschideri imprudente e necesar să î se pună frica unui naționalism economic. Ne-am obisnuit să vedem în forțele politice de astăzi pe reprezentanții binelui și răului. Sistem în mare măsură prizonierii unui manieism pernicios și nu mai admitem că unele din tendințele manifestate astăzi sunt utile tocmai pentru că există și s-au născut spontan dintr-o necesitate a momentului. Nu trebuie să judecăm partidele doar din perspectiva că vor ajunge la putere, ei maiales din aceea că pot deveni la un moment dat parteneri politici viabili. Ceea ce spus acum nu poate fi, desigur, un bun manual al alegătorului, iar dacă există aici o pledoarie, ea urmărește doar o înțelegere dinamică a fenomenului politic, din care evident că rigorismul moral și exlusivismul ideologic sunt omisi prin definiție.

Horațiu Pepine

NATIONALISMUL SUB SOARELE LUI AUGUST

Primul-ministrul al României și cel al Republicii Moldova au semnat săptămîna trecută un acord privind cooperarea economică și comercială. Tot în luna august, anul trecut, se încheiau între cele două ministerie ale învățămîntului, un protocol care acoperă în esență acordarea de burse de studii elevilor și studenților din Basarabia. Nu e nimic lăudabil în seara unei căi de o clauză favorizantă, ale cărei costuri vizăză un profit pe termen lung. Despre recentul acord semnat la Chișinău nu se mai poate spune același lucru, deoarece România nu este capabilă să acorde asistență tehnică și economică Basarabiei, dar este evident că acordul presupune înlesniri reciproce, cautionate în buna măsură de perspectiva, mai apropiată sau mai îndepărtată, a unui viitor politic comun. S-a convenit bunăoară ca plățile aferente schimburilor comerciale să fie efectuate în valută, dar și prin clearing, barter sau în compensație, procedee legești din uzajele internaționale. Este poate singurul exemplu de opțiune politică a actualului Guvern, pe care nimici nu îl contestă, și am fi putut spera, în viitorul apropiat la îndrăzneala mai accentuată, dacă tratatul semnat de președintele Iliescu îl-ar bloca orice serioasă inițiativă. Acordurile pe care le-am amintit, pe plan cultural și economic, au totuși meritul, și o spunem fără nici o ironie, că tînd să ne amestice săracă și incompetențe, contribuind în felul acesta la dezvoltarea complexelor reciproce. Pe de altă parte aceste acorduri pun în lumină că există încă în politică un nationalism viață, care nu vine în contradicție cu scopurile democratice. Mai mult decît atât, naționalismul basarabenilor se identifică cu lupta pentru democrație. În U.R.S.S. totalitarismul a fost și unul al popoarelor, supuse același proces de assimilație și omogenizare. În acum basarabenii au de luptat nu doar împotriva Moscovei, dar și împotriva lui homo sovieticus, omul care a învățat rusesc și a împinsă spațiul imens al Uniunii, pierzind sentimentul originalilor: un om care nu mai participă la substanța unei culturi și care deține doar un superficial koiné adaptat unor continuturi propagandistice.

Pentru noi, cel din România, este instructiv să ne confrunțăm cu un nationalism în parte asemănător, întrucât este canionat în zona activismului colectiv. E vorba în primul rînd de naționalismul militant maghiar, care reprezintă o forță democratică atât timp cât drepturile legitime ale minorităților naționale nu par să găsească garanții suficiente în spiritul public. U.D.M.R. nu are consistență unui partid politic, dar e coagulat de spiritul național. E ușor de prevăzut că într-o atmosferă mai toleranță, U.D.M.R. își va fi consumată vocația democratică și va trebui să se redifină.

Ileana Vrancea

TINTA COMUNĂ A FRAȚILOR DE CRUCE (II)

Cu două zile înainte de alegerile din 19 noiembrie 1946, prin manipularea cărora partidul comunist va falsifica rezultatul voturilor și va obține supremacia. Dreptatea publică în rezumat afirmațiile-cheie ale unui document, nepomenit în studiile retrospective apărute în România (dar nici în acelea tipărite în libertate, după cîte său): Scrisoarea lui Iuliu Maniu către Gheorghiu-Dej, în care președintele P.N.T. expune „Invinurile ce aduc regimului de azi, pe care l-am caracterizat ca dictatorial și fascist” (Dreptatea din 17 noiembrie 1947, p.4). Textul în extenso al originalului se află, probabil, în arhivele din România. Publicarea lui ar lumina mai bine luciditatea lui Maniu, și ar lămuri, poate, un aspect controversat al politicii lui din acea perioadă: cu doar ani în urmă, își reproșase lui Maniu de a fi primit în P.N.T., atunci, în 1944, „energiile valuroase” din Garda de Fier, oameni care nu se făcuseră vinovați de crime și care și anunțau încrezătoria activității legionare și dorința de a se încadra în oricare din partidele Blocului Național Democrat, după îndemnul conținut în (vezi Dreptatea, nr. 5, din 31 august 1944). Mă refer la reproșurile de bună credință, venite din rindurile democrației, și nu la îpocriza scandalizare manifestată, atunci ca și azi, de propaganda comunistică: partidul comunist se străduise el însuși în acel an (fără să-și anunțe în presă intențile) să capteze simpatiile gardiste, inițiată apoi în ajunul alegerilor trătative cu lideri legionari în vederea cîstigării de voturi, pentru a se dezlocui mai tîrziu de întreaga afacere, punând-o exclusiv pe seama inițiativelor personale a Anei Pauker. Pentru partidul comunist însă, oricătă indigne, de parădă sau sinceră, ar trezi episodul de atunci al antantei lui cordiale cu legionarii, pactizarea era logică și bazată pe principala lui fintă, comună cu Garda de Fier: distrugerea democrației. Dar din partea celui care reprezenta principalul partid al democrației românești, primirea în P.N.T. a foștilor partizani ai totalitarismului era un act contrariant și a rămas și azi un episod ocolit. Si totuși, direcția ofensiv antidemocratică spre care s-a conturat politica partidului comunist imediat după 1944 și evoluția rapidă a evenimentelor spre un regim totalitar au dovedit că Maniu intuise corect și din timp primejdia unei tacite jonctiuni comunisto-gardiste. Sub controlul P.N.T.-ului, legionari nu aveau nici un fel de sansă de a-și reactiva apetențele totalitare. El puteau doar hiberna, în așteptarea unui moment prehînă, iar unii puteau chiar renunța cu adevărat la vechiul lor program conform anunțului publicat în Dreptatea. În schimb, lăsatî exclusiv la dispoziția comunistilor, legionarii le oferă un potențial uman congenit, care odată absorbit, fie și temporar, în nouă cadru devine prielnici vechilor obșesi ale Gărzii, nu putea decât să educe partidul comunist un aliat calificat și imediat util în campaniile antideocratice – jinta comună a ambelor mișcări.

Cu programul politic al Gărzii de Fier, partidul comunist nu a intrat niciodată în conflict după 1944. Devenit, în sfîrșit, unicul deținător al puterii, „forța conducătoare”, partidul comunist nu a întreprins nici pînă în ziua de azi procesul politic al extremității drepte. Alătura represei anti-legionare întreprinse de dictatura regală, represiunea întreprinsă de partidul comunist împotriva Gărzii de Fier a fost exclusiv polițienească și retorică. Explicația dată de Pătrășcanu cauzelor care au determinat dictatura regală să se mențină în cadrele reprimării pur polițienești și să evite orice confrontare cu tezele și metodologia Gărzii, se potrivește întocmai și partidului comunist. Schimbările ceea ce este de schimbă în terminologia folosită de Pătrășcanu, care punea în cauză dictatura regală din 1938, putem repeta o bună parte din concluziile lui, punind în cauză dictatura totalitară instalată în 1948: „Cauzele care au impiedicat (partidul comunist) și pe oamenii care-l înconjura (...) să combată mișcarea legionară politică, și nu doar prin simple măsuri polițienești, s-a demasă printr-o largă cam-

să ajungă la putere și să ducă mai departe moștenirea Gărzii de Fier.

Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947 are doar aparentă unui act antimonalitic. În realitate, de jure, un sistem democratic funcționând în cadrul unei monarhii constituționale a fost înlocuit, sub amenințarea intervenției armatei sovietice, cu primul regim totalitar din istoria României. De facto, acestul a fost pregătit de impunerea – prin aceeași mijloace – a guvernului de la 6 martie 1945 și de anihilarea de către Statele Unite și Marea Britanie a încercărilor întreprinse de Regele Mihai în 1945 și 1946 în vederea menținerii pluralismului democratic. După dizolvarea partidelor democratice, încheiată în 1947, și arestarea conducerii lor, pachetul de decrete, care marchează Adunarea Deputaților din 30 decembrie același an, a legilor care abrogă democrație, distrugerea vechii structuri juridice bazate pe separarea puterilor executivă și legislativă, și a creat structura juridică proprie terorismului de stat de tip leninist-stalinist.

Între ianuarie 1948 și ianuarie 1949, în intervalul unui singur an, totalitarismul românesc și-a produs legislația necesară, subordonându-și prin prevederi constituționale și decrete de lege, Justiția, Poliția (Milită) și proaspăta Direcția Generală a Securității Poporului, înființată la 30 august 1948 și conexată cu Direcția Superioră Politică a Armatei – toate convergind spre asigurarea bazei legale pentru aplicarea principalului decret pe care se sprijină forța totalitară a terorismului de stat: acel decret – trecut la început neobservat în puizeră de reglementări legislative, din pricina caracterului vag și neprecis al formulărilor – în cadrul căruia întreaga populație a țării devinea un acuzat presupus, pasibil de a fi învinuit de „acte considerate primejdioase pentru societate”, chiar dacă „actele” nenumite nu sunt specificate drept „crime” în nici un text de lege. Aceasta a fost Decretul 187 din 1949, care desfîntă totodată vechiul Cod Penal. Textul generalizator al noului Decret adapta pentru România formulările larg cuprinzătoare, incununate de acel famos „etc.” din Decretul nr. 1 asupra Justiției, emis în Rusia la 22 noiembrie 1917 de Consiliul Comisarilor Poporului. Împreună cu Legea din 12 ianuarie 1949 care decreta pedeapsa cu moarte pentru orice act suspectabil de a fi considerat drept „trădare” a țării, sau sabotare a economiei naționale, spiritul și litera Decretului 187/1949 împreună cu toate variantele înregistrate în 1950, 1958 și 1972 domină pînă în ziua de azi legislația terorismului de stat al României, pe baza acestor legiștări, nucleul conducerii partidului comunist din România și-a impus monopolul și și-a asumat unica răspundere în conducerea vastului proces bine cunoscut, de diversiune și genocid, de ruinare a vieții economice și culturale, în nici o legătură cu implicațiile naționalizării și ale construcției economice invocate drept obiectiv.

Este împede de ce, în România, în documentele oficiale și în publicațiile istoricilor sau ale memorialiștilor de ocazie consacrate epocii deschise de 1948, se face abstracție tocmai de faptul că rază de cuprindere nelimitată a represiunii și caracterul arbitrar, interpretabil, al culpei, constituie legăea de bază instituționalizată de sistemul juridic al terorismului de tip leninist-stalinist, și nicidcum o încărcare a lui. De peste trei decenii, o generație ajunsă la maturitate și o generație trecută de mijlocul vieții sunt în mod periodic nutrită în momente bine alese de oficialitate, cu „revelațiile” echipei Gheorghiu-Dej – Ceausescu despre „scăparea” Securității de sub controlul partidului, despre „încărcări” ale legii, despre „abateri” de la normele leniniste, concretizate treptat, de la „arestări” și pînă la „crime”, drept acte „în contradicție cu legalitatea socialistă”.

var urme

FERICIREA CONTESTĂRII (domnului Alexandru Paleologu)

Ideea că un scriitor rescrie mereu aceeași carte a avut farmecul ei cînd a fost întîia cără formulată. A o lăua în serios înseamnă de cele mai multe ori a pierde în plan hermenetic. Există însă scriitori care revin asupra unuia sau mai multor subiecte. Dacă cu fiecare revenire scriitorul s-ar depăși pe sine ca expresie sau în profunzimea gîndului, n-ar fi nimic rau în asta. Schimbarea sau păstrarea atitudinii nu afectează însă calitatea unui text.

De cîte ori scrie despre Constantin Noica, Alexandru Paleologu se desparte de el. Există altă grătie stilistică și narcisism în scriitura sa, încît nu te miră că nici una dintre despărțiri nu își propune profundizarea discursului filosofic. Nimeni nu și-a asumat încă nșul de a-l lua pe Noica în serios. Dacă filosofii nu au făcut-o, atunci de ce să ne mirăm că un critic literar se ridică la înălțimea unui Diogene Leertos care scrie despre viață și opinii filosofilor. La acest nivel, între membrii celor două comunități intelectuale (cea a criticiilor literari și cea a filosofilor) comunicarea este mai mult afectivă decît conceptuală. Nu este vina persoanelor, ci a domeniilor cărora ei le aparțin și între care relația de incompatibilitate epistemologică provine din faptul că obiectul, metodele și felul lor sunt diferențiate. Dacă despre logica sau ontologia lui nu s-a scris încă un studiu pertinent, de vină este numai personalitatea contradicțorie a lui Noica. Dar cînd nici măcar părțile mai accesibile ale operei sale, cum ar fi hermeneutica sau filosofia culturii, nu se bucură de prea mare atenție, atunci ne dăm seama cît de fascinantă era seducția acestei personalități.

Am primit de la Gabriel Liceanu două articole despre Constantin Noica, ambele semnate de Alexandru Paleologu. Unul în franceză, celălalt în română. Preleul comun al celor două texte este un micro-epistolă Cioran-Noica, dar ele diferă prin ton, atitudine și substanță. Textul scris penitul publicului francez este o pledoarie pentru traducerea operelor lui Noica, mai ales a scrierilor sale teoretice, conținând în același timp un fel de explicație/scuze pentru scrierile sale privind „le phénomène roumain” și relevând un fel de „mauvaise conscience” față de colectivitatea română. Judecînd după finalul ambelor lexe, ele reprezintă o atitudine la fel de critică față de Noica, cînd ce în vizinățea filosofului, ne spune Paleologu, reprezentă un fel de de înțelegere și prețuire. Am ales spre publicare în numărul trecut al revistei „22” textul în română pentru că Alexandru Paleologu însuși a respectat în cele două texte conveniile presupuse de două orizonturi de așteptare diferențiate. Cel al publicului francez și cel al publicului român. Distincția aceasta este importantă și din text reiese că și Emil Cioran a înțuit cînd a publicat scrisoarea către Noica fără anumite pasaje.

Dar atunci de ce să nu aducem și că și Noica era mereu altul, în funcție de public, de oriunde se așteptă ai cărora pe care-i înțelegem, de vîrstă și pregătirea lor, de gradul de intimitate și de durată legăturii? „Despărțirea” de el presupunea anterioritatea seducției. Este adevarat că el devine fericit de cîte ori era contestat, mai ales de către cei liniști, dar, pentru a putea fi contestat sau adorat. Noica trebuie cunoscut. În înțelegere cu Noica nu poate avea loc altfel decît prin recitarea textelor scrise la toate vîrstele, a cărăilor, a publiciștilor și a corespondenței. Noica este contestabil – în mod particular prin scrierile consacrate spiritualității românești – pentru că urmărește în mod deliberat, socratic, să provoace reacția contestată. Noica însuși contestă enorm. De pildă, pe Nietzsche sau Heidegger, pe Sartre sau Wittgenstein, numai că o fîsce din interiorul filosofiei „Erorile” sale nu erau personale, ci consecințele limitelor metodologice pe care și le fixa constant. „Greșelile” sale sunt relative, iar dacă schimbările perspectivă esupra lor, deci contextul, atunci înțelegerea lor se schimbă în măsură în care le încadrăm în contextul filosofiei lui Noica, al istoriei filosofiei, ba chiar al istoriei însăși. Perspectiva lui Alexandru Paleologu este a culturii și a criticii literare. Mai largă și mai îngustă, deci, în același timp. Nu trebuie să excludem cele două perspective cînd vorbim despre Noica, așa cum în înțelegerea și definirea unui fenomen nu excludem – prin circumscrierea genului proxim și a diferențelor specifice – restul universului de discurs. Rămînd însă doar în nespecificitatea universalului respectiv, nu avem garanția că ne putem cîstiga cu totii independență și spiritul critic, așa cum reușește numai vesnicul îndragostit de Noica, Alexandru Paleologu. Putem însă încerca. Luînd în considerare singura parte pe care Noica o arăta tuturor, cea care se distribuie fără să se împărtășească.

DAN PAVEL

Václav Havel CEL MAI BUN MOD DE A NE AJUTA ESTE DE A AJUTA UNIUNEA SOVIETICĂ

In februarie 1991 am declarat în fața Congresului Statelor Unite: „Am fost deosebit de interesat asupra modului în care Statele Unite ne-ur-pătă ajuta astăzi. Răspunsul meu, la fel de paradoxal ca și restul vieții mele, a fost: cea mai bună metodă de a ne ajuta este aceea de a ajuta Uniunea Sovietică în drumul său ireversibil dar foarte complicat spre democrație”.

Nu am obiceiul să mă autocelez, dar de curind, întâi la nivelul Grupului celor Săptă și apoi la întâlnirea cu Mihail Gorbaciov, mai multe persoane m-au întrebat dacă îmi mențin părerea și ce înțeleg de fapt prin acesta. Trebuie să mă pronunț deci asupra celei de-a doua întrebări pentru a justifica răspunsul afirmativ la prima.

Preș. mulți oameni au crezut pe nedrept că mă referam la ajutor economic, dar eu nu vorbeam numai de acesta. Voiam să spun că este în interesul tării mele, al Europei și al întregii lumi de a ajuta ca Uniunea Sovietică să devină un loc mai liber, mai democratic și mai constant în accentuarea democrației.

Perioada de după război ne-a arătat că nici un ajutor economic, ericid de important ar fi el, nu face mai nicio criză totălităță dacă aceasta nu devine în același timp mai democratică.

În începutul lui 1990, Uniunea Sovietică era încă în mare parte nehotărâtă asupra căi pe care o va adopta și cădă existența economică probabil că s-a pierdut în sacul său fund al introducerii, incomptenței și corupției. Situația s-a schimbat. Forțele democratice încearcă să organizeze și să provoace o răsunătură radicală de trecut. Fostul ministru al afacerilor externe, Eduard Savardnadze și prietenii săi din cimpul democratice sunt reprezentanți cei mai proeminenți ai acestei tendințe.

Au fost înregistrate progrese și la negocierile astăzi nouării statutului unionist. Deși forma sa definitivă este încă incertă, un lucru este sigur: republikele și reformele politice și economice pe care le preconizează joacă un rol din ce în ce mai important. Președintele rus Boris Eltsin nu va mai fi obișnuit să iasă din naționalitatea guvernamentală occidentală noastră.

În sfîrșit, M. Gorbaciov încearcă să-și îngrijească ca niciodată să fie într-o formă. Vor trebui obținute garanții clară că Uniunea Sovietică nu se va întoarce în trecutul său totalitar și că nu va mai fi într-o formă centrală ceva altă cealalte tări. În deceniile viitoare, există totuși o sansă pentru democrație și pace în lume.

Înțeleg riscul de a vedea forțe anti-democratice cîştigând încă o dată în Uniunea Sovietică și utilizând înțelegătura asistentă externă ca mijloc pentru a întări regimul încă învățat. În funcție de acestă sansă dar și de acest rîse trăznit de către un nou ajutorul pentru Uniunea Sovietică. Este vorba de un ajutor și oamenii politici alești în mod democratic mai degrabă decât pe bătători. Această asistență trebuie legală de un angajament clar din partea Uniunii Sovietice că nu va mai utiliza forță în afară teritoriilor sale și că va lăsa vecinii să-și aleagă liber destinul, înțelegând prin acesta și actualele republike ale Uniunii Sovietice care doresc să-și hotărască singure viitorul — în special Letonia, Lituania și Estonia.

În sfîrșit, ajutorul ar trebui să conste în milii de acțiuni îndreptate spre sectoarele specifice ale noii economii de piață mai degrabă decât un bloc masiv conceput pentru a întări puterii unui edificiu care se prăbușește. În fiecare caz, decizia va trebui să depindă de pertinența economică a proiectului și nu de vojna arbitrară a planificatorilor centrali.

Ne izbîm-nieș de un alt paradox. Cum să impacă nevoie de stabilitate evidentă pentru Europa ca și pentru Uniunea Sovietică cu aspirația nu mai puțină evidentă a numeroase po-

poare de a scăpa de sub puterea centrală?

Cum să impacă principiul recunoscut al integrității teritoriale a Statelor cu cel, recunoscut în egală măsură, al autodeterminării popoarelor? Si cind să se discuta despre ajutor, ar trebui aplicat primul sau al doilea principiu?

Nu există o soluție simplă la această problemă și cu atât mai mult se cuvine să ne bazăm pe democrație. În tările democratice, tendința pare să meargă în același timp spre integrare și diferențiere, spre întărirea identității regionale și spre reducerea importanței frontierelor. Dacă se aplică acest principiu teritorial vast al Uniunii Sovietice, pare logic să fie ajutate zonele care promit cel mai mult, insuflare capabile de o evoluție pozitivă care să-și pună înținde apoi asupra întregului teritoriu, oricare ar fi organizarea acestuia. Bineînțeles, problema este de a să-ți care sunt aceste noi regiuni și care ar fi modul cel mai adecvat de a ajuta pe fiecare dintre ele.

Lipsa de experiență în ceea ce privește transformarea regimurilor totalitare oficiale în economii de piață eficiente dirijate de guverne democratice, ca și dimensiunile tării și ale populației, fac acest scop, practic, imposibil de atins. Totuși există precedente: țările Europei centrale și orientale au purtat într-un mod irreversibil pe calea democrației pluraliste și a economiei de piață. Avind în vedere îndeplinirea noastră asociată cu piața sovietică și similitudinea proceselor noastre de transformare, schimbarea în Uniunea Sovietică este totodată o sansă și o problemă pen-

tru economiile noastre. Uniunea Sovietică are interesul de a ne cumpăra produsele, dar nu are bani pentru a le plăti. Reducerea schimburilor comerciale care rezultă de aici amenință echilibrul fragil al economiei noastre și ducă la o creștere a datoriei sovietice față de Cehoslovacia, estimată la 4 miliarde de dolari. Ungaria și Polonia se confruntă cu greutăți asemănătoare.

Ar fi un real ajutor dacă o parte din evenualele credite occidentale pentru Uniunea Sovietică ar fi destinate finanțării exporturilor noastre în U.R.S.S. Această idee a fost prezentată anul trecut la Harvard de către ministrul de externe al Cehoslovaciei, Jiří Dienstbier. Expertii polonezi și unguri au expus propuneri similare. Cîteva dintre cele mai mari bănci occidentale studiază posibilitatea unei astfel de acțiuni. Acești principii să-și pună înținde aplica ajutorului alimentar de care ar nevoie Uniunea Sovietică. Aceasta ar permite rezolvarea problemei excedentelor noastre agricole fără a perturba funcționarea piețelor deja saturate ale Vestului.

Țările Europei centrale și orientale nu mai trebuie să aibă niciodată suveranitatea limitată, ceea ce înseamnă că au dreptul de a decide asupra acordurilor lor de securitate. Retragerea trupelor sovietice din Germania și Polonia este esențială și nu există gîci un motiv obiectiv pentru care ar fi amintita sau incertitudine. Plecarea negociații și pașnică a acestor trupe e o condiție preambulă pentru ca aceste două țări să-și regăsească deplina suveranitate.

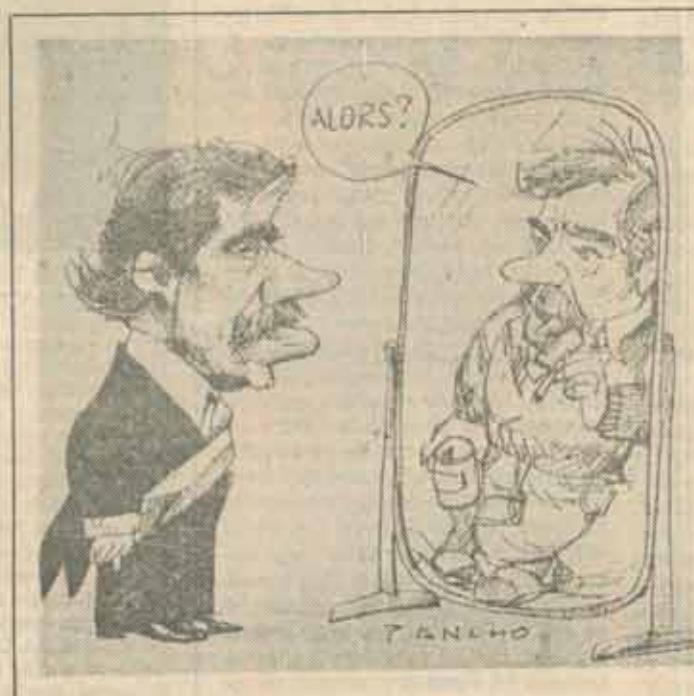
Din păcate, în Uniunea Sovietică există încă reziduuri ale vechii ideologii imperiale, fapt demonstrat de dezacordurile săpătute în privința clauzelor de securitate la negocierile asupra noilor tratate bilaterale între Uniunea Sovietică și Ceho-Slovacia, Ungaria, Polonia; fapt prenăpusit și de doctrina numită a lui Falin, care are o trăsătură semănătoare cu doctrina infamă a lui Brejnev a dreptului interventiei sovietice pentru impiedicarea renunțării la comunism. Ceea ce este și mal anatomic

în raport cu imaginea mai clară a noilor trăiate apărăte chiar de M. Gorbaciov, deosebit de susținut că acesta trebuie să se bazeze pe principiile Charterii de la Paris pentru o nouă Europa. Nu am acceptat tentativile cîtorva polițieni sovietici de a stabili o echivalență între Pactul de la Varșovia și N.A.T.O. Pentru noi N.A.T.O. constituie principalul sprijin al securității europene, înălțat de alte instituții ca Uniunea Europeană asupra securității și cooperării în Europa. Prezența americană pe continent reprezintă de peste patruzeci de ani colonia verberată a apărărilor libătății și democrației și că rămine, după părere mea, necesară. Ea nu constituie o amenințare pentru Uniunea Sovietică, ci mai degrabă o garanție a pacii și stabilității pentru întreaga Europă; sovieticii trebuie să o accepte ca atare.

Nu pot închide decât cu un alt paradox. În tranziția noastră dificilă spre o gestură a afacerilor pe care ea mai mare parte a oamenilor din vest o consideră ca perfect normală, țările occidentale nu pot ajuta cel mai mult ajutind Uniunea Sovietică în drumul său spre democrație. În același timp, țările occidentale nu pot ajuta mai bine dificila transformare a Uniunii Sovietice decât sprijinind eforturile Ceho-Slovaciei și ale celorlalte țări ale Europei Centrale — pentru a arăta ce poate și cum. Țările Europei Centrale pot deveni un pol de stabilitate și o sură de răspindire a valorilor democratice și a binefacărilor lor pentru lumea post-comunistă.

(După Libération, 18 iulie 1991)

Traducere:
CLARA POPESCU

Caricatură din „Le Monde”

„NU ÎNTELEG CUM POȚI EXISTA ÎN ISTORIE, FĂRĂ SĂ FACI ISTORIE”

(Urmare din pagina 3)

Între generații, între cel din afară și cel dinăuntru, între cei care vor să-și impună neapărat un punct de vedere și ceilalți, sau pur și simplu pentru cei agresivi și cei vulnerabili.

Sau între oportuniști și ceilalți.

Mă întreb de unde-mi iau puterea? De căciuri. Eu am avut și am putere. Și fac ceea ce simt că trebuie să fac. Faptul că „Merlin”, spectacolul de anul trecut, a avut public tot atât cît spectacolele lui Andrei Șerban sau Liviu Ciulei (o stație foarte înaltă) nu s-a datorat faptului că a continut sopirile politice (care nici nu erau sopirile ci titluri de articole din ziare pe care autorul le cerea la zile). Actualitatea scrierilor și a tratării subiectului a socat dar a sfîrșit prin a interesa, apoi. Mai am încă box-office, deși sunt lovită din toate părțile și sunt somnată din nou să dispar.

Acum redau „Oedip”, opera lui Enescu sub bagheta lui Mihai Bredeceanu în vizionarea de la Lucerna, acreditată de acel incredibil succес. Încerc modificări dar am nostalgia miracolului de atunci.

Mai pregătesc un spectacol cu „Dialoguri” de Urmuz, la „Tândărîcă”, pentru festivalul de la Charleville — Mézières. Trebuie să termin „Trovări” de Pirandello la Teatrul Mic, cu Valeria Seciu în rolul principal. Toate acestea pînă în septembrie. N-am avut concediu. Mă lupt cu morile de vînt ca să realizez opera vieții mele, un institut de cercetare și antropologie teatrală, spațiu deschis pentru tinerii interesați de sursele teatrului și de viitorul teatrului.

Sunt foarte ingrijorată de formele aberrante pe care le poate genera aplicarea legii teatrelor, în condițiile subvenției mizerabile și a aprecierilor discutabile ale noulor factori de decizie, adesea același ca înainte de decembrie.